

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Kaur Laurimaa

***LEX CERTA* EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU JA RIIGIKOHTU PRAKTIKAS**

Magistritöö

Juhendaja
Magister iuris Mario Truu

Tartu
2022

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Ettenähtavuse põhimõtte EIK praktikas	9
1.1 Ettenähtavuse põhimõtte kohaldumisest.....	9
1.2 Säte.....	11
1.2.1 Sätte selgus	11
1.2.2 Sätte kohaldamine.....	16
1.2.3 Regulatsiooni keerukus.....	19
1.2.4 Jätkuv süütegu	20
1.3 Kohtupraktika	22
1.3.1 Kohtupraktika kui õigus	22
1.3.2 Kohtupraktika selgus	25
1.3.3 Kohtupraktika areng	27
1.3.4 Mõistete tõlgendamine	36
1.3.5 Diskretsiooniõigus karistusraamide suhtes.....	38
1.4 Muud argumendid.....	41
1.4.1 Õigusabi.....	41
1.4.2 Protseduurireeglite muutmine.....	44
1.4.3 Õigussüsteemi terviklikkus.....	47
2. Määratletuse põhimõtte Riigikohtu praktikas.....	49
2.1 Probleemid määratletuse põhimõtte allikates Eesti õiguses	49
2.2 Säte.....	50
2.2.1 Määratletuse põhimõtte kohaldamine	50
2.2.2 Sätte selgus	52
2.2.3 Sätte kohaldamine.....	53
2.3 Kohtupraktika	57

2.3.1	Kohtupraktika kui õigus	57
2.3.2	Kohtupraktika selgus	57
2.3.3	Kohtupraktika areng	58
2.3.4	Mõistete tõlgendamine	61
2.4	Õigusabi	62
	Kokkuvõte	65
	The principle of <i>lex certa</i> in the case law of the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Estonia.....	71
	Kasutatud kirjandus	78
	Kasutatud õiguskirjandus	78
	Kasutatud rahvushaheliste kohtute lahendid	79
	Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid ettenähtavuse kohta	79
	Muud kasutatud EIK lahendid.....	82
	Kasutatud Euroopa Kohtu lahendid.....	82
	Kasutatud Riigikohtu lahendid	83
	Kasutatud õigusaktid	84
	Kasutatud Eesti Vabariigi õigusaktid	84
	Kasutatud rahvusvahelised õigusaktid.....	84

Sissejuhatus

Karistusõiguse üks kesksetest põhimõtetest on *nullum crimen nulla poena sine lege* ehk seaduslikkuse printsiip. Sellest aluspõhimõttest on edasi arendatud omakorda konkreetsemad põhimõtted – *nullum crimen nulla poena sine lege scripta, stricta, praevia* ja *certa*.¹ Käesolev töö võtab vaatluse alla *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, lühendatult *lex certa* ehk nn määratletuse või ettenähtavuse põhimõtte.

Lex certa, mida Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK või Kohus) on nimetanud ettenähtavuseks (*foreseeability*),² Eesti õiguses aga on tõlgitud määratletusnõudeks (määratletuse põhimõtteks),³ tähendab kõige lihtsamalt, et isik peab vastavast sättest aru saama, milline tegu on sättega karistatav ning milline karistus selle teo eest võidakse mõista.⁴ *Lex certa* on oluline peamiselt eripreventiivsete eesmärkide saavutamiseks – kui säte ei ole piisavalt ettenähtav, ei saa isik ka vastavalt hoiduda käitumisest, mille ära hoidmist säte ette nägi.⁵ Käesolev töö kasutab mõistet *lex certa*, et viidata üleüldisele põhimõttele ning hõlmata enda alla nii EIK kui Riigikohtu praktika, mõistet „ettenähtavus“, kui analüüsi all on üksnes EIK praktika ning mõistet „määratletus“, kui vaatluse all on Riigikohtu praktika.

Lex certa tuleneb EIK jaoks EIÕK art 7 lg-st 1, nagu ka kogu *nullum crimen nulla poena sine lege* põhimõtte. Art 7 omab EIÕK-s olulist kohta, millele viitab juba see, et EIÕK art 15 järgi pole võimalik selles sättes erandeid teha ka sõja- või muus hädaolukorras. EIÕK art 7 eesmärk on tagada

---

¹ Truu, M. Pilk karistusõiguse lähte: määratletuse põhimõttest süüteo koosseisu sõnastamisel ja tõlgendamisel. – *Juridica* 2019, nr 9, lk 671.

² Nt EIK teedrajav kaasus EIKo 6538/74, *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*, p 49-50; hilisematest kaasustest nt EIKo 9174/02, *Korbely v. Ungari*, p 70; EIKo 35343/05, *Vasiliauskas v. Leedu*, p 154.

³ Nt RKÜKo 3-4-1-16-10, p 48 jj; Kergandberg E., Laos, S., Sepp, H. § 23 komm 4. – Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Juridicum, 2020.

⁴ Nt EIKo 21906/04, *Kafkaris v. Küpros*, p 140.

⁵ Nt Carolan, B. The implications of the Right to Privacy under the European Convention on Human Rights for Irish Personal Injury Claims. – *Irish Journal of European Law* 1995, nr 2, lk 167. Statistiliseks analüüsiks, miks *lex certa* on oluline, vt Bielen, S., Marneffe, W. ja Popelier, P. A conceptual framework on the impact of regulatory quality on litigation. *Theory and Practice of Legislation*, 2015, vol 3, nr 1, lk 23-40. Välismaine õiguskirjandus siin ja edaspidi kättesaadav internetis leheküljel <https://home.heinonline.org/>.

efektiivsed kaitsevahendid meelevaldse süüdistuse, süüdimõistmise ja karistamise vastu.⁶ Seetõttu käib EIÕK art 7 alla ka *lex certa* – selleks, et isikut süüdi mõista ja karistada, peab isikul olema enne teo toimepanemist arusaadav, et teda võidakse karistada. Ilma *lex certa* kaitseta saaks isikut karistada näiteks juhul, kui ta on mingi teo toime pannud, mis hiljem aga kuulutatakse seadusandja poolt karistatavaks. Mõnes kaasuses on Kohus põhimõtet analüüsinud ka teiste sätete (nt EIÕK art 6 ja art 8) raames,⁷ aga siis üksnes selles kontekstis, mis on seadusega ette nähtud (seega läheb ka see analüüs *nullum crimen nulla poena sine lege* alla). Ettenähtavust käsitles EIK karistuse määramise kontekstis esimesena kaasuses *The Sunday Times v. United Kingdom*, kui leidis, et sõnakogumi „seadusega ette nähtud“ (*prescribed by law*) hulka kuuluvad mh ka piisav ligipääsetavus ning ettenähtavus, st seadus peab olema isikule kättesaadav ning isik peab olema võimeline aru saama, mida seadus on sätestanud. Seejuures andis Kohus ettenähtavuse põhimõttele definitsiooni, kuhu selgelt läheb ka säte ise (mitte ainult karistus) – isik peab olema võimeline mõistlikus ulatuses ette nägema, millised on konkreetse teo tagajärjed.⁸

Ka Eesti põhiseaduses (edaspidi PS; § 23 lg 1) ja karistusseadustikus (edaspidi KarS; § 2 lg 1) on sätestatud *lex certa* põhimõte, mida Eesti õiguses nimetatakse määratletuse põhimõtteks või määratletusnõudeks. Seejuures on Eesti õiguses üldiselt määratletuse põhimõtte aluste osas teatav segadus, mis väärib eraldi käsitlust töö teises osas. Ka Riigikohtu praktikas on mitmeid kaasuseid, kus Riigikohus on pidanud kasutama ning tõlgendama määratletuse põhimõtet, mistõttu on oluline jälgida, et Riigikohtu seisukohad ei läheks vastuollu EIK seisukohtadega, muul juhul saaks küsida selle kohta, kas Eesti kohtupraktika järgib EIÕK-d. Ühtlasi on Eesti karistusõiguses jätkuvalt võimalik märgata sätteid, mis on sõnastatud väga laialivalguvalt – näiteks KarS § 217² lg 1 (peale vaadates võiks kohe tekkida küsimus, millal tekib ja mis täpselt on teise isiku varaliste huvide järgimise kohustus) või § 372¹ lg 1 ja § 209¹ lg 1 (lugedes sätte läbi, jääb pärast pikka Euroopa Liidu määruste loetelu arusaamatuks, mis siis ikkagi on karistatav). Tekib küsimus, kas

---

⁶ EIKo 20166/92, *S. W. v. Ühendkuningriik*, p 34.

⁷ Nt EIKo 14307/88, *Kokkinakis v. Kreeka*, p 40.

⁸ *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*, märkus 2, p 49. Kaebaja oli ajaleht, kes 1972. aastal avaldas artikleid ravimi talidomiidi ning selle ravimi tõttu kahjustada saanud laste kohta. Seejuures käisid samal ajal ravimi turustaja ja kahjustatute vahel kohtulikud läbirääkimised hüvitise suuruse osas. Kaebaja tegevust tõlgendati kui tahtlikku kohtuliku protsessi mõjutajana, mistõttu alustati kaebaja vastu menetlus kohtu vastu lugupidamatuse üles näitamise osas (*contempt of court*).

ja kui palju saab Riigikohus läbi oma praktika selliseid sätteid tõlgendada ja täpsustada, minemata seejuures vastuollu määratletuse põhimõttega. Seejuures on oluline Riigikohtu praktikat võrrelda just EIK praktikaga, kuna ka Euroopa Kohtu praktika lähtub *lex certa* põhimõtte osas EIK-st.⁹

Töö eesmärk on analüüsida, milliseid argumente on EIK ja Riigikohus kasutanud, käsitledes karistusõiguse *lex certa* põhimõtet. Töö võtab vaatluse alla üksnes karistusõiguslikud kaasused, analüüsides selliseid kaasuseid, kus EIK on lahendis ühe küsitavusena käsitlenud ka ettenähtavuse põhimõtet, olgu see siis süüteo sõnastusega või karistusega seotud probleem. Nagu töö käsitleb esimese osa alguses, ei tule kõne alla sellised mõjutusvahendid, mis ei ole EIK nägemuses karistused, kuna selliste mõjutusvahendite puhul ei tule kõne alla ettenähtavuspõhimõte.¹⁰ Teises osas käsitleb töö samadel alustel Riigikohtu praktikat, kõrvutades seda ühtlasi EIK praktikaga, võrreldes, kas ja kui palju erinevad Riigikohtu väljapakutavad argumendid EIK argumentidest. Töö võtab seisukoha, kas ja kui suures mahus EIK ja Riigikohtu praktikad erinevad üksteisest määratletuse põhimõtte osas. Kokkuvõtlikult on töö kolm uurimisküsimust:

- Milliseid argumente on EIK kasutanud ettenähtavust EIÕK art 7 mõttes käsitledes?
- Kuidas on Riigikohus käsitlenud määratletuse põhimõtet?
- Kas EIK ja Riigikohus seavad põhimõtete piirid samasse kohta?

Töö on kavandatud kvalitatiivse uuringuna, uurimisstrateegiana kasutatakse juhtumiuuringut ning võrdlevat analüüsi, andmekogumisinstrumentina EIK ja Riigikohtu praktikate analüüsi. Juhtumiuuringu puhul on analüüsitud erinevaid kaasuseid EIK ja Riigikohtu praktikas, välja toodud, kuidas need kaasused kinnistavad või arendavad edasi konkreetseid argumente. Töö teises osas on ühtlasi kõrvutatud EIK ja Riigikohtu praktikaid ning näidatud, kas ja kui palju kohtute praktikad omavahel erinevad. EIK praktikast on töösse hõlmatud kokku 95 ettenähtavust käsitlevat lahendit, alates 12. oktoobri 1992. a lahendist *Times Newspaper LTD ja Andrew Neil v.*

---

⁹ Truu, M., märkus 1, lk 675; EKo 28.06.2005, liidetud asjad C-189/02, C-202/02, C-208/02 ja C-213/02, *Dansk Rørindustri AS jt v. Komisjon*, ECLI:EU:C:2005:408, p 216-217; EKo C-303/05, 03.05.2007, *Advocaten voor de Wereld*, ECLI:EU:C:2007:261, p 50.

¹⁰ Mõjutusvahenditest, mis ei ole karistusliku iseloomuga ning mida seetõttu ei pea kontrollima EIÕK art 7 järgi, räägib Suurkoda nt lahendis EIKo 68271/14, 68273/14, *Gestur Jónsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*, Suurkoja otsus 22.12.2020, p 112.

Ühendkuningriik ning lõpetades 22. detsembri 2020. a lahendiga *Gestur Jónsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*. Seejuures on töös käsitletud üksnes inglise keeles kättesaadavaid lahendeid, seega lahendid nagu nt *Pessino v. Prantsusmaa* või *Sud Fondi s.r.l. jt v. Itaalia*¹¹ jäävad käsitlusest välja. Kaasuste puhul, kus Kohus on asja menetlenud ning otsuse teinud nii kojas kui Suurkojas, on töös käsitletud mõlemat, juhul kui see on olnud asjakohane. Ühtlasi on töös kasutatud ka kohtunike eriarvamusi nii palju, kui see on olnud asjakohane. Nii koja, Suurkoja kui ka kohtunike eriarvamused võivad anda viiteid, kuhu EIK praktika on arenenud ning kuhu võib edasi areneda. Oluliste kaasuse juures on antud ka lühike kokkuvõtte kaasuses käsitletud olukorrast, et oleks aru saada, mis kontekstis mingit argumenti kasutati. Lisamärkusena peab mainima, et EIK ei nummerda lõike kaebuse menetluse võtmise otsustamisel, mistõttu on mõned joonealused viited ka küllalt üldised. Sama probleemi tuleb täheldada ka (lühemate) kohtunike poolt kirjutatud eriarvamuste juures.

Riigikohtu lahendeid on töös käsitletud kokku 36. Nende seas on nii kriminaalkolleegiumi kui üldkogu lahendeid. Nagu EIK puhul, on ka Riigikohtu puhul käsitletud kohtunike eriarvamusi, niipalju kui need on olnud asjakohased. Ka Riigikohtu puhul on töö oluliste kaasuste juures andnud joonealuse märkusena asjaolude lühikokkuvõtte.

Töö käsitleb EIK praktikat kolmes laias argumentide grupis – sättest tulenevad argumendid, kohtupraktikast tulenevad argumendid ning muud argumendid. Tuleb märkida, et jagamine nende kolme aluse vahel on üksnes tinglik ning kõik argumendid on omavahel tihedalt seotud. Kindlasti on võimalik argumente ka teistmoodi jagada. Riigikohtu lahendeid on käsitletud samadel alustel ning argumente on käsitletud võimalikult sarnaselt EIK-le, küll aga on Riigikohtu praktika kitsam ning seetõttu ei esine seal ka sama palju argumente. Kuna Kohtu poolt lahendatud kaasuseid on kordades rohkem, kui Riigikohtu kaasuseid, on mõistetav, et alljärgnevalt on EIK praktikat käsitletud oluliselt suuremas mahus, kui Riigikohtu praktikat.

---

¹¹ EIKo 40403/02, *Pessino v. Prantsusmaa*; EIKo 75909/01, *Sud Fondi s.r.l jt v. Itaalia*.

EIK praktikat ettenähtavuse printsiibi osas on õigusosalases kirjanduses ulatuslikult käsitletud, nt A. Rychlewska¹² või H. van der Wilt¹³ poolt. Eesti õiguskirjanduses on põhimõtet analüüsitud pigem vähe, piirdudes suures plaanis ühe *Juridica* artikliga ning põhiseaduse kommenteeritud väljaandega. Siiski on ka välismaine õiguskirjandus enamasti keskendunud konkreetsele probleemile, mitte põhimõttele tervikuna. Viidatud kirjanduses käsitleb A. Rychlewska seda, milline on põhimõtte tegeliku kaitse ulatus, H. van der Wilt analüüsib eelkõige *Kononov v. Läti* lahendit, kus Läti kohus oli 2003. aasta karistusseadustiku järgi süüdi mõistnud isiku, kes 1940-ndatel osales inimeste küüditamises Siberisse. Samas pole varem koostatud täielikku kataloogi sellest, milliseid argumente EIK on oma praktikas kasutanud seoses ettenähtavuse printsiibiga, samuti ei ole varem võrreldud EIK ettenähtavust Riigikohtu määratletusega. Töös on viidatud õigusosalasele kirjandusele, kui see on asjakohane.

Märksõnad: karistusõigus – inimõigused – seaduslikkus

---

¹² Rychlewska, A. The *nullum crimen sine lege* principle in the European Convention of Human Rights: the actual scope of guarantees. – XXXVI Polish Yearbook of International Law, 2016, lk 163-186.

¹³ Wilt, H. van der. *Nullum crimen* and International Criminal Law: The Relevance of the Foreseeability Test. – Nordic Journal of International Law, 2015, lk 515-531.

1. Ettenähtavuse põhimõte EIK praktikas

1.1 Ettenähtavuse põhimõtte kohaldumisest

Kohus on nii ettenähtavuse põhimõtte analüüsis kui ka muudes kaasustes rõhutanud, et tulenevalt EIÕK art-st 19 on EIK ülesanne tagada, et liikmesriigid järgiksid kohustusi, mis tulenevad neile EIÕK-st. EIK ülesanne aga ei ole tegeleda faktieksimuste või riigisisese õiguse kohaldamisega niikaua, kuni selline eksimus või riigisisese õiguse tõlgendamine ei lähe vastuollu EIÕK-ga.¹⁴ Seetõttu saab EIK oma kaasustes lähtuda eelkõige sellest, mida riigisisised kohtud on kohaldanud, ning ei saa ise õigust tõlgendama hakata. See on oluline ka ettenähtavuse kontrolli puhul – kui kaebaja leiab, et rikutud on ettenähtavuse põhimõtet, aga seejuures tugineb üksnes faktivigadele või riigisisese õiguse tõlgendamisele, tuleb Kohtul asja menetlemisest üldjuhul loobuda. Ettenähtavuse puhul on oluline, et kaebus, mille kaebaja on EIK-le esitanud, käsitleks kaebajale etteheidetava teo karistatavust ja paneks kahtluse alla, kas tegu oli ikkagi karistatav enne teo toimepanemist. Sellisel juhul saab EIK ka asuda süvitsi ettenähtavuse kontrolli juurde.

Eelnevale vaatamata on Kohus mõnel juhul teatud määral siiski riigisisesse õigusesse sekkunud. Näiteks on Kohus arvestanud mh ka (küll lisaargumendina) seaduseelnõu seletuskirjas olevat materjali.¹⁵ Seega pole riigisisesse õigusesse sekkumise keeld absoluutne. Sellist sügavuti riigisisese õiguse analüüsi võib seletada kaasuses *Kononov v. Läti* Suurkoja poolt osutatud asjaolu – kui EIÕK-st tulenev õigus nõuab piisavat alust isiku süüdi mõistmiseks, peab Kohtul olema võimalus seda alust kontrollida.¹⁶

Kohtu jaoks ei oma tähtsust asjaolu, millal teod toime pandi, oluline on, et riigisisene kohtumenetlus toimuks pärast EIÕK ratifitseerimist. Mitmed kaasused, mida töö käsitleb, arutlevad tegude üle, mis on toime pandud enne EIÕK vastavas riigis ratifitseerimist. See viitab selgelt, et Kohtu jurisdiktsiooni ajalise mõõdme puhul ei ole oluline vaidlusaluse teo toimepanemise

---

¹⁴ Nt EIKo 34044/96, 35532/97, 44801/98, *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, p 49.

¹⁵ EIKo 30865/08, *Reinboth jt v. Soome*, p 72; EIKo 577/11, *Het Financieriele Dagblad B.v. v. Holland*, p 68.

¹⁶ EIKo 36376/04, *Kononov v. Läti*, Suurkoja otsus 17.05.2010, p 197-198.

aeg, vaid kohtumenetluse toimumise aeg. Oluline on aga, et kohtumenetlus viidaks läbi teo toimepanemise ajal kehtinud materiaaõiguse järgi.¹⁷

Järgmisena on ettenähtavuse puhul oluline, et mõjutusvahend, mille osas kaebus esitatakse, oleks karistusõigusliku iseloomuga, vastasel juhul ei rakendu EIÕK art-st 7 tulenev kaitse. EIK praktikas on see ka teatavaid probleeme osutanud, seejuures on Kohus igal konkreetsel juhul vaidluse korral eraldi hinnanud, kas tegemist on karistusega või mitte. Otsuse tegemiseks, kas konkreetsel juhul on küsimuse all karistusõiguslik mõjutusvahend, saab kasutada kaasuses *Engel jt v. Holland* välja töötatud nn Engeli kriteeriume.¹⁸ Engeli kriteeriume on käsitletud lahenditest kasutatud nt kaasustes *Žaja v. Horvaatia* ning *Gestur Jónsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*.¹⁹ Samal ajal on EIK kaasuses *Kafkaris v. Küpros* Engeli kriteeriume ka laiendanud ning toonud sisse mõjutusvahendi eesmärgi ning mõjutusvahendi loomise ja rakendamise protseduuri.²⁰ Seejuures ei ole need meetodid ainsad võimalused, otsustamaks mõjutusvahendi üle, mõnes üksikus kaasuses on EIK leidnud ka ilma Engeli kriteeriume kasutamata, et tegemist ei olnud karistusõigusliku iseloomuga mõjutusvahendiga. Nii on Kohus leidnud näiteks, et kohtunikule distsiplinaarkaristusena määratud ametist vabastamine ei oma karistusõiguslikku iseloomu.²¹ Kuigi mõjutusvahend, mida isikule on kohaldatud, peab olema karistusliku iseloomuga, ei pea see olema kaebajale mõistetud kriminaalmenetluses, nagu on osutatud kaasuses *G.I.E.M S.r.l jt v. Itaalia*.²²

Seega on enne ettenähtavuse analüüsi algust oluline, et kaebaja esitatud küsimus seonduks temale etteheidetava teo karistatavuse ettenähtavusega. Kaebus peab panema kahtluse alla, kas tegu oli enne toimepanemist karistatav või mitte. Samuti peab kohtumenetlus olema läbi viidud ajal, kui EIÕK oli samas riigis ratifitseeritud. Oluline on ka, et kaebajale mõistetud mõjutusvahend oleks karistusliku iseloomuga. Kui need tingimused on täidetud, saab hakata analüüsima ettenähtavuse olemasolu.

---

¹⁷ Nt EIKo 35095/97, *K.-H. W. v. Saksamaa*, p 84; *Kononov v. Läti*, märkus 16, p 241. Kohtumenetluse peab seejuures läbi viima õigusriigi põhimõtetest lähtudes.

¹⁸ EIKo 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel jt v. Holland*, p 82.

¹⁹ EIKo 37462/09, *Žaja v. Horvaatia*, p 86-89; *Gestur Jónsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*, märkus 10, Kojas otsus 30.10.2018 p 59 ning Suurkoja otsus p 84-97.

²⁰ Nt *Kafkaris v. Küpros*, märkus 4, p 142 ja samas viidatud lahendid.

²¹ *Iliashvili v. Gruusia*, 22715/07, p 27-28 ja 32; *Turava jt v. Gruusia*, 7607/07, 8710/07, p 48-49 ja 53.

²² EIKo 1828/06, 34163/07, 19029/11, *G.I.E.M S.r.l jt v. Itaalia*, p 253.

1.2 Säte

1.2.1 Sätte selgus

Mitmes kaasuses on Kohus üksnes märkinud, et säte, mida riigisisised kohtud kohaldasid, oli piisavalt täpne ning arusaadav, samuti oli säte piisavalt kättesaadav ja ettenähtav. Seetõttu ei ole nendes kaasustes EIK ka pikemalt arutlenud ettenähtavuse üle. Sellisel juhul on Kohus enamasti leidnud, et kaebust ei peaks menetlusse võtma EIÕK art 35 lg 3 ja 4 järgi. Nii on EIK lugenud piisavalt arusaadavaks sätteid, mille järgi karistati vägistamise või tahtevastase sugulise iseloomuga teo (*indecent assault*) toime pannud isikut; riigivastase propaganda vastu; kohtu vastu lugupidamatuse üles näitamise osas (*contempt of court*); maksuametile valeinformatsiooni esitamise osas.²³ Sarnaselt on Kohus leidnud, et San Marino riigisisese õiguse järgi ei ole konfiskeerimise asendamine seotud süülise käitumisega, st konfiskeerimise asendamist ei saa vaidlustada üksnes sellel alusel, et otsese konfiskeerimise võimatus ei tulene vaidlustajast.²⁴ Mõningal määral on EIK sätte selguse põhimõtet laiendanud kaasuses *Raichinov v. Bulgaaria*, kus Kohus leidis, et „solvamise“ mõiste on küllalt üldises sõnastuses, aga sellegipoolest mitte piisavalt ebamäärane ja ebatäpne, et rikkuda ettenähtavuse põhimõtet.²⁵

Samuti ei ole EIK näinud ettenähtavuse nõude rikkumist olukorras, kus vastutuse jaoks peab kohaldama korraga kahte sätet, mis ei ole samas õigusaktis, kui leidis, et sõjaväeüksuse sisekorraeeskiri (*Commando Training Centre Royal Marines Standing Order*) keelas alaealistel sõjaväelastel tarbida alkoholi ning treeningute sisekorraeeskirja (*Commando Training Wing Standing Orders*) järgi vastutas üksuse ülem selle eest, et alaealised alkoholi ei tarvitaks.²⁶

---

²³ Vastavalt EIKo 15312/89, *G. v. Prantsusmaa*, p 25; EIKo 25067/94, 25068/94, *Erdogdu ja Ince v. Türgi*, p 38-39 ja 59; EIKo 73797/01, *Kyprianou v. Küpros*; EIKo 23001/08, *Matić ja Polonia DOO v. Serbia*, p 48-50.

²⁴ EIKo 33898/15, *Vannucci v. San Marino*, p 42-43. Kaebaja mõisteti süüdi rahapesus, mh käskis riigisisene kohus otsusega saadud vara tagasi maksta, kuna puudus võimalus sama summa konfiskeerida. Kaebaja leidis mh, et tegu on karistusega ning konfiskeerimise võimatus ei olnud tema süü.

²⁵ EIKo 47579/99, *Raichinov v. Bulgaaria*. Kaebaja oli justiitsministeeriumi ametnik, kes ühel ministeeriumi kõrgel koosolekul kutsus teist justiitsministeeriumi ametnikku „röpaseks“. Riigisisised kohtud mõistsid kaebaja süüdi teise isiku au riivamises läbi solvamise.

²⁶ EIKo 35095/97, *Ainsworth v. Ühendkuningriik*. Kaebaja oli sõjaväeüksuse ülem, kus mh olid ka alaealised. Üksus osales sõdurite peol, kus alaealised tarvitasid alkoholi, kuigi kaebaja oli neile rääkinud, kuidas peab käituma.

Arusaadavusega on seotud ka olukorrad, kus Kohtu hinnangul oli kriminaalvastutusele võtmine juba tervemõistuslikult tuletatav (*as a matter of common sense*). Sellisele järeldusele on Kohus jõudnud kaasustes *Kuolelis, Bartoševičius ja Burokevičius v. Leedu*,²⁷ *Moiseyev v. Venemaa*²⁸ ja *Berardi ja Mularoni v. San Marino*.²⁹

Mõnes kaasuses on EIK leidnud aga, et kaasuse vaidluskoht on lahendatav vastavalt mõistete tavapärasele tähendusele. Nii on Kohus leidnud, et tavapärase arusam mõistest „solvamine“ (*insult*, väga lähedal mõistele *offend*) on piisav selleks, et tagajärjed oleksid ettenähtavad.³⁰ Samamoodi on Kohus leidnud, et mõisted „ebavajalik“ (*unnecessary*), „puudutamine“ (*touching*) ja „süüdsusetus“ (*indecent*) on ühiskonnas tavapäraselt arusaadavad, mistõttu kaebaja pidi ette nägema tagajärge oma teole.³¹ EIK on leidnud ka, et kuna konkreetsetes sättes sisalduvad mõisted ning nendele vastavad kontseptsioonid olid ühiskonnale üldtuntud (*common knowledge*), kriminaliseeris säte tegevuse, mis oli juba varem teada.³² Seejuures ei analüüsinud Kohus viimases kaasuses mõistet „üldtuntud“.

---

²⁷ EIKo 74357/01, 26764/02, 27434/02, *Kuolelis, Bartoševičius ja Burokevičius v. Leedu*, p 121. Kaebajad olid Leedu iseseisvumise ajal 1990. ja 1991. aastal Leedu Kommunistliku Partei liikmed, kes üritasid taastada NSVL-i võimu Leedus, mh saadeti nende eestvedamisel Leedu valitsusele ultimaatum, nõudes NSVL-i võimu taastamist. Riigisiseseid kohtud mõistsid kaebajad süüdi riigivastastes tegudes.

²⁸ EIKo 62936/00, *Moiseyev v. Venemaa*, p 241. Kaebaja oli Venemaa välisministeeriumi Aasia osakonna ametnik, kes kogus Lõuna-Korea diplomaadi palvel infot. Kaebaja mõisteti süüdi riigireetmises.

²⁹ EIKo 24705/16, 24818/16, *Berardi ja Mularoni v. San Marino*, p 54. Kaebajad mõisteti süüdi korduvas altkäemaksu võtmises, jätsid kontrollimata ühe firma kontrolli all olnud mitmed ehitusplatsid, samuti ei karistanud rikkumisi või korrapäratasi.

³⁰ EIKo 24348/94, *Grigoriades v. Kreeka*, p 36-38 ja 50. Kaebaja oli reservohvitser, kes oli sõjaväkke kutsutud. Teenistuse ajal saatis kaebaja ülematele kirja, kus käsitles sõjaväge väga negatiivses toonis. Sõjaväe juhtkond võttis kirja kui solvangut.

³¹ EIKo 42186/98, *Omar v. Ühendkuningriik*. Kaebaja oli arst, kes konsulteeris oma patsienti H seoses operatsiooniga. H väitis, et kaebaja oli teda katsunud vagiinast, sisestanud oma näpud H vagiinasse ja pärakusse ning surunud oma peenist vastu H-d. Seetõttu esitati kaebajale süüdistus ebasüüdsas rünnakus (*indecent assault*).

³² EIKo 45554/08, *Ashlarba v. Gruusia*, p 36-40. Jälitustegevuse käigus avastas politsei, et kaebaja sai pidevalt allilma liikmelt juhiseid, mistõttu hakati ka kaebajat uurima. Hiljem mõisteti kaebaja süüdi allilma liikmeks olemises (*member of the thieves' underworld*), kusjuures säte ise ei seletanud, mis täpselt on allilm ning millal on isik allilma liige.

Ka lahendis *Custers, Deveaux ja Turk v. Taani* leidis Kohus, et kaebajad pidid rikkumisest teadma. Kaebajad läksid sõjaväebaasi alale eesmärgiga tõmmata baasis asunud radarile rahvusvahelist tähelepanu, lisaks oli neil GPS, nad tegid pilte ja kirjutasid tekste, mis viitasid, et kaebajad teadsid, kus nad asuvad. Seejuures ei näinud EIK probleemi ka selles, et kaebajaid karistati Taani peaministri määruse alusel.³³ Ka hiljem on Kohus leidnud, et süüteo võib määratleda madalama astme õigusaktis, kui seaduses on selleks antud pädevus.³⁴

Rahvusvahelist karistusõigust puudutavates kaasustes on EIK leidnud üsna mitmel korral, et tegu, mille eest kaebaja vastutama pandi, oli ilmselgelt ebaseaduslik. Sellele seisukohale on EIK viidanud juba kaasuses *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, osutades, et Saksa Demokraatliku Vabariigi (edaspidi Ida-Saksamaa) poliitika läks räigelt (*flagrantly*) vastuollu Ida-Saksamaa põhiseadusega ning inimõigustega.³⁵ Sarnaselt käsitles Kohus Ida-Saksamaa õigust kaasuses *K.-H. W. v. Saksamaa*.³⁶ Mõlemas lahendis oli küsimuse all Ida-Saksamaa piiripoliitika, mis ei lubanud inimestel lääneriikidesse minna, seejuures kas või surma ähvardusel. Kaasuses *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa* olid menetluse all piiripoliitika välja töötanud, Ida-Saksamaa juhtivatel kohtadel töötanud isikud; *K.-H. W. v. Saksamaa* käsitles aga konkreetset piirivalvurit ning tema poolt toime pandud tegusid.

Siiski nendes lahendites Kohus veel mõistet „ilmselgelt ebaseaduslik“ ei kasutanud. Esimesena kasutas Suurkoda seda mõistet kaasuses *Kononov v. Läti*, kui leidis, et kaebaja teod olid nii

---

³³ EIKo 11843/03, 11847/03, 11849/03, *Custers, Deveaux ja Turk v. Taani*, p 85-89 ja 93-95. Kaebajad olid aktivistid, kes läksid Gröönimaale USA õhuväebaasi alale, kus aga oli keelatud ilma vastava loata olla. Alale sisenemisel peeti kaebajad kinni.

³⁴ EIKo 39559/02, *Stark jt v. Soome*. Kaebajad kalastasid piirkonnas, kus ministri määrusega oli keelatud kalastamine, kaebajad leidsid, et sellise õigustloova akti alusel ei saa neid karistada.

³⁵ *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, märkus 14, p 73 ja 87-88. Kaebajad olid Ida-Saksamaa kõrged riigiametnikud, kes osalesid põgenike lahkumise piiramise meetmete otsustamise ning meetmete praktilise rakendamise välja töötamisel. Alates 1961. aastast tähendasid need meetmed, et iga ületaja pidi kas vahi alla võtma või hävitama. Pärast Ida- ja Lääne-Saksamaa ühinemist mõisteti kaebajad süüdi tapmises kaudsete toimepanijatena.

³⁶ *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, p 67 ja 90. Kaebaja oli 1970. aastatel Ida-Saksamaal piirivalvur Berliini müüri juures. Ööl vastu 15.02.1972 üritas põgenik pääseda Lääne-Berliini. Kaebaja koos teise piirivalvuriga hoiatasid isikut jõu kasutamisest, tegid hoiatuslasu ning seejärel tulistasid põgeniku pihta kokku 10 lasku, mille tõttu põgenik suri. Pärast Ida- ja Lääne-Saksamaa ühinemist 1993. aastal mõisteti kaebaja süüdi tapmises.

ilmselt ebaseaduslikud, et isegi kõige pealiskaudsem analüüs oleks viidanud võimalikule vastuolule sõjaõigusega.³⁷ Selles kaasuses olid küsimuse all II maailmasõja ajal toime pandud teod, kui Punaarmees olnud kaebaja käsutuses olev jalaväerühm läks ühte Läti külla ja rüüstas seda, tappes 9 külaelanikku. Seda tehti, kuna arvati, et külaelanikud töötavad Saksamaa heaks. Ka hiljem on EIK viidanud, et inimsusevastaste kuritegude, eriti mõrvade ning piinamiste puhul, peaks isik juba kõige pealiskaudsema järelemõtlemise puhul saama aru oma teo keelatusest.³⁸ Sarnaselt rahvusvahelist karistusõigust käsitlevate kaasustega on Kohus leidnud kaasustes *C. R. v. Ühendkuningriik* ja *S. W. v. Ühendkuningriik*, et vägistamine kui kuritegu on niivõrd alandav, et kaebaja süüdimõistmine vägistamises ei ole vastuolus EIÕK art 7 mõtte ja eesmärgiga.³⁹ Viimastes kaasustes oli arutluse all olukord, kus abikaasad otsustasid kaebajatest lahutada, mistõttu kaebajad tungisid neile kallale ning vägistasid nad. Seejuures tekkis vaidlus seetõttu, et tol ajal ametlikult kehtis vägistamisele veel abieluimmunitet (*marital immunity*), mis sisuliselt tähendas seda, et oma abikaasat ei saanud vägistada.

Samal ajal on õiguskirjanduses olnud palju arutelu, kuidas rahvusvaheline õigus ja ettenähtavus EIK praktikas omavahel suhestuvad. Nii on näiteks kaheldud, kui palju saab üldse tugineda rahvusvahelisele õigusele individuaalse karistusõigusliku vastutuse osas, kuna rahvusvaheline õigus, eriti enne II maailmasõda, kohustab eelkõige riike, mitte aga füüsilisi isikuid.⁴⁰ Õiguskirjanduses on avaldatud ka arvamust, et *Kononov v. Läti* kaasus osutas selgelt

---

³⁷ *Kononov v. Läti*, märkus 16, p 238. Kaebaja oli II maailmasõja ajal NSVL poolel võidelnud partisanigrupi juht, andis käsu ühe küla rüüstamiseks. Rüüstamise käigus mh tapeti kokku 9 külaelanikku (6 meest ja 3 naist). Pärast Läti taasisesivsustumist mõisteti kaebaja süüdi sõjakuritegudes. Suurkoda leidis mh, et ohvrite näol oli tegemist tsiviilisikutega Haagi 1907. aasta IV konventsiooni mõttes; isegi kui tegemist ei olnud tsiviilisikutega, oleks isikud pidanud kinni pidama ning kohtu ette toimetama, mitte koha peal hukkama – isikud ei osutanud vastupanu.

³⁸ EIKo 51552/10, *Šimšić v. Bosnia ja Hertsegoviina*, p 24. 1992. aasta aprillist juulini kiusas kaebaja Bosnias tsiviilisikuid taga – pidas neid kinni, piinas, tappis ja sundis neid kadunuks jääma, aitas kaasa tsiviilisikute vägistamisele. 2007. aastal mõisteti kaebaja süüdi inimsusevastastes kuritegudes 2003. aasta kriminaalkoodeksi järgi.

³⁹ EIKo 20190/92, *C. R. v. Ühendkuningriik*, p 42; *S. W. v. Ühendkuningriik*, märkus 6, p 44. Mõlema kaasuse puhul oli kaebaja abielus oma abikaasaga, kuid elasid lahus ja soovisid lahutada; mõlemas kaasuses tungis kaebaja ühel hetkel abikaasale kallale ning vägistas tolle. Seejuures tulenes riigisiseste kohtute varasemast kohtupraktikast, et mees ei saa õiguslikus mõttes toime panna vägistamist, kui teine osapool on tema seaduslik abikaasa, välja arvatud üksikud erandid.

⁴⁰ Mariniello, T. The 'Nuremberg Clause' and Beyond: Legality Principle and Sources of International Criminal Law in the European Court's Jurisprudence. – *Nordic Journal of International Law* 2013, nr 2, lk 241-245.

praktikamuutusele rahvusvahelist õigust käsitlevates kaasustes – ettenähtavust hakati kohaldama ka sellistes kaasustes, mis puudutasid kuritegusid rahvusvahelise õiguse mõttes. Varasemalt ettenähtavust sellistes kaasustes ei kohaldataud.⁴¹

Eelnev viitab, et kui säte läheb EIÕK art 7 kohaldamisalasse, on esimesena vaja anda hinnang sättele endale, kas see on juba peale vaadates piisavalt arusaadav või sisaldub seal mõisteid, mis ei ole siiski piisavalt arusaadavad ja vajavad tõlgendamist. Samal ajal tuleks ka meeles pidada, mida mõiste oma tavakasutuses tähendab, ning hinnata, kas mõiste oma tavatähenduses hõlmab piisava ala, et muuta säte ettenähtavaks. Ühtlasi tuleb tähele panna, et mõne teo puhul võib karistust ette näha hoolimata sellest, kas see konkreetne tegu on toimepanemise ajal mõne sätte poolt karistatav. Eelpool viidatud kaasused viitavad, et üsna kindlasti kuuluvad selliste tegude hulka elu inimõigust rikkuvad teod ning vägistamine. Õiguskirjandus on samuti osutanud Kohtu praktikas olevale võimalusele, kus ettenähtavust ei ole rikutud isegi juhul, kui tegu pole toimepanemise ajal kriminaliseeritud.⁴²

Samas on arusaadavuse osas Kohtu lävend üsna madal, vastutuse aluseks olev säte võib olla väga üldiselt sõnastatud. Oluline on, et tegu, mis toime pandi, läheks selle sätte alla. Seejuures ei ole EIK praeguseni jõudnud üheski kaasuses seisukohale, et mingi säte oli liiga üldiselt sõnastatud, mistõttu ei ole selge, kas on üldse mingit piiri üldise ja liiga üldise sõnastuse vahel. Tekib küsimus, mis hetkel on mingi säte liiga üldiselt sõnastatud selleks, et selle sätte alusel kellegi süüdimõistmine ei oleks enam ettenähtav.

Sama probleemi tõi oma eriarvamuses kaasusele *Ilseher v. Saksamaa* välja kohtunik Pinto de Albuquerque, kelle arvates on EIK valinud EIÕK art 7 juures *common law* lähenemise ning kaitseb üksnes meelevaldse tõlgendamise eest. Seejuures ei nõua ettenähtavuse põhimõte Kohtu praktikas täpsust, vaid aktsepteerib pealkirja „tavaarusaama kohaselt süütegu“ all sageli küllalt ebamääraselt sõnastatud süütegusid, mis ilmselgelt rikuvad *lex scripta* nõuet. Ettenähtavuse osas kohaldatakse

---

⁴¹ Wilt, H. van der, märkus 13. Lk 525-529. Viimase lause osas vt ka Cassese, A. Balancing the Prosecution of Crimes against Humanity and Non-Retroactivity of Criminal Law. – Journal of International Criminal Justice 2006, nr 2, lk 416-417.

⁴² Vt lähemalt Vanacore, G. Legal Culpability and Dogmatik: A Dialogue between the ECtHR, Comparative and International Criminal Law. – International Criminal Law Review, 2015, nr 5, lk 829-831.

kahepoolset subjektiivset testi, mis koosneb ühelt poolt kuriteo olemuse testist ning teiselt poolt ettenähtavuse testist. Samas pole kohtuniku arvates mõtet neid kahte tingimust eristada – lõppkokkuvõttes testitakse riigisisese kohtu tõlgenduse mõistlikkust.⁴³ Ka õiguskirjanduses on kritiseeritud Kohtu üsna madalat „tervemõistuslikkuse“ standardit.⁴⁴

Eelnevast tuleneb ka, et mõned teod on juba teo iseloomu tõttu karistatavad. EIK praktika järgi liigituvad sellisteks tegudeks kindlasti inimsusevastased ja sõjakuriteod, ilmselt aga võib selle omaduse alla liigitada kõik rahvusvahelises karistusõiguses käsitletud kuriteod. Sama nähtub ka EIK praktikast – juhul, kui riik on suutnud EIK-d veenda, et kaebaja on toime pannud kuriteo rahvusvahelise õiguse järgi, ei ole EIK-l olnud raskusi ka ettenähtavuse leidmisega. Seetõttu on ka selliste kaasuste raskuskese olnud vaidluses, kas on toime pandud kuritegu rahvusvahelise õiguse mõttes või mitte.⁴⁵ Lisaks viitab EIK praktika, et ka vägistamine on selline kuritegu, mille puhul saab ettenähtavust eeldada.

1.2.2 Sätte kohaldamine

Kohus on kommenteerinud ka sätete normitehnilist poolt, kui leidis, et üks tavalisem moodus, kuidas vältida liigset jäikust sätetes, on kasutada üldiseid kategooriaid, mitte aga põhjalikke nimekirju. Selliste üldiste kategooriate kasutamine tekitab sagedasti halli ala, mis võib tekitada probleeme piiripealsetes kaasustes. Siiski ei ole kategooriate kasutamine vastuolus EIÕK art-ga 7, kui kategooriad on suures enamikus kaasustes piisavalt selged, piiripealseid kaasuseid saab

---

⁴³ EIKo 10211/12, 27505/14, *Inseher v. Saksamaa*, kohtunik Pinto de Albuquerque eriarvamus p 90-92. Kohtuasi ise keerles peamiselt selle ümber, kas karistusjärgne kinnipidamine oli karistus või mitte, ei käsitletud ettenähtavust. Lahendile esitas pika eriarvamuse kohtunik Pinto de Albuquerque, millega liitus kohtunik Dedov. Eriarvamuses puudutas kohtunik ka ettenähtavusega seonduvaid probleeme EIK praktikas.

⁴⁴ Seejuures on ka õiguskirjanduses kritiseeritud EIK üsna madalat „tervemõistuslikkuse“ standardit, vt selles osas Faure, M., Goodwin, M. ja Weber, F. *The Regulator's Dilemma: Caught between the Need for Flexibility & the Demands for Foreseeability – Reassessing the Lex Certa Principle.* – Albany Law Journal of Science and Technology 2014, nr 2, lk 309-316.

⁴⁵ Lisaks juba eelnevalt nimetatud kaasustele on Kohus leidnud ettenähtavuse ka genotsiidi puhul (vt EIKo 74613/01, *Jorgic v. Saksamaa* ja EIKo 28859/16, *Drélingas v. Leedu*) ning teises sõjakuritegude kaasuses (vt EIKo 65389/09, *Van Anraat v. Holland*). Kaasustes *Vasiliauskas v. Leedu* ja *Korbely v. Ungari* (mõlemad märkus 2) leidis EIK aga, et pole toime pandud kuritegu rahvusvahelise õiguse mõttes, mille tõttu jõuti ka järeldusele, et puudus ettenähtavus.

selgitada kohtupraktika.⁴⁶ Kategooriaid on EIK käsitletud ka hiljem, jäädes oma algse seisukoha juurde. Konkreetsetes kaasustes ei omanud tähtsust ka asjaolu, et hiljem, kohtumenetluse ajal, võeti vastu uus seadus, mis asendas varasema, kategoriseeritud sätte oluliselt detailsema sättega.⁴⁷

Sätte kohaldamise ettenähtavusega seonduvad kaasused, kus riigisisene kohtumenetlus on alustatud üksnes pärast riigi poliitilise süsteemi vahetumist. Seejuures võivad teod, mida menetletakse, olla toime pandud aastakümneid varem. EIK on järjepidevalt jaatanud ettenähtavust olukorras, kus õigusriik menetleb eelmise poliitilise süsteemi ajal toime pandud kuritegusid, kusjuures Kohtu hinnangul on õiglane, kui sellises olukorras riigisisised kohtud kohaldavad kuritegude toimepanemise ajal kehtinud õigust õigusriigi printsiipidest lähtuvalt. Seejuures läheks EIK hinnangul vastupidine seisukoht, s.o olukord, kus õigusriik ei saaks menetleda eelmise poliitilise süsteemi ajal toime pandud kuritegusid, otseselt vastuollu EIÕK aluspõhimõtetega.⁴⁸

Karistuse kohaldamisega seonduvalt on EIK leidnud, et isiku karistamine ilma süüdimõistva otsuseta ei saa olla kooskõlas EIÕK art-ga 7; kui puudub süüdimõistev otsus, aga sellegipoolest menetlusega midagi konfiskeeritakse, on konfiskeerimine ikkagi karistus.⁴⁹ Hiljem täiendas EIK eelnevat seisukohta ning asus seisukohale, et karistust ei saa isikule mõista ilma eelnevat kriminaalvastutust paika panemata, samas aga ei pea kohus olema see, kes kriminaalvastutuse paika paneb. EIÕK art 7 ei räägi üksnes kriminaalmenetlusest, oluline on, et oleks ametlikult sätestatud karistusõiguslik vastutus.⁵⁰

---

⁴⁶ EIKo 17862/91, *Cantoni v. Prantsusmaa*, p 31-32. Kaebaja oli kaubanduskeskuse juhataja, müüdi mh tooteid, mida reklaamiti ravimilaadsete toodetena. Riigisisised kohtud leidsid aga, et tegu oli ravimitega, mistõttu oli neile vajalik müügiluba, mida kaubanduskeskusel ei olnud. Kaebaja argumenteeris, et sättest ei selgunud, mida tähendab mõiste „ravim“.

⁴⁷ *Van Anraat v. Holland*, märkus 45, p 83.

⁴⁸ *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, p 84-86 ning *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, märkus 14, p 81-83; *Kononov v. Läti*, märkus 16, Koja otsus 24.07.2008, p 114 (f) ning Suurkoja otsus p 241; EIKo 2615/10, *Polednova v. Tšehhi*.

⁴⁹ EIKo 17475/09, *Varvara v Itaalia*, p 66-69. Kaebaja ehitas kaitsealale hooneid ilma vastava ministereiumi loata, kriminaalmenetluse lõpetamise ajaks oli tegu aga aegunud. Kohus lõpetas menetluse, aga konfiskeeris sellegipoolest ehitatud hoonete omandi.

⁵⁰ *G.I.E.M S.r.l jt v. Itaalia*, märkus 22, p 251-254. Riik alustas kaebajate suhtes menetluse, kuna hakkasid ehitama hooneid rannikualale. Kriminaalmenetlus lõpetati lõpuks aegumise tõttu, kuid riigisisised kohtud otsustasid sellegipoolest vaidluse alla kuulunud maa kaebajatelt konfiskeerida ilma, et oleks ära näidatud kaebajate vastutus.

EIK praktika tunneb olukordi, kus mingi tegevuse pikemaajaline tolereerimine võib muutuda *de facto* dekriminaliseerimiseks. Käsitletud kaasustest käsitles Kohus selliseid olukordi kahel korral, mõlemal puhul siiski eitades *de facto* dekriminaliseerimist.⁵¹ Seejuures osutas Kohus, et *de facto* dekriminaliseerimise puhul on oluline, miks tolereeritakse vastavat käitumist – kui küsimus on väheses informatsioonis (riik ei tea, et tegevusega tegeletakse) või väheses ressursis (riigil pole piisavalt võimalust sätte rakendamise tegeleda), ei saa rääkida dekriminaliseerimisest.⁵² *De facto* dekriminaliseerimine tuli kõne alla ka kaasuses *Ainsworth v. Ühendkuningriik*, aga ka selles kaasuses ei nõustunud Kohus sätte dekriminaliseeritusega.

Rahvusvahelise õiguse ja riigisisese õiguse kokkupuutel võib samuti tekkida probleeme seoses ettenähtavusega, eriti kui sätted võetakse riigisisesse õigusesse üle ilma neid vajalikul määral kohandamata. Selles osas on Kohus võtnud ühese seisukoha, et rahvusvahelise õiguse sõna-sõnalt ülevõtmine riigisisesse õigusesse ei väära EIÕK art 7 (sealhulgas ettenähtavuse põhimõtte) kohaldamist.⁵³ Kaasuses *Delbos jt v. Prantsusmaa* võttis riik üle EL sätte ja kohandaski seda enda jaoks, pannes kohustuslikule lausele suitsupakkide peal jutumärgid. EIK leidis, et kuna sättes oli lause jutumärkides, oli kohustuslik seda lauset mitte muuta. EL oli jätnud lahtiseks konkreetse sõnastuse, vastavast riigisisest sättest sai aga ammendavalt välja lugeda sõnastuse, mis seetõttu oli kohustuslik.⁵⁴ Seega kui riik võtab üle rahvusvahelisest õigusest tuleneva sätte, võtab riik ka kohustuse muuta sätte piisavalt selgeks ja arusaadavaks, muul juhul võib tekkida probleeme ettenähtavusega.

Rahvusvahelise õiguse kohaldamist vaidlustas kaebaja ka juba viidatud kaasuses *Van Anraat v. Holland*. Kaasuses oli vaidluse all genotsiidile kaasa aitamine – kaebaja müüs Iraagi valitsusele

---

⁵¹ EIKo 11082/06, 34179/08, *Khodorkovskiy ja Lebedev*, p 816-817; *Ainsworth v. Ühendkuningriik*, märkus 26.

⁵² *Khodorkovskiy ja Lebedev*, samas. Kaebajad olid äripartnerid ja naftaettevõtte Yukos ühed juhid. Ettevõtte müüs naftat teistele ettevõtetele, kes siis müüsid selle välismaale madalama maksumääraga. Kaebajatele ja Yukosele esitati hiljem süüdistus maksupettuses – tegelikult on teised ettevõtted Yukose riulifirmad ning kõike, et pääseda kõrvale maksudest. Karistuseks mõisteti kaebajatele vanglakaristus maksupettuse ning rahapesu eest.

⁵³ *Cantoni v. Prantsusmaa*, märkus 46, p 30.

⁵⁴ EIKo 60819/00, *Delbos jt v. Prantsusmaa*. Kaebajad olid sigarettide tootjad, kes müüsid sigarette mitmesse EL liikmesriiki. EL-i direktiivi järgi pidi sigaretipakkidele panema hoiatuskirja; Prantsusmaa võttis selle direktiivi üle oma õigusesse, pannes lausele ümber jutumärgid. Kaebajad panid oma pakkidele lisaks lausele ka lause aluseks oleva sätte.

sinepigaasi e ipriidi lähteainet, teades seejuures, et seda kasutatakse keemiarelvana. EIK leidis, et hilisem rahvusvaheline kohtupraktika ning 1972. aasta bioloogiliste relvade konventsioon⁵⁵ kinnitasid Genfi 1925. aasta protokolliga⁵⁶ kehtivust, mitte miski ei viidanud, et need rahvusvahelise õiguse vahendid oleksid enne teo sooritamist kehtetuks muutunud. Seega oli keemiarelva kasutamine nii Genfi 1925. a protokolliga kui ka rahvusvahelise tavaõigusega keelatud.⁵⁷

Eelnevast nähtub, et ka vastutust tekitava sätte kohaldamisel on ohud, millega tuleb arvestada selleks, et sätte kohaldamine oleks ettenähtav. Oluline on arusaadavus, kuidas oma käitumist juhtida, et mitte karistada saada. Ei saa rääkida ettenähtavusest, kui isikule ei olnud ega saanudki olla piisavalt selge, kuidas ta käituma peaks. Seejuures saab viidata ka sissejuhatuses toodud KarS-i §-dele 372¹ ning 209¹, mida lugedes peaks eelneva järgi jõudma seisukohale, et kindlasti oleks asjakohane viidata selle sätte kohtumenetluslikul rakendamisel ka üsna selgele *lex certa*-st tulenevale probleemile.

1.2.3 Regulatsiooni keerukus

Paaris kaasuses on EIK tõdenud ka, et sätte ettenähtavus sõltub suurel määral ka sellest, mida reguleeritakse, kuidas reguleeritakse ning kellele on regulatsioon suunatud. Seadustik võib olla väga tehniline ja keeruline, kui reguleerib väga spetsiifilist eriala, kuna ongi suunatud selle eriala spetsialistidele.⁵⁸ Keerulise tõlgenduse probleem tekkis kaasuses *Bley v. Saksamaa*, kus EIK arvates leiti vastutus läbi keerulise sätete keti. Samas pidi kaebaja olema teadlik oma tegude keelatusest, kuna pani paika süsteemi, mille ülesehitamiseks pidi olema teadlik maksusüsteemi

---

⁵⁵ Bakterioloogiliste (bioloogiliste) ja toksinrelvade täiustamist, tootmist ja varumist keelustav ning nende hävitamist nõudev konventsioon. Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/13141542>.

⁵⁶ Lämmatavate, mürk- või muude gaaside ja bakterioloogiliste relvade sõja ajal kasutamise keelustamise protokoll. Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/79206>.

⁵⁷ *Van Anraat v. Holland*, märkus 45, p 85-92. Kaebaja mõisteti süüdi sõjakuriteos, kuna müüs Iraagile keemilist ainet, millest sai teha ipriiti, mida Iraak kasutas keemiariinakuteks sõjas Iraani vastu. Kaebaja hinnangul oli 1925. a Genfi protokoll oli kaotanud kehtivuse, kuna see ei peegeldanud tänapäevase sõja tegelikkust, ning rahvusvahelises tavaõiguses ei olnud konkreetne juhtum piisavalt selgelt reguleeritud.

⁵⁸ EIKo 10890/84, *Groppera Radio AG jt v. Šveits*, p 68.

põhiolemusest. Seetõttu oli kaebaja eelduslikult teadlik reeglitest, mille järgi pidi oma käitumist kohandama.⁵⁹

Samamoodi on EIK leidnud, et vaenuliku propagandistliku lugemismaterjali avaldamise keelustamise küsimuses ongi keeruline luua seadusi kõikehõlmava täpsusega ning teatud paindlikkus on vajalik, et lubada riigisisestel kohtutel hinnata, kas mingi trükiväljaanne on keelatud propaganda või mitte.⁶⁰ Hiljem tuletas Kohus sellest reegli, et sätte ettenähtavus sõltub suuresti sellest, milline on konkreetse õiguse sisu, millist ala see õigus katab ning kellele see õigus on suunatud.⁶¹

Seega peaksid seadused üldiselt olema võimalikult lihtsasti mõistetavad; kui aga seadus reguleerib mingit kitsat temaatikat, võib seadus olla vägagi keeruline. Selleks aga peab olema selge, et seadus just mingit kitsast temaatikat reguleerib. Seadused, mis reguleerivad mingit konkreetset teemat lisaks teistele, üldisematele küsimustele, ei saa olla keerulised. Mõtet edasi arendades on aru saada, et mingi eriala spetsialistidel on selle eriala õigusaktide tundmise suhtes ka suurem hoolsuskohustus, mida töö käsitleb põhjalikumalt hiljem (p 1.4.1)

1.2.4 Jätkuv süütegu

Jätkuva süüteo puhul võib ettenähtavusega seoses muutuda probleemiks see, kui süütegu on varem subsumeeritud ühe sätte alla, aga teo toimepanemise ajal säte muutub. Kuna jätkuva süüteo puhul loetakse tegu sooritatuks alles viimase osateo toimepanemisega, tekib automaatselt küsimus, kas esimese osateo toimepanemise alguses sai ette näha, et selline tegu võib (kogumis) olla süütegu.

---

⁵⁹ EIKo 68475/10, *Bley v. Saksamaa*, p 42-43. 1982. aastal pani Euroopa Ühenduse komisjon paika piima tootmise piirmäärad. Kaebaja pidas Saksamaa ühendamise ajal farmi Lääne-Saksamaal, hakkas endise Ida-Saksamaa alal võtma rendile lehma, kes jäid omaniku valdusesse ning omanikud tegelesid nendega edasi. Nii said omanikud toota piima vastavalt kaebaja kvootidele. Kaebaja väitis mh, et lehmade pidamine ning piima tootmine ei ole piisavalt spetsialiseeritud professionaalne tegevus, et tooks kaasa õigusabi kasutamise kohustuse.

⁶⁰ EIKo 23536/94, 24408/94, *Başkaya ja Okçuoğlu v. Türgi*, p 39. Kaebajad andsid koos välja raamatu, kusjuures esimene oli raamatu autor ning teine kirjastaja. Raamatus kritiseeriti riigi ametlikku poliitikat ja käsitleti kurdide probleemi, riigisisestel kohtudel leidsid, et tegu on propagandaga riigi jagamatuse vastu.

⁶¹ EIKo 32559/96, *Fortum Oil and Gas OY v. Soome*.

Lahendis *Rohlana v. Tšehhi* oli kaebaja toime pannud jätkuva süüteo, kui oli oma abikaasa vastu mitmeid aastaid järjepidevalt vägivaldne olnud. Kaebaja ise leidis, et tema tegu ei olnud enne seadusemuudatust karistatav. Nii Koda kui Suurkoda leidsid aga, et kaebaja mõisteti süüdi jätkuvas süüteos, kusjuures osa tema sooritatud tegusid olid juba enne vastava sätte vastuvõtmist kriminaliseeritud (küll teise sätte järgi). Seetõttu oli ka ette nähtav, et kaebajat karistatakse. Suurkoda toonitas, et alates uue sätte vastuvõtmisest pidi kaebajale olema ettenähtav, et tema tegusid võidakse käsitleda kui jätkuvat süütegu.⁶² Samadel alustel on Kohus ettenähtavuse rikkumist eitanud hiljem.⁶³

Kaasuses *Veeber v. Eesti (nr 2)* oli olukord aga natuke teistsugune – esimese osateo toimepanemisel oli vastav säte küll olemas, kuid omas tingimusi, mille tõttu esimese osateo järel isikut karistada ei oleks saanud. Järgmise osateo ajal oli aga sätet laiendatud, mistõttu riigisiseseid kohtud käsitlesid tegusid jätkuva kuriteona. EIK leidis, et enne sätte laiendamist ei saanud kaebaja suhtes üldse kriminaalmenetlust algatada, mistõttu ei olnud teo käsitlemine kuriteona ettenähtav.⁶⁴ Sarnastel asjaoludel ning samade argumentidega leidis EIK ettenähtavuse põhimõtte rikkumise ka kaasuses *Puhk v. Eesti*, täpsustades vaid, et jätkuva süüteo puhul ei oma tähtsust see, kui pikale ajavahemikule kohaldati sätet tagantjärele.⁶⁵

Eelnevast saab järeldada, et jätkuvate kuritegude osas ei meeldi EIK-le olukord, kus enne sätte muutmist või sätte lisamist ei saanud isikut üldse vastutusele võtta. Sellisel juhul on enne sätte muutmist või lisamist toime pandud tegude osas ettenähtavuse põhimõtet rikutud. Samas, kui ka

---

⁶² EIKo 59552/08, *Rohlana v. Tšehhi*, Koja otsus 18.04.2013, p 31-38 ning Suurkoja otsus 27.01.2015, p 54-55 ja 59-63. Kaebaja mõisteti riigisiseste kohtute poolt süüdi vägivaldas oma abikaasa vastu ajavahemikul 2000 – 08.02.2006. 01.06.2004 toodi õigusesse juurde sätte „vägivald samas majas elava inimese vastu“ (*abuse of a person living under the same roof*). Kaebaja mõisteti selle sätte järgi süüdi, kuigi osad teod olid toime pandud enne sätte vastuvõtmist.

⁶³ *Berardi ja Mularoni v. San Marino*, märkus 29, p 45 ja 48-53.

⁶⁴ EIKo 45771/99, *Veeber v. Eesti (nr 2)*, p 34-36. Kaebaja mõisteti süüdi mh tahtliku, järjepideva ning suuremahulise maksustatava sissetuleku varjamise eest. Riigisiseseid kohtud leidsid, et tegu on jätkuva süüteoga, mis algas 1993. aastal ning viimane osategu pandi toime 12.05.1995. Teo toimepanemise ajal täiendati sätet, mille alla tegu hiljem subsumeeriti, toodi sättesse alternatiivina tahtluse element. Kohtud mõistsidki kaebaja süüdi uue alternatiivi järgi.

⁶⁵ EIKo 55103/00, *Puhk v. Eesti*, p 27-31 ja p 38-41. Kaebaja mõisteti riigisiseste kohtute poolt süüdi tahtlikus ja järjekindlas maksustatava sissetuleku peitmisel ning lisaks raamatupidamise ebapiisavas pidamises. Seejuures käsitleti kaebaja tegusid jätkuva süüteona, mille puhul esimene osategu oli toime pandud enne vastava sätte laiendamist.

enne sätte muutmist või lisamist sai isikut kuriteo eest karistada, ei ole jätkuva kuriteo puhul ka hilisema sätte järgi isikut karistades ettenähtavuse põhimõtet rikutud. EIK pole seejuures eraldi defineerinud jätkuva süüteo mõistet, tõdedes vaid, et tegu on kuriteoga, mis on toime pandud pikema aja jooksul.⁶⁶ Jätkuvale süüteole konkreetse definitsiooni andmine on jäetud riigisisese õiguse ülesandeks.

1.3 Kohtupraktika

1.3.1 Kohtupraktika kui õigus

Nagu Kohus tõdes juba kaasuses *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*, ei tähenda EIÕK art 7 lg 1 sisalduv mõiste „õigus“ (*law*) üksnes kirjapandud, vaid ka kirja panemata õigust.⁶⁷ EIÕK art 7 mõttes on oluline õigus materiaalses, mitte formaalses mõttes, tuleb vaadata nii seaduseid, madalama astme akte kui ka kirjapanemata õigust.⁶⁸ Kohus on ka *expressis verbis* leidnud, et „õiguse“ alla läheb lisaks õigustloovatele aktidele ka kohtupraktika;⁶⁹ samuti tuleb kohtupraktika alla lugeda ka madalama astme kohtute praktika.⁷⁰ Käsitletud kaasustest esimesena viitas Kohus samale mõttele kaasuses *Kokkinakis v. Kreeka*, kui leidis, et kuna riigi kasutusele võetud meede tulenes kohtupraktikast, oli selline meede ka seaduslik (*prescribed by law*).⁷¹ Seejuures on Kohus toonitanud, et EIÕK art 7 mõttes oleks liiga formalistlik nõuda kõikide nõuete sätestamist

---

⁶⁶ Nt EIKo 29295/95, 29363/95, *Ecer ja Zeyrek v. Türgi*, p 33; *Rohlena v. Tšehhi*, märkus 62, Koja otsus p 32.

⁶⁷ *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*, märkus 2, p 47.

⁶⁸ *Kafkaris v. Küpros*, märkus 4, p 139.

⁶⁹ EIKo 11801/85, *Kruslin v. Prantsusmaa*, p 29. Selle kohta, kuidas käib EIK järgi kohtulik aktivism ning ühtse kohtupraktika kui õiguse areng ja muutumine, vt ka Sartori, D. Gap-Filling and Judicial Activism in the Case Law of the European Court of Human Rights. – Tulane European and Civil Law Forum, 29, 2014, lk 65-77.

⁷⁰ EIKo 44612/13, 45831/13, *Georgouleas ja Nestoras v. Kreeka*, p 61-64. Esimene kaebaja oli ettevõtte G juhatuses, teine sama ettevõtte töötaja. Kaebajad sõlmisid Ateena börsil tehinguid, mille eesmärgiks oli kunstlikult selgitada välja teise ettevõtte D.K aktsiate turuväärtus, mistõttu sai avalikkus valeinfot. Kaebajad mõisteti süüdi turumanipulatsioonis.

⁷¹ *Kokkinakis v. Kreeka*, märkus 7, p 40. Kaebaja vestles Kreekas pidevalt teiste inimestega usulistel teemadel ning üritas neid veenda, et Jehoova tunnistajate usk on kõige õigem. Kreekas aga oli keelatud proselütism (*proselytism*) ning tema vestlusi teiste isikutega tõlgendati just sellisena.

kirjalikult, oluline on, kas nõuete adressaat ise aktsepteerib ja täidab neid nõudeid.⁷² Sellist „õiguse“ mõiste laiendamist on täheldatud ka õiguskirjanduses, kus osutatakse, et riigisisene kohtupraktika loetakse EIK järgi samuti õiguseks, kui praktika on piisavalt stabiilne ja järjepidev.⁷³

Kohtupraktika osa õiguses on aga kahtluse alla pannud näiteks EIK kohtunik Repik. Kohtunik kahtles, kas piisab ettenähtavuseks sellest, kui on olemas kohtupraktika, mis aitab ebaselget sätet tõlgendada, ning leidis, et konkreetsel juhul Kreeka kõrgema kohtu praktika oli vaidlusaluses küsimuses vastuoluline, sageli oli tegu, mis ei olnud kohtuniku hinnangul kuidagi sobimatu, loetud sama sätte alusel karistatavaks.⁷⁴

Kohtupraktika EIK menetluses arvestamise juures võib oluliseks osutada see, kuidas kohtupraktikat EIK-le esitleda. Nii on Kohus leidnud kaasuses *Cantoni v. Prantsusmaa*, et kuigi oli palju riigisiseste alamate astmete kohtute otsuseid ravimisarnaste toodete kohta, ei saanud seda arvestada, kuna kohtupraktikast ei selgunud põhjused, miks osad kohtud otsustasid ühtepidi ning teised teistpidi – ei olnud ühest selgust, kas toodete ravimiteks klassifitseerimisel tuleks lähtuda nende väljanägemisest või funktsioonist. Samal ajal aga oli kõrgem kohus alati alternatiivravimitooteid (*parapharmaceutical-type product*) klassifitseerinud meditsiinilisteks toodeteks.⁷⁵

Ettenähtavuse mõttes saab arvestada aga üksnes selle kohtupraktikaga, milline oli olemas etteheidetava teo toimepanemise ajal, seda mõtet on EIK pidanud mitmes kaasuses kordama. Seejuures on EIK leidnud, et ettenähtavuse mõttes on EIK jaoks oluline üksnes (järjepideva) kohtupraktika olemasolu teo toimepanemise ajal, ei loe kohtupraktika hilisemad arengud või

---

⁷² EIKo 19870/05, *Sirghi v. Rumeenia*, p 23. Kaebaja oli sõjaväehvitser, kes õppuste ajal pidi juhendama autojuhti sõiduki juhtimisel, kuigi see oli üksnes töökoha tava tõttu nii välja kujunenud. Õppuste käigus sõitis sõiduk teisele sõjaväelasele otsa, too sai surmavaid vigastusi.

⁷³ Lupo, N. ja Piccirilli, G. European Court of Human Rights and the Quality of Legislation: Shifting to a Substantial Concept of “Law”? – *Legisprudence* 6, 2012, nr 2, lk 236-237.

⁷⁴ EIKo 23372/94, *Larissis jt v. Kreeka*, kohtunik Repiku eriarvamus. Kaebajad olid elukutselised sõjaväelised, kes vestlesid oma üksuse teiste liikmetega usulistel teemadel ning survestasid teisi oma sõjaväelise üksuse liikmeid usku vahetama.

⁷⁵ *Cantoni v. Prantsusmaa*, märkus 46, p 34.

õigusteadlaste kriitika kohtupraktika osas.⁷⁶ Õiguskirjanduse osas on Kohus viidanud ka, et õiguskirjanduses mingi sätte tõlgendamine ei saa asendada olemasolevat kohtupraktikat, s.o kui õiguskirjanduses tõlgendatakse sätet erinevalt kohtupraktikast, peab ettenähtavuse osas lähtuma kohtupraktikast.⁷⁷ Samas on EIK toonitanud, et kohtupraktika, millele tuginetakse, peab olema ka avaldatud, ajakirjanduses sisalduv info ei asenda ametlikult avaldatud kohtuotsust.⁷⁸ Selline lähenemine on ettenähtavuse seisukohast ka vägagi mõistetav – kui kohus on varasemalt sarnase tegevuse eest kedagi teist karistanud, ei saa järgmine sarnaselt käituv isik enam olla teadmatuses, et tema tegevus võib kaasa tuua karistuse. Eelnevale on Kohus pidanud tuginema mitmel korral nii riigi kui kaebaja argumentidest lähtudes.⁷⁹

Teiselt poolt on Kohus ise mõnes kaasuses tuginenud toetava argumendina riigisisese õiguse tõlgendamisel pärast kaebajate-poolset teo toimepanekut tekkinud kohtupraktikale.⁸⁰ Selline erand võib tuleneda asjaolust, et eelnevalt käsitletud kaasustes oli küsimus ettenähtavuses olukorras, kus sätet oli juba varem mingil viisil tõlgendatud, samas viimaste kaasuste puhul tõlgendas riigisisene kohus sätet kas uudes olukorras või täielikult esimest korda. Viimaseid alternatiive käsitleb töö põhjalikumalt hiljem (p 1.3.5).

Mõnel juhul on EIK leidnud riigi halduspraktika või kohtupraktika kohta siiski, et tegemist ei ole õigusega EIÕK art 7 mõttes. Õiguseks ei saa EIK arvates lugeda sellist piiripoliitikat, mis takistab surmaaehvardusel igasugust riigipiiri ületamist, kuna selline praktika läheb räigelt (*flagrantly*)

---

⁷⁶ EIKo 34941/97, *Unterguggenberger v. Austria*. Kaebaja oli ettevõtte finantsdirektor, sõlmis pangaga kokkuleppeid, mille tõttu pank hakkas ettevõttelt küsima suuri investeerimistasusid. Seetõttu pöördus ettevõtte politsei poole, algatati kriminaalmenetlus usalduse kuritarvitamise sätete alusel ning kaebaja mõisteti süüdi.

⁷⁷ Vt *Georgouleas ja Nestoras v. Kreeka*, märkus 70, p 64.

⁷⁸ EIKo 26261/05, 26377/06, *Kasymakhunov ja Saybatalov v. Venemaa*, p 92-93. Kaebajad olid islamiorganisatsiooni liikmed, mille eesmärgiks oli kukutada valitsus. Organisatsioon keelustati 2003. aastal kohtuotsusega, selle kohtotsusega keelustatud organisatsioonide nimekiri avalikustati alles 2006. aastal, kui kaebajatele ette heidetud teod olid juba toime pandud. Seetõttu leidis EIK, et äärmusorganisatsiooni kuulumise eest süüdi mõistmise osas on rikutud ettenähtavust.

⁷⁹ Nt *Veeber v. Eesti (nr 2)*, märkus 64, p 37; *Puhk v. Eesti*, märkus 65, p 32 ja 40; *Jorgic v. Saksamaa*, märkus 45, p 112; *Korbely v. Ungari*, märkus 2, p 79; EIKo 53059/99, *Kyriakides v. Küpros*.

⁸⁰ *Matić ja Polonia DOO v. Serbia*, märkus 23, p 49; EIKo 65101/16, 73789/16, 73902/16, *Arrozpide Sarasola jt v. Hispaania*, p 127.

vastuollu inimõigustega, iseäranis õigusega elule.⁸¹ Selles osas on Kohus osutanud ka, et tavaline sõdur ei saa pimedalt järgida käske, mis lähevad selgesse vastuollu nii rahvusvahelise kui riigisisese õigusega.⁸² Samamoodi on Kohus kaasuses *Polednova v. Tšehhi* leidnud, et õiguse alla ei saa arvestada kohtupraktikat, mis julgalt rikub inimõigusi, eriti õigust elule, ning üritab riigikorra vastaseid eemaldada (mh läbi surmanuhtluste mõistmise).⁸³ Viimases kaasuses tegutses kaebaja külma sõja ajal Tšehhis prokurörina, osales kohtuprotsessil, kus tõendid olid saadud menetlusõiguslikke reegleid rikkudes, kaebaja oli sellest teadlik. Kaebaja osalusel toimunud kohtuprotsessis mõisteti süüdistatavatele surmanuhtlus. Pärast Tšehhi demokraatiale üleminekut esitati kaebajale aga süüdistus mõrvas, mis oli toime pandud koos teiste prokuröride ja kohtunikega.

Seega on näha, et EIÕK art 7 lg-s 1 oleva mõiste „õigus“ alla kuulub ka kohtupraktika, eeldusel, et kohtupraktika ei lähe selgelt vastuollu inimõigustega. Kohtupraktikat vaadates tuleb aga vaadata üksnes seda kohtupraktikat, mis oli olemas teo toimepanemise ajal, mitte aga seda, mis on olemas kohtumenetluse ajal. Juhul, kui aga praktika läheb ilmselgelt vastuollu inimõigustega, ei saa sellist praktikat lugeda ka õiguseks.

1.3.2 Kohtupraktika selgus

Mitmes kaasuses on EIK leidnud, et hoolimata kaebaja väidetest oli riigisisene kohtupraktika piisavalt üheselt selge, mistõttu ei tulnud kõne alla ettenähtavuse puudus. Selliselt on Kohus asja

---

⁸¹ *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, märkus 14, p 73 ja 87-88.

⁸² *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, p 67, 75 ja 90. Viimast seisukohta kinnitas Kohus kaasustes *Polednova v. Tšehhi*, märkus 48, ja *Kononov v. Läti*, märkus 16, Suurkoja otsus p 236.

⁸³ *Polednova v. Tšehhi*, märkus 48. Kaebaja osales 1950. aastal prokurörina kohtuprotsessil, kus süüdistatavate ülestunnistused olid saadud piinamisega, süüdistatavatele mõisteti surmanuhtlus. Hiljem tuvastati, et eeluurimise käigus rikuti mitmeid menetlusõiguslikke reegleid. Pärast kommunistliku režiimi lagunemist hakati asja uuesti uurima, kaebaja mõisteti süüdi mõrvas, mis oli toime pandud koos teiste prokuröride ja asja menetlenud kohtunikega.

lahendanud näiteks kaasustes *Manzanares Mayandia v. Hispaania*⁸⁴ ja *Achour v. Prantsusmaa*,⁸⁵ kusjuures viimatinimetatud kaasusest tulenes, et ka arhiveeritud karistus saab uuesti „kehtima hakata“, kui selle jaoks on olemas varasem kohtupraktika. Samuti ei ole Kohus probleeme näinud olukorras, kus kohtueelse menetluse ajal võeti vastu uus seadus, mille järgi kaebaja tegu kvalifitseeriti ümber, aga mingit sisulist muudatust sellest ei tekkinud. Riigisisene kohtupraktika oli vastavat sätet kohaldanud nagunii sama laialt.⁸⁶

Sarnaselt on Kohus käsitlenud ka analoogia kasutamist karistusõiguses. EIK on lubanud ühel juhul analoogiat kasutada, kuna selline võimalus oli juba varasemalt kohtupraktikas käsitletud. Konkreetset juhul puudus vastavas seaduses kaasaaitaja säte, aga sama säte oli läbi kohtupraktika analoogia korras üle toodud karistusseadustikust.⁸⁷ See näitab, et kuigi üldiselt kehtib karistusõiguses analoogia kohaldamise keeld (*nullum crimen sine lege stricta*, Eestis KarS § 2 lg 4), ei ole selline keeld vähemalt EIK arvates absoluutne, eeldusel, et analoogia kohaldamine on ettenähtav. Siiski tuleb tähele panna, et riigisisised kohtud ei tekitanud analoogia kaudu uut süütegu, vaid täiendasid seadustikku, võimaldades ka kaasaaitajaid karistada lisaks teo toimepanijatele. Tulenevalt analoogia kohaldamise keelust võib eeldada, et Kohtu jaoks oleks siiski

---

⁸⁴ EIKo 31363/93, *Manzanares Mayandia v. Hispaania*. Kaebaja oli saanud tunnistuse, mille järgi oli ta pädev üldarstina. Seejärel avas kaebaja mh hambaarstiteenuse, diagnoosis inimeste probleeme ning ravis neid, kuigi tal ei olnud vastavat luba, tegelemaks odontoloogiaga.

⁸⁵ EIKo 67335/01, *Achour v. Prantsusmaa*, Suurkoja otsus 29.03.2006, p 52. Kaebaja mõisteti esimene kord süüdi narkootiliste ainete kaubanduses 1984. aastal ning kandis karistust kuni 1986. aastani, 1991. aastal karistus arhiveeriti. 1994. aastal võeti vastu uus säte, mis pikendas karistuse arhiveerimise tähtaega kümnele aastale, mistõttu kaebaja eelnev karistus muudeti uuesti kehtivaks. Seejärel sai kaebaja karistada korduva narkootiliste ainete kaubanduse eest.

⁸⁶ EIKo 23341/06, *Martirosyan v. Armeenia*, p 59-63. 2002. aastal algatati uurimine panga kohta, kus kaebaja töötas, kaebajale esitati 02.04.2003 süüdistus rahapesus ning dokumendi võltsimises. 01.08.2003 võeti vastu uus kriminaalkoodeks, mis mh muutis ka võltsimise sätet, kohtumenetluses tekkis vaidlus, kas vana kriminaalkoodeksi järgi oli tegu võltsimisega või mitte. EIK leidis ka, et vanas sättes oli mh olemas lause „muud dokumendid, mis annavad õigusi või kaotavad vastutuse“, see aga vastas uue sätte lausele „muu ametlik dokument“, mida ka riigisisised kohtud kasutasid kaebaja süüdimõistmisel.

⁸⁷ EIKo 27032/95, *L.-G. R. v. Rootsi*. Kaebaja ja kahe tema äripartneri osas käis menetlus maksude maksmatajätmise osas. Menetluse käigus andis kaebaja kohtule kirjad, mille järgi vaidluse all olev sissetulek oli tegelikult kolmanda isiku oma, kuigi see tegelikkusele ei vastanud. Hiljem esitati kaebajale süüdistus mh äripartnerite maksupettusele kaasaaitamises seoses kirjadega. Kaebaja mõisteti süüdi maksusüütegude seadustiku ja karistusseadustiku järgi, viimases olid mh kaasaaitamise sätted, mida maksusüütegude seadustikus ei olnud.

EIÕK rikkumine, kui analoogia kaudu hakataks uusi süütegusid looma, hoolimata kohtupraktika olemasolust.

1.3.3 Kohtupraktika areng

Juba kaasuses *The Sunday Times v. Ühendkuningriik* leidis EIK, et mitmed seadused kasutavad mõisteid, mis on suuremal või vähemal määral ebaselged ning mille tõlgendamine ja rakendamine on praktika küsimus. Seejuures ei ole selline olukord ettenähtavuse põhimõtte rikkumine.⁸⁸ Seda mõtet on kasutatud ja edasi arendatud järgmistes kaasustes ning leitud, et kuigi sätted võivad olla väga selgelt ja ühemõtteliselt kirja pandud, on sellegipoolest vaja sätete tõlgendamist kohtute poolt. EIÕK art 7 eesmärk ei ole välistada kohtupraktika järk-järguline arenemine ning sätete tõlgendamine, seda aga eeldusel, et areng on järjepidev ning mõistlikult ettenähtav.⁸⁹ Algset mõtet arendas Kohus hiljem edasi, leides, et kui säte ei ole täielikult üheselt mõistetav, saavad oluliseks tõlgendamine ja kohtupraktika. Juhul, kui on olemas pidev ja ühesugune kohtupraktika, siis saab isik oma käitumist vastavalt juhtida.⁹⁰ Seda seisukohta on Kohus ka hiljem kinnitanud.⁹¹

Kohus on hiljem leidnud ka, et kontseptsioon kohaldub olukorras, kus üks riik asendab teist. Õigusriigile on kohane alustada kriminaalmenetlus isikute vastu, kes on eelmise režiimi ajal toime pannud kuritegusid; samuti ei saa kritiseerida riigisiseseid kohtuid, mis tõlgendavad teo toimepanemise ajal kehtinud õigust kooskõlas õigusriigi põhimõtetega.⁹²

Anglo-Ameerika õigussüsteemi osas tuleb eraldi arvestada vandekohtuga. EIK on leidnud, et vandekohtu kasutamine ei ole *per se* vastuolus ettenähtavuse põhimõttega, aga sellisel juhul peavad vandekohtu kaalutusõiguse ulatus ja kasutamine olema läbinähtavad. EIK on rõhutanud, et tuleb teha vahet, kas ettenähtavuse probleem on seotud konkreetse vandekohtuga (ei ole teada, kuidas

---

⁸⁸ *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*, märkus 2, samas.

⁸⁹ *Nt C. R. v. Ühendkuningriik*, märkus 39, p 34; *S. W. v. Ühendkuningriik*, märkus 6, p 36; *Het Financieele Dagblad B.v. v. Holland*, märkus 15, p 65.

⁹⁰ *Kokkinakis v. Kreeka*, märkus 7, p 40-41 ja 52; *Larissis jt v. Kreeka*, märkus 74, p 34.

⁹¹ EIKo 29688/09, 29766/09, 38097/09, 54568/11, *Isaksson jt v. Rootsi*, p 51; EIKo 22329/13, *Badalyan v. Armeenia*, p 32-34.

⁹² *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, märkus 14, p 81-82 ja *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, p 84-85.

vandekohus konkreetsetes küsimustes otsustab) või on küsimus õiguses. Üksnes viimase puhul tuleb näha ettenähtavuse rikkumist.⁹³ Samuti ei ole EIK näinud probleemi faktiküsimuste tuvastamises vandekohtu poolt.⁹⁴ Ka vandekohtuniku karistamine selle eest, et ta rääkis vandekohtu nõupidamisruumis tõenditest, mida kohtumenetluses ei arutatud, ei riku ettenähtavust.⁹⁵

Siiski peab olema ettevaatlik, et sätet ei kohaldataks liiga laialt ehk süüdistatavale kahjustavalt. Selles osas on Kohus tunnustanud riigisiseseid kohtuid, kui üsna laia sätet on suudetud kohtupraktika abil kitsendada. Nii oli kaasuses *Georgouleas ja Nestoras v. Kreeka* säte, mille järgi süüdistatav süüdi mõisteti, küll üsna lai, aga tänu riigisiseste kohtute praktikale ja sellele, et sätte teises lauses mainiti tehinguid kui turumanipulatsiooni ühte vormi, suudeti siiski võimalikud ettenähtavusega seotud probleemid ületada.⁹⁶ Ka tunnistas Kohus kaasuses *Metzger v. Saksamaa*, et säte ise oli sõnastatud küllalt üldiselt, kuna ei defineeri, millal on mingi konkreetse grupi laimamine karistatav. Seevastu olid grupi laimamise üldised tingimused EIK arvates sätestatud kohtupraktikas piisavalt hästi ning üksikute küsimuste lahendamine ongi kohtupraktika tavapärane areng; kohtupraktikas oli piisavalt käsitletud, millised põhimõtted on grupi laimamise osas olulised.⁹⁷

---

⁹³ EIKo 48278/09, *Jobe v. Ühendkuningriik*. Kaebaja valdusest leiti mitmeid materjale, mis viitasid islamiäärmuslusele ning terroristliku akti ettevalmistamisele. Selle järgi esitati kaebajale ka süüdistus. Sättes oli erand, mille järgi võis materjale vallata, kui selleks oli „mõistlik vabandus“.

⁹⁴ EIKo 35557/03, *O'Carroll v. Ühendkuningriik*. Kaebaja mõisteti süüdi ebasünda (*indecent*) materjali varjamise eest tolli läbides, kusjuures materjali ebasündsuse tuvastas vandekohus faktiküsimusena. Kaebaja vaidlustas riigisiseste kohtute seisukoha, kuna tema hinnangul ei olnud ettenähtav, millist vabandust ebasünda materjali omamise osas mõistlikuks peetakse.

⁹⁵ EIKo 38395/12, *Dallas v. Ühendkuningriik*, p 74-75. Kaebaja osales kohtumenetluses vandekohtu liikmena, vandekohtus asja arutamise ajal uuris internetist kahtlustatava eelmiste süüdistuste kohta. Eelnevalt oli kohtumenetlust juhtinud kohtunik vandekohust hoiatanud, et nii teha ei tohi; samuti oli vandekohtu nõupidamisruumis vastavasisulised infolehed; kaebaja oli andnud ka vastavasisulise vande, et on teadlik oma kohustustest. Sellegipoolest avaldas kaebaja vandekohtu nõupidamise ajal infot kahtlustatava eelmiste süüdistuste kohta.

⁹⁶ Vt *Georgouleas ja Nestoras v. Kreeka*, märkus 70, p 61-64.

⁹⁷ EIKo 56720/00, *Metzger v. Saksamaa*. Kaebaja oli maakonna volikogu liige, ühel istungil kutsus vastaspoolt mh natsideks. Vastaspoolelt saadeti maakonnalehte kiri, kus toodi see asjaolu välja. Kaebaja eitas oma sõnu, esitas kirja kirjutante vastu hagi valeväidete ümberlükkamiseks. Hagimenetluse käigus esitas kaebaja ka kaks notariaalset kinnitust, et tema pole kedagi natsiks kutsunud. Seejärel alustati kaebaja vastu kriminaalmenetlus, kuna oli teist poolt laimatud ning kaks korda teinud vale notariaalse kinnituse, mõisteti süüdi laimamises.

Isegi juhul, kui kohtupraktika puudub, on EIK arvates võimalik laiade sätete puhul vältida ettenähtavuse põhimõtte rikkumist, kui tõlgendada selliseid sätteid kitsendavalt. Konkreetsel juhul lähtusid riigisiseseid kohtud sätte tekstist, eesmärgist ja sellest, kuidas avalikkus saab aru meditsiinilise aine mõistest, mistõttu tõlgendatigi sätet kitsendavalt.⁹⁸ Kitsendava tõlgendamise vajadust rõhutas Kohus ka kaasuses *Koprivnikar v. Slovenia*, kus seadusandja suutis riigisiseseid kohtud väga keerulisse olukorda panna. Karistuste liitmisel saadud kandmisele jääv karistus oleks pidanud olema väiksem, kui ühe karistuse eest mõistetud karistus, kuigi selline olukord ei olnud seaduse järgi lubatav. EIK leidis, et sellises olukorras tuleb seadust tõlgendada kitsendavalt, s.o kaebajale kasulikult, ning konkreetsel juhul oleks pidanud mõistma 20 aastat tähtajalist vangistust kui maksimaalse karistuse uue karistusseadustiku järgi. Seejuures rõhus EIK mh ka soodsama karistusseadustiku kohaldamise reeglile.⁹⁹

Laiendava (ning seega ettenähtavust rikkuva) tõlgendamise näide on aga kaasus *Liivik v. Eesti*, kus sätte objektiivses koosseisus oli üks tingimus olulise kahju olemasolu, mainekahjut säte ei maininud kordagi. Kuigi oli olemas kohtupraktika, mille järgi oli ka ohu loomine käsitletav kahjuna, puudusid tingimused ohu kahjuks teisendamise kohta (ehk ei olnud selge, milline ohu tekitamine on oluline kahju). Mainekahju tuvastasid riigisiseseid kohtud EIK hinnangul tagantjärele, kusjuures EIK-le tundus, et riigisiseste kohtute jaoks oli juba ainuüksi väidetav seaduserikkumine piisav mainekahju tekkimise jaoks. Kohtu hinnangul tähendaks niivõrd lai tõlgendamine, et igasugust seaduserikkumist saaks käsitleda mainekahju tekitamisena, kusjuures iga kord oleks tegu ka suure kahjuga.¹⁰⁰

---

⁹⁸ EIKo 31890/06, *Kaletsch v. Saksamaa*. Läbiotsimise käigus leiti kaebaja vanemate kodust keemilisi aineid, mis viitasid, et kaebaja tahab valmistada uusi narkootilisi aineid, mis ei lähe seaduse mõttes narkootiliste ainete alla. Samas aga leiti, et need uued ained on reguleeritud meditsiiniliste ainete seadusega.

⁹⁹ EIKo 67503/13, *Koprivnikar v. Slovenia*, p 56-59. Kaebajale mõisteti riigisisestes kohtutes kolme kuriteo eest 5 kuud, 30 aastat ja 4 aastat vangistust, karistuste kokkuliitmise ajaks oli aga vastu võetud uus seadus, mille järgi maksimaalne tähtajaline vangistus oli 20 aastat. Seejuures oli seaduses veel reegel, et karistuste kokkuliitmisel ei saanud karistus olla madalam, kui kõige raskem üksikkaristus. algselt karistusi kokku ei liidetud. Hiljem võeti vastu uus seadus, pärast mida esitas kaebaja taotluse karistuste kokkuliitmiseks.

¹⁰⁰ EIKo 12157/05, *Liivik v. Eesti*, p 98-101. Kaebaja oli Eesti Raudtee erastamise juht, kes mõisteti süüdi ametiseisundi kuritarvitamises, kuna erastamise lepinguga pandi riigile ka garantiikohustus. See tekitas riigi varale suure kahju

Teiselt poolt on Kohus leidnud, et sätted ei pea eraldi välja tooma, kui palju mingit teist, kergemat tegu selles sättes neeldub. Kuna konkreetsetes kaasustes oli tegu kahe eraldi õigushüve vastu suunatud kuriteoga (kinnipidamiselt põgenemine ja kehaline väärkohtlemine), ei saanud kaebaja ka mõistlikult oodata, et üks tegu neelduks teises.¹⁰¹

Seega Kohtu praktika järgi ei tähenda mõne sätte tõlgendamine iseenesest võimalikku ettenähtavuse puudumist, aga kohtupraktika peab sellisel juhul olema järjepidev. Vastupidisel juhul ei saaks isikud ette näha karistusõiguslike sätete kohaldamist ning vastavalt ka oma käitumist juhtida. Lisaks tuleb hoolt kanda, et ebaselgetes asjaoludes ei tõlgendataks sätteid laiendavalt, pigem tuleb sellisel juhul kasutada kitsendavat tõlgendamist. Eelnev tekitab aga küsimuse, kas kohus saab tõlgendust vajavat sätet kohaldada uutele asjaoludele ning, teiselt poolt, kuidas on ettenähtavusega uue sätte puhul, kus kohtupraktika puudub.

Esimesele küsimusele vastas EIK kaasuses *H. M.A. v. Hispaania*, leides, et ettenähtavusega ei teki probleeme ka juhul, kui tõlgendatakse sätet uute asjaolude valguses, eeldusel, et ei muudeta süüteo olemust. Konkreetsetes kaasustes oli kaebaja tehase juhataja, tehas kasutas lähedal asuvat jõge reovee ärajuhtimiseks. Seejuures ei olnud vahendit, et kontrollida reovee koosseisu, mistõttu hukkus tuhandeid kalu. Vahendi hankimine oli aga kaebaja ülesanne, mistõttu teda süüdistati kahju tekitamises ettevaatamatusest.¹⁰² Sama seisukohta on Kohus korranud ka mitmes järgnevas kaasuses.¹⁰³

Mõnes kaasuses on siiski üsna suur riigisisene kohtupraktika muutus olnud EIK arvates samuti ettenähtav. Parim näide sellest on kaasused *C. R. v. Ühendkuningriik* ja *S. W. v. Ühendkuningriik*.

---

tekkimise ohu, mis siiski ei realiseerunud. Samuti tekitas Riigikohtu hinnangul kaebaja oma tegevusega riigile mainekahju.

¹⁰¹ EIKo 48298/13, *Šubinski v. Sloveenia*, p 46-47. Kaebaja oli kinni peetud seoses kriminaalmenetlusega, kui ühel hommikul tekitas oma kinnipidamiskohas uputuse ning üritas põgeneda. Põgenemist takistasid kaks ametnikku, kellele kaebaja lasi pipragaasi ja pussitas ühte traadiga. Kaebaja mõisteti hiljem süüdi nii põgenemise katses kui ka kehalises väärkohtlemises. Kaebaja ise leidis, et kehaline väärkohtlemine peaks neelduma põgenemiskatses.

¹⁰² EIKo 25399/94, *H. M.A. v. Hispaania*.

¹⁰³ Nt EIKo 65518/01, *Salov v. Ukraina*; EIKo 70074/01, *Valico S.r.l. v. Itaalia*; *Isaksson jt v. Rootsi*, märkus 91, p 53-56.

1980. aastate lõpuni kehtis Ühendkuningriigis kohtupraktika, mille järgi abielus olles ei saanud mees oma abikaasat vägistada (nn abieluimmunitet, *marital immunity*). Vaidlusalused teod leidsid aset 1989. ja 1990. aastal, mõlemal puhul mõisteti kaebaja süüdi vägistamises, kuigi mõlemad kaebajad olid kannatanutega abielus. EIK leidis, et selline süüdimõistmine oli ettenähtav, kuna reegel oli muutumas, sellele oli mitmeid erandeid ning Šotimaal oli juba varem leitud, et nõusolek peab olema vahekorda astumise hetkel. Seejuures oli ka oluline, et kaebajad ning nende ohvrid olid suulises kokkuleppes lahuseluks, kuna see viitas, et kannatanud olid tahtnud oma nõusolekut tagasi võtta. Seetõttu jätkas kohtupraktika EIK arvates ettenähtavat joont, millega kaotati järk-järgult abieluimmunitet vägistamise juhtumite puhul.¹⁰⁴ Neid kaasuseid on käsitletud ka õiguskirjanduses ning leitud, et tegemist oli üsnagi üllatavate otsustega, mh seetõttu, et seadusandjal oli võimalus abieluimmuniteti ära kaotada, aga ei teinud seda.¹⁰⁵

Vastupidine näide oli kaasus *Parmak ja Bakir v. Türgi*, kus riigisisised kohtud olid andnud sätte ühele eeldusele (vägivallale) uudse tõlgenduse, mille järgi vägivalla alla läks ka moraalne survestamine (*moral coercion*), varasem kohtupraktika sellise vägivalla vormi osas puudus. Kohus leidis, et sättes sisalduv mõiste „vägivald“ viitas siiski füüsilisele vägivallale, kusjuures riigisisised kohtud ei olnud välja toonud ka tegevusplaani, mis oleks lõppenud füüsilise vägivallaga.¹⁰⁶ Kaasuses avastati ühest Türgi linnast erinevaid lendlehti, mis kutsusid kurde üles Türgi vastu astuma. Kaebajad tuvastati kui lendlehti printinud organisatsiooni juhid. Seetõttu süüdistati neid terroristliku organisatsiooni liikmeteks olemises, mis aga eeldas Türgi õiguse järgi vägivaldada. Riigisisised kohtud arvestasid vägivallana moraalset survet, mis aga oli täiesti uudne tõlgendus.

Samamoodi läksid EIK hinnangul riigisisised kohtud tõlgendamisega liiga kaugemale kaasuses *Alimuçaj v. Albaania*. Kaebaja mõisteti süüdi 57 923 kelmuse episoodis, mille ta pani toime püramiidskeemiga, kõiki kannatanuid arvestati eraldi episoodidena. Kaebajal puudus EIK hinnangul tegude toimepanemise ajal võimalus ette näha, et ta nii mitmes episoodis süüdi mõistetakse. Samuti ei olnud ettenähtav kumulatiivne 20 aastaks süüdimõistmine, kuna tegude toimepanemise ajal kehtis riigisiseses kohtupraktikas tingimus, et kumulatiivseks

---

¹⁰⁴ *C. R. v. Ühendkuningriik*, märkus 39, p 40-41; *S. W. v. Ühendkuningriik*, märkus 6, p 42-43.

¹⁰⁵ Faure, M., Goodwin, M., Weber, F., märkus 44, lk 311-312.

¹⁰⁶ EIKo 22429/07, 25195/07, *Parmak ja Bakir v. Türgi*, p 63-74.

süüdimõistmiseks peab olema kaks või rohkem erinevat süütegu toime pandud, konkreetsel juhul aga mõisteti süüdi ühe kuriteo mitmes episoodis.¹⁰⁷

EIK on leidnud liiga uudse tõlgendamise ka olukorras, kus riigisiseseid kohtud üritasid kaubandusliku kelmuse sõnastada läbi kelmuse kui *lex generalis* koosseisu, mitte kohaldada erisätte eraõigusest tulenevatele mõistetele eraõiguse definitsioone. Selline tõlgendus aga ei eristanud seaduslikke ja ebaseaduslikke tegusid, tekkis küsimus enese rikastamise motiivis, kuna igasugusest kaubanduslikust tehingust võib leida teatava „enese rikastamise motiivi“. ¹⁰⁸ Sarnaselt tekkis Kohtul hämming olukorras, kus riik süüdistas kaebajaid nafta varguses, aga lepingud, mille alusel naftat müüdi, olid kehtivad nii sõlmimise kui kohtumenetluse ajal (keegi ei olnud neid kehtetuks tunnistanud). EIK jaoks jäi arusaamatuks, kuidas saab tsiviilõiguslikult korrektne kahepoolne tehing muutuda varastamiseks.¹⁰⁹ Viimasele lahendile esitasid eriarvamuse kohtunikud Lemmens ja Dedov, kes leidsid, et leping võib olla küll tsiviilõiguslikult kehtiv, aga siiski vastuolus karistusõigusega, oluline on seejuures tehingu kontekst.¹¹⁰

Küsimusele, kuidas käituda, kui kohus kohaldab sätet esmakordselt, andis EIK vastuse kaasuses *Jorgic v. Saksamaa*. Kaebaja käis Jugoslaavia lagunemise ajal Bosnia ja Hertsegoviinas, kus arreteeris, piinas ja tappis bosnialasi. Seetõttu süüdistati kaebajat genotsiidis, kaebaja ise aga leidis, et tal ei olnud tahtlust hävitada mingit gruppi inimesi genotsiidi mõttes. Kaebaja väitel pidi sätet

---

¹⁰⁷ EIKo 20134/05, *Alimuçaj v. Albaania*, p 155-161. Kaebaja pani toime kelmuse läbi püramiidskeemi, mis Albaania õiguse järgi nägi toimepanemise ajal ette 5 aastat vangistust. Pärast tegude toimepanemist oli riigi kõrgem kohus teinud lahendi, milles selgitanud, et süüdistatav tuleb süüdi mõista nii mitmes episoodis, kui on kannatanuid. Selle muutunud kohtupraktika järgi mõisteti kaebaja süüdi 57 923 pettuse episoodis ning karistuseks 20 aastat vangistust.

¹⁰⁸ EIKo 101/15, *Navalnõid v. Venemaa*, p 61-68. Kaebaja töötas varem Venemaa Postis, ühel hetkel lahkus töölt ning asutas koos teise kaebajaga ettevõtte, mille kaudu hakkas pakkuma teenuseid, mida Venemaa Post enam ise ei pakkunud. Üks partner esitas hiljem kuriteokaebuse, mille kohaselt olevat kaebajate ettevõtte loonud ebaõige ettekujutuse hinnast ja suhetest Venemaa Postiga.

¹⁰⁹ EIKo 42575/07, 51111/07, *Khodorkovskiy ja Lebedev v. Venemaa (nr 2)*, p 579-582 ja 585. Asjaolude kokkuvõtte jaoks vt märkus 52. Kaebajad mõisteti süüdi maksupettuses ning rahapesus, mille tõttu mõisteti mõlemale vanglakaristus. Vanglakaristuse kandmise ajal esitati mõlemale kaebajale uus süüdistus – samal ajal, kui kaebajad panid toime maksupettuse, panid nad ühtlasi toime ka varguse, kui omastasid kontsortsiumi ühtedelt ettevõtetele odavalt naftat ning müüsid siis kalli hinnaga kontsortsiumi teistele ettevõtetele edasi. Seejuures aga ei olnud vaidlust selles, et nafta müümisel oli sõlmitud kehtivad lepingud, mille järgi maksti ka tasu.

¹¹⁰ Samas, kohtunike Lemmensi ja Dedovi eriarvamus p 5-7

tõlgendama kitsendavalt, s.o „hävitamise tahte“ all mõistma üksnes füüsilist hävitamist, samas riigisisised kohtud olid leidnud, et ka grupi kui sotsiaalse üksuse hävitamine läheb mõiste alla. Kohus leidis, et kui mõne sätte kohaldamine on riigisiseses kohtupraktikas esmakordne, siis on igasugune teo olemust mittemuutev tõlgendus ettenähtav. Samas ei välistanud Kohus, et erandlikel juhtudel võib isik eeldada sätete mingil viisil kohaldamist.¹¹¹ Selliseks erandlikuks juhuks võiks olla nt rahvusvaheline kohtupraktika rahvusvaheliste kuritegude (genotsiid, inimsusevastased kuriteod, sõjakuriteod, agressioon) osas. Samas otsuses tõi Kohus välja ka genotsiidi mõiste rahvusvahelise arengu – genotsiidi definitsiooni üle käis vaidlus rahvusvahelises õiguses ka pärast kaebaja süüdimõistmist edasi, mistõttu ei saanud Kohtu arvates kaebaja tugineda ka mh Endise Jugoslaavia Rahvusvahelise Kriminaaltribunali lahenditele genotsiidi kohta.¹¹² Selles osas on õiguskirjanduses ka kritiseeritud EIK otsust, mis pani kaebajale kohustuse ette näha võimalikke rahvusvahelise õiguse arenguid.¹¹³ Sama põhimõtet on Kohus kasutanud ka hiljem.¹¹⁴

Erandlikud juhud, millest Kohus rääkis kaasuses *Jorgic v. Saksamaa*, tulid kõne alla kaasuses *Vasiliauskas v. Leedu*. Kohus rõhutas selles kaasuses, et kuigi riigisisised kohtud võivad õigust tõlgendada laiemalt, kui rahvusvaheline õigus, ei saa nad seda teha tagantjäreli. Kaebaja töötas 1953. aastal Leedu NSV Julgeolekuministeeriumis, võttis osa kahe Leedu partisaani kinnipidamisest ja hukkamisest. Hiljem, pärast Leedu taasiseseisvumist, süüdistati kaebajat rahvusliku grupi genotsiidis. Kohus leidis, et 1953. aastal käsitles genotsiidi rahvusvaheliselt genotsiidi konventsioon,¹¹⁵ mille järgi rahvusliku grupi genotsiidi jaoks oli vajalik tahe hävitada grupp tervenisti või osaliselt. Seejuures leidsid varased kommentaatorid, et osalisus vajab teatavat arvulist tingimust, milline aga ei olnud EIK hinnangul konkreetsel juhul täidetud. Kohus lisas veel, et genotsiidi konventsiooni art 2 nõuab taht kogu või osa kaitstava grupi hävitamiseks, praegu aga oli selgelt eristatav, kelle vastu tegevus oli suunatud – nende vastu, kes astusid NSVL-ile relvaga vastu.¹¹⁶ Mitmed kohtunikud sellise lahendusega ei leppinud ning leidsid, et tegemist oli

---

¹¹¹ *Jorgic v. Saksamaa*, märkus 45, p 109.

¹¹² Samas, p 110-114.

¹¹³ Vt Booms, T. ja Kroon, C. van der. Inconsistent Deliberations of Deliberate Inconsistencies? The Consistency of the ECtHR's Assessment of Convictions based on International Norms. – *Utrecht Law Review* 2011, nr 3, lk 171.

¹¹⁴ EIKo 22552/12, *Milewski v. Poola*, p 44-47; *Gestur Jónsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*, märkus 10, p 93-94.

¹¹⁵ Genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon. Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/23973>

¹¹⁶ *Vasiliauskas v. Leedu*, märkus 2, p 170-182.

genotsiidiga, nimelt rahvusliku grupi osalise hävitamisega, seejuures „osaline“ ei ole kohtunike hinnangul üksnes kvantitatiivne kriteerium, vaid hõlmab ka olulise osa, nt juhtkonna hävitamist; grupi osa võib olla oluline ka juhul, kui see näitab ellujäänutele nende haavatavust ja kaitsetust.¹¹⁷

Eelmise lahendi järjeks sai kaasus *Drélingas v. Leedu*, kus Kohus hindas üksnes, kas eelmises kaasuses viidatud probleemid on seekord leidnud lahenduse riigisiseste kohtute otsustes. EIK hinnangul Leedu kõrgem kohus seekord selgitas piisavalt, miks kaebaja mõisteti süüdi genotsiidile kaasaaitamises – hävitati Leedu rahva kõige aktiivsemat osa, eesmärk leedulastele demograafilise tagajärje tekitamine; vastupanuliikumise liikmed moodustasid olulise osa Leedu rahvast, kuna neil oli põhiline roll rahvuse identiteedi, kultuuri ja eneseteadvuse osas. Seega oli tegu genotsiidiga rahvusliku grupi vastu.¹¹⁸ Seekord esitas eriarvamuse vastu kohtunik Ranzoni, kelle peamised argumendid olid, et 1956. aasta seisuga ei oleks saanud ette näha Leedu partisanide paigutamise genotsiidi konventsiooni art 2 kaitse alla ning ei ole selge, millise ja kui tähtsa osa moodustas vastupanuliikumine Leedu rahvast 1956. aastal, kuivõrd aktiivne vastupanu lõppes 1953. aastal.¹¹⁹

Kohtupraktika arengu probleeme puudutas ka kohtunik Pinto de Albuquerque, kes leidis, et kohtupraktika arengus kohaldatakse samasugust subjektiivset kahepidist testi, nagu ka sätte selguse osas. Seejuures on mõnel puhul Kohus kohaldanud oluliselt rangemat kriteeriumit – karistusõiguse ranget tõlgendamist. Nende kahe kriteeriumi vahel on EIK mõnes kaasuses nõustunud süüteo ja karistuse järkjärgulise laiendamisega. See näitab kohtuniku arvates Kohtu praktika ebajärjekindlust.¹²⁰ Õiguskirjanduses on jällegi leitud, et EIK on praeguses praktikas liiga palju keskendunud muutuvate oludega kohanemisele ning ettenähtavuse standard on selles osas üsnagi madal.¹²¹

---

¹¹⁷ *Vasiliauskas v. Leedu*, kohtunike Villiger, Power-Forde, Pinto de Albuquerque ja Kuris eriarvamus p 17-35.

¹¹⁸ *Drélingas v. Leedu*, märkus 45, p 101-107. Kaebaja oli KGB töötaja, kes osales Leedu vastupanuliikumise juhi kinnipidamises 1956. aastal. Pärast kinnipidamist juhti piinati ning hiljem hukati, kaebaja selles ei osalenud. Lisaks küüditati hukkunu abikaasa Siberisse. Eesmärgiks oli vastupanuliikumine hävitada läbi juhi hukkamise.

¹¹⁹ Samas, vt kohtunik Ranzoni eriarvamus p 7-28.

¹²⁰ *Ilseher v. Saksamaa*, märkus 43, kohtunik Pinto de Albuquerque eriarvamus p 93

¹²¹ Faure, M., Goodwin, M., Weber, F., märkus 44, samas.

Seega ei ole Kohtu praktika järgi riigisiseste kohtute praktika areng ja sätete tõlgendamine ettenähtavuse rikkumine juhul, kui sellist kohtupraktika arengut oli mõistlikult ette näha. Seejuures ei ole oluline, et kohtumenetlust viidaks läbi sama õigussüsteemi raames. Vandekohtu kasutamine pole seejuures iseenesest ettenähtavuse rikkumine, aga tuleb tagada, et õigus ise oleks jätkuvalt ettenähtav. Oluline pole aga see, kas konkreetse vandekohtu seisukoht konkreetsetes asjades on ettenähtav. Tuleb silmas pidada, et sätet ei tõlgendataks liiga laialt, eelistama peaks kitsast tõlgendust, kui kohtupraktika muud ette ei näe.

Kui sätet peab tõlgendama aga uute asjaolude valguses, tuleb hoolikas olla, et selline tõlgendus ei muudaks teo olemust. Kui teo olemus kui selline jääb paika, on ka ettenähtavus olemas. Samas on EIK praktikas ka selliseid näiteid, kus kohtupraktikas on tehtud suurem hüpe, aga ettenähtavuse rikkumist tuvastatud ei ole. See viitab, et nii, nagu arusaadavuse puhul, on ka sätte tõlgendamisel uute asjaolude valguses ettenähtavuse rikkumise tase üsna madal, uus tõlgendus peab olema väga uudne selleks, et EIK leiaks vastuolu ettenähtavuse põhimõttega. Samale asjaolule viitab ka õiguskirjandus.¹²²

Teiselt poolt, kui sätet tõlgendatakse üldse esimest korda, peab igasugune tõlgendus, mis ei muuda teo olemust, olema ettenähtav – ei ole mingit põhjust eeldada, et kohus tõlgendab mingit sätet täpselt nii, nagu teo toimepanija arvab. Riigisisesele kohtule peab jääma vabadus ise sätet tõlgendada, mitte kohustus tõlgenduse osas arvestada üksnes teo toimepanija enda ettekujutusega. Üksnes erandlikel juhtumitel, nt rahvusvahelise kohtupraktika olemasolu korral, on süüdistataval õigus eeldada, et varasemalt käsitleamta sätet tõlgendatakse mingis konkreetsetes suunas.

Nagu eelnevast näha, kasutab EIK palju mõistet „teo olemus“, sellega tuleb arvestada nii sätte uute asjaolude valguses tõlgendamisel kui ka uue sätte esmakordsel tõlgendamisel. Seejuures ei anna aga EIK mingit viidet, kuidas peaks teo olemust määrama. Seega tuleb riigisisestel kohtutel endal kaasusepõhiselt otsustada, kas nende antav tõlgendus on teo olemusega kooskõlas või mitte.

---

¹²² Samas, lk 311-312.

1.3.4 Mõistete tõlgendamine

Mõnes kaasuses pidi Kohus arutlema ka sätetes sisalduvate mõistete üle selles osas, kas mingi mõiste on kohtupraktika poolt piisavalt lahti seletatud. Probleem tekib eelkõige siis, kui riigisisese õiguses puudub mõistel oma definitsioon, millisel juhul tuleb kohtupraktikal mõistet lahti seletada ja defineerida. Nii on EIK kaasuses *Witt v. Saksamaa* leidnud, et kohtupraktika oli mõiste „taunitav“ defineerinud kui ebaproportsionaalsuse ähvarduse ja eesmärgi vahel. Kaebaja ähvardas avaldada info üleriigilise levikuga ajalehes, mis oleks kaasa toonud suure kahju, samas oli riigis olemas instants, mis oli pädev lahendama probleeme tekitanud vaidluse – kohus.¹²³ Samamoodi on Kohus pidanud mõistete defineerimist hindama kaasustes *Khodorkovskiy ja Lebedev v. Venemaa*, kus EIK leidis, et „näilist“ teingut sai võtta ka kui „teadlikult valeinformatsiooni esitamist“,¹²⁴ ning *Laukkanen v. Soome*, kus Kohtu hinnangul oli „hulkuri“ näol tegemist iseseisva õigusmõistega, mida oli kohtupraktika piisavalt sisustanud.¹²⁵

Soome riigisisese õiguse puhul on Kohus hinnanud ka „eraelu“ mõiste kohta käivat ning leidnud, et ettenähtavusega vastuolu ei olnud. Probleem ületati, rõhutades vastava seaduse eelnõus mainitud – inimese nime või muude kirjeldavate omaduste mainimine peaks alati olema läbi mõeldud. Samuti sai Kohus toetust Soome Ajakirjanduse Heast Tavast (*Guidelines for Journalists*) ning Massimeedia Nõukogu (*Council for Mass Media*) praktikast, mis mõlemad käsitlesid eraelu puudutava informatsiooni avaldamist karmimalt, kui seadused.¹²⁶ Seejuures on selgelt näha, et EIK

---

¹²³ EIKo 18397/03, *Witt v. Saksamaa*. Klient palkas kaebaja (advokaadi), et esitada kahju hüvitamise nõue ettevõttele. Kaebaja saatis mh ettevõttele ka kirja, mille sisuks oli, et kui nõuet ära ei maksta, pöördub kaebaja klient meedia poole väitega, et ettevõtte varastas kliendilt vara. Selle peale algatati kriminaalmenetlus ning kaebaja mõisteti süüdi väljapressimise katses. Väljapressimise sättes oli mh sees mõiste „taunitav“

¹²⁴ *Khodorkovskiy ja Lebedev v. Venemaa*, märkus 51, p 793-801.

¹²⁵ EIKo 48910/99, *Laukkanen v. Soome*. Kaebaja elas Soomes Hämeenlinnas, püsis elukoht puudus. 18.08.1997 isik arreteeriti kahtlustatuna erinevates varalistes süütegudes, läbiotsimisel avastati kaebaja juures olnud kottidest mitmeid sõiduautode võtmeid (osadel hambad maha lihvitud) ning ka üks *skeleton key*. Kaebaja mõisteti süüdi mh sätte järgi, mis puudutas esemeid, millega on võimalik sooritada varalisi süütegusid. Seejuures oli sättes vajalik ka, et tegemist oleks hulkuriga (*vagrant*), mille mõiste õiguses puudus. Kohtu hinnangul aga oldi sellest tingimusest piisavalt kaugenetud, põhiline oli esemete olemasolu.

¹²⁶ EIKo 25711/04, *Tuomela jt v. Soome*, p 39; EIKo 25576/04, *Flinkkilä v. Soome*, p 67; EIKo 43349/05, *Jokitaipale jt v. Soome*, p 55. Kõik eelmainitud kaasused käsitlesid sama olukorda, kui 1997. aastal avaldasid kaebajad artikleid Soome tolleaegse riikliku lepitaja A ning tema sõbratari B kohta, iseäranis ühe juhtumi osas, kus alkoholihoobes A ja

on läinud üsna sügavale riigisisesse õigusesse ning seda hakanud tõlgendama, tuginetud on mh ka hoopis madalamatele õigusaktidele, kui seadused.

Rahvusvahelise õiguse osas (konkreetsel juhul EL õiguse osas) on EIK leidnud probleemse koha, kui mõisteid on tõlgitud ühes seaduses mitmel erineval viisil. Seetõttu võib tekkida probleem, kui need tõlgitud mõisted ei oma igas olukorras täpselt samasugust tähendust. Kaasuses *Žaja v. Horvaatia* tekkis vaidlus Istanbuli konventsiooni¹²⁷ art 5 lg c mõiste *persons resident* riigisisesse õigusesse üle toomisel, kuna oli riigisisese õiguses tõlgitud kahte moodi – algul „domitsiilid“ (*persons having domicile*) ja hiljem „(kusagil) elavad isikud“ (*persons living*). Need riigisisese õiguses kasutusel olnud mõisted aga ei pea omama sama kohaldamisala. Seetõttu ei olnud ka ettenähtavuse nõue täidetud. Konkreetse kaasuses oli kaebaja sündinud Horvaatias, aga enne kaasusele aluseks olevat juhtumit elas 8 aastat Tšehhis. 05.06.2008 ostis kaebaja uue sõiduki, registreeris selle Tšehhis; 11.06.2008 läks Horvaatiasse, mh selleks, et registreerida enda elukohana Tšehhi. 15.06.2008 peatati kaebaja politsei poolt, võeti sõiduk ära ning teavitati tolli, kuna sõiduki eest polnud makstud tollimaksu. Hiljem karistati kaebajat sõiduki ebaseaduslikus impordis.¹²⁸ Seejuures tekkis sama olukord ühe korra ka hiljem ning EIK üksnes kinnitas oma seisukohta.¹²⁹

Sätete ja nende definitsioonide tähtsust toonitas EIK ka kaasuses *Kasymakhunov ja Saibatalov v. Venemaa*. Esimene kaebaja mõisteti süüdi terroriorganisatsiooniga liitumisele kutsumises ning kuritegeliku organisatsiooni loomises, teine aga terroriorganisatsiooniga liitumisele kutsumises ning äärmusorganisatsiooni loomises ja sellesse kuulumises. Vahe riigisisese õiguse kohaselt seisnes selles, et kuritegeliku organisatsiooni sai kohus ka kohtumenetluse ajal defineerida, kui näitas ära, et vastaval organisatsioonil olid kõik kuritegeliku organisatsiooni tunnused.

B olid koos läinud A abikaasa juurde, tekkis tüli, mis hiljem läks vägivaldseks. Seejuures arutleti A osas mh tema alkoholisõltuvuse üle ning avaldati B nimi, foto jm. Hiljem alustati menetlus kaebajate vastu eraelu rikkumise tõttu.

¹²⁷ Konventsioon ajutise impordi kohta. Internetis kättesaadav <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=celex%3A21993A0527%2801%29>

¹²⁸ *Žaja v. Horvaatia*, märkus 19, p 97-103.

¹²⁹ EIKo 7834/12, 43801/13, 19327/14, 63535/16, *Lopac jt v. Horvaatia*, p 68-70. Olukord olulises osas sarnane kaasusega *Žaja v. Horvaatia*, mõne väikse erinevusega – riik, kuhu kaebaja elama läks, oli Austria; kaebaja käis Horvaatias mitu aastat. EIK ei näinud selles mingit olulist vahet ning lähtus eelmisest kaasusest.

Äärmusorganisatsiooni puhul aga oli oluline, et eelnevalt oleks seesama organisatsioon kohtuotsusega kuulutatud äärmuslikuks.¹³⁰

Eelnevast lähtudes saab asuda seisukohale, et sätetes sisalduvatele mõistetele saab vajadusel definitsiooni anda ka kohtupraktika, kui mõiste definitsiooni seadustes varasemalt ei ole; mõnel juhul saab kohtupraktikaga ületada probleeme ka juhul, kui definitsioon on sätetest ära võetud. Kui kohtupraktika on mingile mõistele definitsiooni andnud, on selline käsitlus üldjuhul ka ettenähtav. Oluline on ka, et rahvusvahelisest õigusest pärit mõisted oleksid riigisisesse õigusesse üle toodud võimalikult ühesuguselt, muidu võib kergelt tekkida ettenähtavusega probleeme.

EIK ei ole ettenähtavuse kontekstis käsitlenud olukorda, kus kohtupraktikas mõistele definitsiooni antud ei ole, aga konkreetse kaasuse raames on vaja definitsioon anda. Samas on eelmises punktis töö käsitlenud olukorda, kus kohtupraktika peab tõlgendama mingit sätet esimest korda. Pole põhjust arvata, et mõistete defineerimisel peaks muule seisukohale jõudma. Järelikult peaks varasemalt kohtupraktika poolt määratlemata õigusmõistete defineerimisel leidma, et defineerimata õigusmõistete puhul on igasugune mõistlik definitsioon ettenähtav.

1.3.5 Diskretsiooniõigus karistusraamide suhtes

Kolmes omavahel seotud kaasuses tuli vaidluse alla prokuröride diskretsiooniõigus, mis mõjutab karistusraame. Seejuures on tegu ka hea näitega, kuidas riigisisene karistusõigus areneb EIK praktika tõttu. Malta seaduste järgi sai prokurör narkootiliste ainete käitlemisega seotud süütegude puhul otsustada, kas läheb süüdistusega kriminaalkohtu (*Criminal Court*) või Magistraatide kohtu (*Court of Magistrates*) ette, kusjuures karistusraamid erinesid – kriminaalkohtus oli minimaalne 4 aastat vangistust, maksimaalne eluaegne vangistus; Magistraatide kohtus aga minimaalne 6 kuud vangistust ja maksimaalne 10 aastat vangistust. Kaasuses *Camilleri v. Malta* leiti kaebajalt kokku 953 tabletti *ecstasy*-t. Prokurör otsustas pöörduda süüdistusega kriminaalkohtu poole, kaebaja mõisteti 15-ks aastaks vangi. EIK osutas aga, et säte ei selgita, mille alusel otsustatakse, kumma kohtu ette peaks minema; ka kohtupraktika viitas, et kohtu valik oli üsna ennustamatu. Seejuures rõhutas EIK, et prokurör sai otsustada miinimumkaristuse üle; kohtud aga olid seotud prokuröri

---

¹³⁰ *Kasymakhunov ja Saybatalov v. Venemaa*, märkus 78, p 84-85 ja 90-93.

otsusega, ei saanud seda muuta. Nende probleemide tõttu leidis Kohus konkreetsel juhul ka ettenähtavuse põhimõtte rikkumise.¹³¹ Sellele seisukohale esitas eriarvamuse kohtunik Quintano, kelle arvates oli kaebajale konkreetsel juhul ettenähtav, et tema asja hakkab arutama kõrgema karistusraamiga kohus. Kaebaja oleks pidanud arvestama seda kogust, mida ta käitles, ning õigusabi kasutades oleks kindlasti teadnud karistusraame. Samuti tulenesid tingimused, mille järgi prokurör kohut valima pidi, kohtupraktikast.¹³² Seega on Kohus käsitlenud olukorda abstraktselt – isik ei saa narkootilise aine käitlemisega tegelema hakates teada, millise kohtu ette ta kohtumenetluses läheb. Kohtunik Quintano aga leidis, et selles konkreetses juhtumis oli ettenähtav, et just kriminaalkohus hakkab kaebajat menetlema. Järgmises kaasuses *Seychell v. Malta* kinnitas EIK oma varasemat seisukohta ning esitas ka sisuliselt samad põhjendused. Sellele kaasusele esitas eriarvamuse kohtunik Valenzia, kes esitas ka sisuliselt samad põhjendused, nagu kohtunik Quintano varem. Seejuures leidis kohtunik Valenzia otsesõnu, et EIÕK art 7 tuleks kohaldada igale kaasusele eraldi, mitte arutleda üldiselt.¹³³

Kaasuse *Porsenna v. Malta* EIK-sse jõudmise ajaks oli aga Malta jõudnud viia sisse seadusemuudatused, mis andsid esiteks ette tingimused, mille järgi prokurör pidi hindama, kumma kohtu poole pöörduda, teiseks said kriminaalkohtud õiguse kohaldada Magistraatide kohtu karistusraame, kui kõiki asjaolusid arvestades oleks kriminaalkohtu enda karistusraamid ebaproportsionaalsed. Seega ei olnud prokuröri otsus enam siduv, kohtutel oli võimalus asi ümber vaadata.¹³⁴

Need kolm kaasust viitavad ka Kohtus endas eksisteerivale vaidlusele, kas EIÕK art 7 järgi ettenähtavust kontrollides peaks lähtuma konkreetsest kaasusest või ühtlasi vaatama ka abstraktselt kõiki võimalusi. Teistes kaasustes on Kohus üldjuhul käsitlenud üksnes konkreetset probleemi. Nii näiteks on Kohus leidnud, et kuigi sättes puudus maksimaalne trahvimäär, ei olnud see konkreetsel

---

¹³¹ EIKo 42931/10, *Camilleri v. Malta*, p 40-43.

¹³² Samas, vt kohtunik Quintano eriarvamus p 5 ja 11.

¹³³ EIKo 43328/14, *Seychell v. Malta*, p 46-51 ja kohtunik Valenzia eriarvamus. Kaebaja elukohast leiti läbiotsimise käigus hulk kanepitaimi ning varustus kanepi kasvatamiseks. Ekspertiisi järgi oli kanepilehti kokku 3416,20 grammi. Konkreetsel juhul pöördus prokurör süüdistusega kriminaalkohtu poole, mõisteti 12 aastaks vangi.

¹³⁴ EIKo 1109/16, *Porsenna v. Malta*, p 27-29. Kaebajalt leiti 2500 grammi kanepit, prokurör pöördus süüdistusega kriminaalkohtu poole. Pärast seadusemuudatusi mõisteti kaebajale karistuseks kaheksa aastat vangistust.

juhul oluline, kuna varasemast suurem trahv oli ettenähtav.¹³⁵ Samamoodi on Kohus leidnud, et kuigi säte oli üsna laialt sõnastatud, ei olnud konkreetset juhul ettenähtavusega probleeme, kuna kohtupraktika oli sätet varasemalt piisavalt käsitlenud.¹³⁶ Juba kaasustes *S. W. v. Ühendkuningriik* ning *C. R. v. Ühendkuningriik* osutas Kohus, et kohtupraktika peabki saama ebaselgeid kohti selgitada.¹³⁷ Eeldusel, et kaasustele *Camilleri v. Malta* ja *Seychell v. Malta* eriarvamuse esitanud kohtunike argument kohtupraktika olemasolu kohta oli õige, ei ole arusaadav, miks seekord EIK analüüsis asja abstraktselt. See tekitab õigustatud küsimuse, kas ettenähtavuse põhimõtet peaks analüüsima konkreetset või abstraktselt, kuivõrd Kohtu praktika viitab mõlemale võimalusele.

Sarnast probleemi objektiivse (ettenähtavust tuleks hinnata kolmanda, nõ tavakodaniku vaatenurgast) ning subjektiivse (ettenähtavust tuleks hinnata konkreetse kaebaja vaatenurgast) ettenähtavuse tasandil on käsitletud ka õiguskirjanduses.¹³⁸ Seejuures ei ole selge, milline on Kohtu lõplik arusaam, kuna on märgata tugevat lahkeli kohtunike eneste arvamustes. Nii on kohtunik Cabral Barreto leidnud, et ettenähtavust tuleks hinnata kolmanda isiku vaatenurgast;¹³⁹ kohtunik Pellonpää aga oma eriarvamuses leidis, et asja tuleks hinnata justnimelt konkreetsest isikust lähtudes.¹⁴⁰ Seega on EIK praktikat vaadates jäänud siiani arusaamatuks, kas ettenähtavust peaks käsitلهma konkreetset või abstraktselt, objektiivselt või subjektiivselt. Lähtudes *lex certa* eripärast tuleks pigem jõuda seisukohale, et ettenähtavust peaks hindama, lähtudes konkreetsest isikust, mitte üldisest kolmandast mõistlikust isikust. *Lex certa* on suunatud igale isikule konkreetset, lähtub sellest, mida see inimene ette näeb. See, kas kolmas isik oleks võinud aru saada teo keelatuses, on pigem vähetähtis. Sellist käsitlust konkreetse isiku vaatenurgast toetab punktis 1.4.1

---

¹³⁵ *Gestur Jonsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*, märkus 10, Koja otsus 30.10.2018, p 94. Kaebajad olid advokaadid, kes kaitsesid kriminaalmenetluses kahte süüdistatavat. Kohtumenetluse ajal taotlesid kaitsjad mitmel korral kohtuistungite edasilükkamist, taotlused lükati iga kord tagasi. Kuna kaebajad ei ilmunud istungitele ning loobusid süüdistatavate kaitsmisest, mõistis kohus mõlemale trahvi allumatuse eest kohtule. Kaasus jõudis ka Suurkotta (lahend 22.12.2020), kus leiti, et tegu ei olnud karistusega, mistõttu Suurkoda ettenähtavust ei käsitlenud.

¹³⁶ *Metzger v. Saksamaa*, märkus 97.

¹³⁷ *S. W. v. Ühendkuningriik*, märkus 6, p 36; *C. R. v. Ühendkuningriik*, märkus 39, p 34.

¹³⁸ Vanacore, G., märkus 42, lk 831-834; Arnold, J., Karsten, N., Kreicker, H. The German Border Guard Cases before the European Court of Human Rights. – *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2003, nr 1, lk 85-87.

¹³⁹ Vt *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, kohtunik Cabral Barreto eriarvamus p 3.

¹⁴⁰ Samas, kohtunik Pellonpää eriarvamus.

käsitletav, mille järgi on professionaalil oma majandustegevuses suurem hoolsuskohustus, kui majandustegevuses mitteosaleval inimesel; professionaal peab olema enda majandustegevust reguleerivate õigusaktidega rohkem kursis, kui keskmine isik.

1.4 Muud argumendid

1.4.1 Õigusabi

Nagu sissejuhatuses välja toodud, mainis EIK ettenähtavuse põhimõtet esimest korda 1979. aastal kaasuses *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*. EIK leidis selles kaasuses mh, et sätet ei saa käsitleda kui „õigust“, kui see ei ole piisavalt selgelt formuleeritud, et tavainimene saaks oma käitumist selle sätte järgi juhtida; tavainimene peab olema võimeline, vajadusel õigusabiga, ette nägema oma teo tagajärgi ulatuses, mis on vastavalt olukorrale mõistlik.¹⁴¹ Kuna EIK on seejuures eraldi välja toonud õigusabi, on selge, et ettenähtavuse mõttes pole oluline mitte tavainimese arusaam sättest, vaid see, millist nõu oleks tavainimene võinud teo toimepanemise hetkel õigusabiga saada.¹⁴² See argument on ka mitmes kaasuses olnud Kohtu viimaseks argumendiks, mille järgi leida, et kui kaebaja oleks enne teo toimepanemist huvi tundnud võimalike tagajärgede vastu, oleks ta teadnud, millised tagajärjed ootavad.¹⁴³

EIK ei ole selgitanud, keda on õigusabi all silmas peetud, aga kaasustest nähtuvalt võib õigusabina näha igasugust isikut, kes tegeleb vähemalt mingil määral õigusega. Seejuures ei pea tegemist olema kaebaja poolt ametlikult palgatud õigusabiga. Nii on EIK jaatanud õigusabi olemasolu, kui tegemist oli riigi vastava valdkonnaga tegeleva ameti teavitusega. Seda hoolimata asjaolust, et

---

¹⁴¹ *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*, märkus 2, p 49

¹⁴² Sama seisukohta on väljendatud ka õiguskirjanduses, vt Rychlewska, A., märkus 12, lk 170-171.

¹⁴³ Seda, et süüdi mõistmine oli ettenähtav vajadusel õigusabi kasutades, on mainitud nt kaasustes *Erdogdu ja Ince v Türgi*, märkus 23, p 38-39; *Başkaya ja Okçuoğlu v. Türgi*, märkus 60, p 37; *Achour v. Prantsusmaa*, märkus 85, Suurkoja otsus p 54 ja 55; *Milewski v. Poola*, märkus 114, p 48 jpt. Ka õiguskirjanduses on õigusabi olulisust käsitletud, vt EIKo 18670/91, *E. N. v. Iirimaa* näitel Carolan, B., märkus 2, lk 167-170.

konkreetses asjas nõustati kaebajaid eraviisiliselt, justkui nende tegevus vastaks seadusele.¹⁴⁴ Samamoodi on EIK jaatanud õigusabi, kui tegemist oli prokuratuuri hinnanguga olukorrale.¹⁴⁵

Kui tavainimene peab oskama kasutada õigusabi ning oluline on, millist õigusabi oleks tol hetkel võinud inimene saada, siis professionaalses tegevuses kehtib igale inimesele ettenähtavuse põhimõtte osas ka kõrgem hoolsuskohustus. Kui tegemist on isiku professionaalse tegevusega, peab isik olema seda professionaalset ala reguleerivate sätetega olema üsna hästi kursis ning on keeruline leida, et isik ei saanud ette näha rikkumist. Esimesena viitas EIK sellele kaasuses *H. M.A. v. Hispaania*. Selles kaasuses oli kaebaja tehase direktor, mistõttu EIK hinnangul oli tegemist oma ala eksperdiga, ei saanud leida, et ta ei teadnud oma kohustusi.¹⁴⁶ Seisukohale andis EIK konkreetse väljundi kaasuses *Cantoni v. Prantsusmaa*, kus leidis *expressis verbis*, et kui isik tegutseb professionaalsel alal, siis on temalt oodatav ka suurem hoolsus oma tegevuse võimalike riskide ja tagajärgede teadmisel ning vajadusel õigusabi kasutamisel.¹⁴⁷

Alles 2019. aastal kaasuses *Bley v. Saksamaa* tekkis esimest korda vaidlus, kas mingi tegevus läheb professionaalse tegevuse alla ning Kohus pidi selgitama, mida on mõeldud professionaalse tegevuse all. EIK osutas, et kaebaja professionaalne tegevus hõlmas lehmade pidamist, piimatootmist vastavalt hügieeninõuetele, samuti aktiivseid turundusmeetmeid. Seetõttu oli tegemist professionaalse tegevusega.¹⁴⁸ Seejuures on EIK leidnud ka, et narkootiliste ainete vahendamine võib olla professionaalne tegevus.¹⁴⁹ Veel on EIK leidnud, et politseinikul on teiste isikute kaitsmise kohustus, milline ei kao ka siis, kui politseinik läheb teise riiki – ka teises riigis toime pandud inimsusevastased kuriteod on käsitletavad läbi professionaali hoolsuskohustuse.¹⁵⁰ Sarnaselt on Kohus osutanud, et sõjaväelise üksuse juhilt on oodatav eriline ettevaatlikkus ja

---

¹⁴⁴ EIKo 18897/91, *Times Newspaper Ltd ja Andrew Neil v. Ühendkuningriik*. Kaebajad olid ajaleht ning ajakirjanik, kes avaldasid riigisaladuse alla kuulunud materjali, hoolimata sellest, et neid oldi eelnevalt valitsuse vastava ametkonna poolt hoiatatud.

¹⁴⁵ *Liivik v. Eesti*, märkus 100, p 102.

¹⁴⁶ *H. M.A. v. Hispaania*, märkus 102.

¹⁴⁷ *Cantoni v. Prantsusmaa*, märkus 46, p 35.

¹⁴⁸ *Bley v. Saksamaa*, märkus 59, p 44

¹⁴⁹ *Isaksson v. Rootsi*, märkus 91, p 51

¹⁵⁰ *Šimšić v. Bosnia ja Hertsegoviina*, märkus 38, p 24.

hoolikus operatsiooni riskide kaalumisel.¹⁵¹ Professionaalsest tegevusest lähtuvat suuremat hoolsuskohustust on mainitud ka seoses eraisiku andmete avaldamisega ajalehes.¹⁵² Sama mõtet on käsitletud veel mitmes kaasuses.¹⁵³ Kõikides mainitud kaasustes ei näinud EIK ettenähtavuse rikkumist, mh põhjusel, et tegemist oli oma alal töötavate professionaalidega.

Professionaali kõrgema hoolsuskohustuse osas on EIK kahel korral toonud välja ka selle, et konkreetset juhul vastavad reeglid olid pikalt paigas olnud, mistõttu pidid kaebajad kui professionaalid oma kohustusi teadma.¹⁵⁴ Need kaasused võivad jätta ukse praokile professionaalidele olukorras, kus vastav reeglistik, mille alusel isik vastutusele võetakse, on (väga) värskelt vastu võetud. Selles osas pole aga rohkem EIK pidanud seisukohta võtma, mistõttu täit selgust selles osas pole. Ülal käsitletud kaasused (mh ka hilisemad) ajalisi raame ei maini, mistõttu on pigem kahtlane, kas siiski on mingi ajaline raam, millal professionaali hoolsuskohustus ei kehti või kehtib madalamal tasemel.

Omaette nurga alt saab õigusabi ja professionaalse tegevuse argumenti käsitleda olukorras, kus kaebaja ise on õigusteadlane või töötab õiguse tundmist nõudval alal. Sellisel juhul on EIK praktikast lähtudes veelgi keerulisem jõuda seisukohale, et isik ei saanud teo toimepanemise ajal aru selle teo karistusõiguslikust tähendusest. Näiteks on Kohus leidnud, et kaebaja kui prokurör pidi aru saama karistusõigusest ning selgelt süü piiridest väljuva karistuse küsimisel pidi

---

¹⁵¹ *Kononov v. Läti*, märkus 16, Suurkoja otsus p 236-238.

¹⁵² *Reinboth v. Soome*, märkus 15, p 72; *Tuomela jt v. Soome*, p 39, *Jokitaipale jt v. Soome*, p 55 ja *Flinkkilä jt v. Soome*, p 67, kõik märkus 126.

¹⁵³ Nt *Unterguggenberger v. Austria*, märkus 76; *Delbos jt v. Prantsusmaa*, märkus 54; *Fortum Oil and Gas OY v. Soome*, märkus 61; *Valico S.r.l. v. Itaalia*, märkus 103; *Milewski v. Poola*, märkus 114, p 49.

¹⁵⁴ EIKo 31463/96, *Maatschap Dortmans & Dortmans v. Madalmaad*; EIKo 34970/97, *Klein Poelhuis v. Madalmaad*. Mõlemad kaebajad olid farmipidajad, kes suurendasid sõnniku tootmist üle normi. Kaebajad leidsid mh, et sõnniku tootmise sätted olid liiga keerulised, et olla ettenähtavad.

teadvustama endale, et läheb vastuollu proportsionaalsuse põhimõtte ning karistuse mõistmise sätetega.¹⁵⁵ EIK on advokaatide hoolsuskohustust maininud ka teistes kaasustes.¹⁵⁶

Seega saab öelda, et ettenähtavuse põhimõtte hindamisel tuleb lähtuda sellest, milline võis teo toimepanemise hetkel olla õigust tundva inimese ettekujutus teo keelatusest. Oluline ei ole, milline oli teo toimepanemise ajal tavalise inimese arusaam teost, kuna tavalisel inimesel on kohustus kasutada vajadusel õigusabi. Mõtet edasi arendades on selge, et ettenähtavuse põhimõtte rikkumiseks peab kohtuotsus olema üsnagi ebatavaline ja ootamatu. Üldjuhul võib eeldada, et keskmine õigusega tegelev inimene on sätete ja kohtupraktikaga kursis, mistõttu on keeruline arvata, et rutiinses kohtumenetluses võiks tekkida probleeme ettenähtavusega; probleemid tekivad eelkõige seadusemuudatustega, kui kohtupraktika ei ole veel selgelt paigas. Seejuures on mingil alal professionaalselt tegutsevatel isikutel veelgi kõrgem hoolsuskohustus, peavad olema seda ala käsitlevate õigusaktidega rohkem kursis, kui keskmine tavaline isik. Seejuures tundub, et EIK jaoks on professionaalse ala defineerimisel kõige olulisem majandusliku kasu saamine sellel alal. Samas on professionaali hoolsuskohustus omistatav ka tegude suhtes, mis on toime pandud sõjaajal või teises riigis. Professionaalide osas on kõige keerulisem kindlasti õigusosalal töötavate isikute puhul näha ettenähtavuse põhimõtte rikkumist, neile kehtib veelgi kõrgem hoolsuskohustus.

1.4.2 Protseduurireeglite muutmine

Ettenähtavusega seonduvad ka olukorrad, kus riigisiseses õiguses muudetakse protseduurireegleid (karistuse ja teo aegumine, karistuse kustutamine jms), aga materiaalõigus jääb samaks. Peamine küsimus sellega seoses on, kas muudetud õigust saab kohaldada ka juba olemasolevatele kaasustele või üksnes tulevastele menetlustele. EIK esitas juba üsna varakult oma arvamuse, mille järgi protseduurireeglid ja EIÕK art 7 (sh ettenähtavus) ei ole kuidagi seotud, st protseduurireeglite muutmisel saab neid kohaldada mh ka juba käimasolevatele menetlustele. Seejuures viitas Kohus üldiselt tunnustatud põhimõttele, et protseduurireeglid kohalduvad kohe pärast seaduse

---

¹⁵⁵ EIKo 46362/99, *Glässner v. Saksamaa*. Kaebaja oli Ida-Saksamaal prokurör, süüdistas spionaažis dissidenti, kes kirjutas raamatuid, mis kritiseerisid Ida-Saksamaa poliitikat ning andsid suuniseid „õige kommunismi“ rajamiseks. Pärast Ida- ja Lääne-Saksamaa liitmist mõisteti kaebaja aga süüdi kaasaaitajana selles, et ta teadlikult ja tahtlikult väärastas õigluse käiku (*perversion of the course of justice*) – küsis karistust, mis ilmselgelt väljus süü piiridest.

¹⁵⁶ *Salov v. Ukraina*, märkus 103; *Witt v. Saksamaa*, märkus 123.

vastuvõtmist, k.a käimasolevatele menetlustele.¹⁵⁷ Selline olukord võiks peale vaadates olla ettenähtavuse rikkumine – inimene ei saa teo toimepanemise ajal ette näha, millal tema tegu aegub või kuidas toimub karistuse kandmine. Samas tuleb rõhutada, et ettenähtavuse põhimõtte reguleerib üksnes teo keelatus ettenähtavust, sellega seonduvalt ka karistamise ettenähtavust, mitte aga seda, kuidas karistus ära kantakse. Kuna EIK lubas protseduurireegleid kohaldada kohe pärast nende vastu võtmist, tekkis omakorda piiritlemise vajadus, millal on tegemist protseduurireegluga ja millal mitte.

Viidatud kaasus *Coëme jt v. Belgia* käsitleb olukorda, kus on pärast menetluse algust muudetud teo aegumistähtaega. EIK leidis, et aegumistähtaega puudutav ei ole EIÕK art 7 kaitsealas, eeldusel, et tegu ei ole vahepeal aegunud olnud. Seejuures jättis Kohus meelega vastamata küsimusele, kas EIÕK art 7 oleks rikutud siis, kui uue aegumistähtaja tõttu oleks karistatud vahepeal aegunud tegusid.¹⁵⁸ Viimase lause tõttu leidis kohtunik Cabral Barreto hiljem, et ilmselt on EIÕK art-t 7 siiski rikutud, kui seadus pikendab aegumistähtaega juba aegunud tegude puhul.¹⁵⁹ Ka hiljem on EIK protseduuriküsimusi samamoodi käsitlenud.¹⁶⁰

See, millele Kohus jättis esmalt vastuse andmata, sai esmalt veidi teise nurga alt vastuse kaasuses *Achour v. Prantsusmaa*, kus karistus arhiveeriti, seejärel aga muudeti uue seadusega uuesti kehtivaks ning arvestati korduvuse osas. Kohus leidis, et kuigi karistus oli vahepeal arhiveeritud, ei olnud see kustunud ning riigisisised kohtud võisid seda karistust arvesse võtta, seda enam, et uus seadus ei muutnud kuidagi korduvuse arvestamist.¹⁶¹ Kui see lahend võib viia arusaamale, et tähtaja pikendamisega võiks olla võimalik ka aegunud tegusid uuesti menetletavateks muuta, siis

---

¹⁵⁷ EIKo 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96, *Coëme jt v. Belgia*, p 147-149. Seda üldiselt kohalduvat põhimõtet tunnustas EIK juba 1997. aastal lahendis EIKo 26737/95, *Brualla Gomez de la Torre v. Hispaania*, p 35.

¹⁵⁸ *Coëme jt v. Belgia*, märkus 157, samas. Kaebajad mõisteti süüdi võltsimises ja võltsingute kasutamises, mida kohtud käsitlesid kui väärtegusid. Kaebajad panid viimase osateo toime 1991. aastal, 1993. aastal võeti vastu uus seadus, millega pikendati väärtegude aegumistähtaega viiele aastale. Kaebajad leidsid, et selline pikendamine oli lubamatu, kuna kohaldati tagantjärele 1993. aasta seadust.

¹⁵⁹ Vt *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, kohtunik Cabral Barreto eriarvamus p 5.2

¹⁶⁰ *Khodorkovskiy ja Lebedev v. Venemaa*, märkus 51, p 788-790.

¹⁶¹ *Achour v. Prantsusmaa*, märkus 85, Suurkoja otsus p 51 ja 53-58.

kaasuses *Kononov v. Läti* ütles esimesena asja menetlenud Koda, et selline käitumine läheks siiski vastuollu ettenähtavuse põhimõttega.¹⁶²

Samal ajal on Kohus mitmes kaasuses leidnud, et karistuse täideviimise puhul peab jälgima ka seda, milline oli reaalne toime kaebajale. Nii on Kohus leidnud eluaegse karistuse kandmise osas, et see, kuidas eluaegse karistuse kandmine läbi viiakse (mh, kui pikk on eluaegne vangistus) on küll protseduur ning sellega seotud küsimused protseduurireeglid; samas oli konkreetsel juhul siiski oluline, et kaebaja jaoks läks olukord oluliselt raskemaks.¹⁶³ Sarnase põhjendusega on Kohus rikkumise leidnud ka hiljem.¹⁶⁴ Teiselt poolt on Kohus leidnud, et säte, mis reguleerib üksnes karistuse pikendamist või lühendamist, on seotud karistusega, mitte karistuse täideviimisega, ning sellele kohaldub ka ettenähtavuse test.¹⁶⁵

Karistuse täideviimise osas tekkis huvitav probleem kaasuses *Öcalan v. Türgi*, – kaebaja kandis karistust vanglas, mis oli tühi ülejäänud vangidest; konkreetne vangla oli tehtud tühjaks selle jaoks, et kaebaja saaks karistust kanda. Selline karistuse kandmise viis aga üheski õigusaktis ei eksisteerinud. EIK leidis, et selline abinõu on äärmiselt erandlik ning ei olnud mõeldud kaebaja raskemaks karistamiseks, vaid kaebaja elu kaitseks ning põgenemise vältimiseks. Kuna abinõu oli äärmiselt erandlik, ei saanud riigilt oodata sellise karistuse kandmise viisi sätestamist õigusaktis.¹⁶⁶

---

¹⁶² *Kononov v. Läti*, märkus 16, Koja otsus p 143-145.

¹⁶³ *Kafkaris v. Küpros*, märkus 4, p 146-148. Kaasuse keskseks probleemiks oli, et isikule mõisteti eluaegne vangistus, mis tolleaegse vangistusseaduse järgi tähendas 20 aastat tähtajalist vangistust. Karistuse kandmise ajal aga muutis riik seadust ning otsustas, et eluaegne vangistus tähendab eluaegset vangistust, kaotas ära tähtaja.

¹⁶⁴ EIKo 42570/09, *Del Rio Prada v. Hispaania*, Koja otsus 10.07.2012 p 50-59 ja Suurkoja otsus 21.10.2013 p 104-109. Kaebaja mõisteti erinevate terrorismikuritegude eest üle 3000 aastaks vangi. Hispaania seaduste kohaselt liideti kõik karistused kokku ning anti kaebajale maksimaalne vangistus, s.o 30 aastat, mille üle vaidlust ei olnud. Karistuse kandmise ajal võeti aga vastu nn Parot-doktriin, mille järgi karistuse vähendamist pidi hakkama lugema igalt karistuselt eraldi, mitte pärast liitmist kandmisele jäävast karistusest. See tähendas, et kaebajal puudus praktikas võimalus vangistust vähendada, kuigi ilma Parot-doktriiniga oleks ta saanud vabaks 9 aastat varem.

¹⁶⁵ EIKo 10249/03, *Scoppola v. Itaalia (nr 2)*, p 111-112. Kaebaja tappis tüli käigus oma abikaasa ning vigastas raskelt oma poega, karistuseks mõisteti kaebajale eluaegne vangistus. Pärast teo toimepanemist võeti esiti vastu seadus, mille järgi lühimenetluses asendati eluaegne vangistus 30-aastase vangistusega. Kohtuotsusega samal päeval aga võeti vastu uus seadus, mille järgi mitu kuritegu toime pannud isikutel eluaegset vangistust ei asendata.

¹⁶⁶ EIKo 24069/03, 197/04, 6201/06, 10464/07, *Öcalan v. Türgi (nr 2)*, p 187-188. Kaebaja oli kurdi päritolu sõdur Türgis, võitles osa Türgi territooriumi eraldumise eest. Juhtis gruppi terroriste, mis viis läbi mitu relvastatud rünnakut,

Seega on alust väita, et (väga) erandlike karistuse kandmise tingimuste puhul ei pea need olema eraldi sätestatud õigusaktides, samas on väga oluline, et karistuse liik kui selline oleks sättes siiski olemas. Konkreetsel juhul oli tegemist vangistusega, mis aga täideti erakordsetes tingimustes.

Eelnevast on näha, et ettenähtavuse põhimõte kehtib üksnes materiaalõigusele, mitte aga protseduuriõigusele. Kohus on selles osas peamiselt tegelenud karistuse täideviimisega seotud küsimustega, karistuse täideviimine on selgelt protseduuriküsimus. Samas on ka aegumist käsitlevad sätted protseduuriga seotud küsimused.

1.4.3 Õigussüsteemi terviklikkus

Kuigi enamasti on Kohus ettenähtavuse kontrollis keskendunud konkreetse kaasuse asjaoludele ning lähtunud üksnes konkreetsetest asjaoludest, siis on ka kaasuseid, kus on vaadatud nõ laia pilti. Selline seisukoht leidis pikemat käsitlemist lahendis *Kuolelis, Bartoševičius ja Burokevičius v. Leedu*, kus EIK viitas, et kuigi sätted, mille järgi kaebajaid karistati, ei olnud tegude toimepanemise ajaks jõustunud, oli siiski Leedu valitsuse tahe seaduste vastuvõtmise ajaks arusaadav ning kaebajad kui poliitikud pidid aru saama, millega riskivad, kui jätkavad riigipöörde üritust.¹⁶⁷ Seega võib teatud olukordades uute õigusaktide vastuvõtmisest tähtsamgi olla riigi selge tahtväljendus.

Ka teistes kaasustes on EIK käsitlenud õigussüsteemi terviklikkust. Nii on EIK leidnud, et Ida-Saksamaa seaduste ja halduspraktika vahel oli suur erinevus, mis oli just kaebajate poolt tekitatud. Seejuures pidid kaebajad olema teadlikud seadustest ning rahvusvahelistest kohustustest, kuna olid riigi kõrged ametnikud.¹⁶⁸ Samuti on Kohus viidanud, et küsitavused sätetega seisnesid konkreetsel juhul „õiguse kvaliteedis“ (*quality of law*) – Küprose õigus tervikuna oli teo toimepanemise ajal liiga ebamäärane, kaebajal ei olnud võimalust ette näha oma teo tagajärgi.¹⁶⁹ Kaasuses *Vyerentsov v. Ukraina* puudus riigisisese õiguses meelevalduse läbiviimise protseduur, millele karistuse aluseks olev säte viitas, mistõttu polnud ka selge, kuidas peaks käituma, et korrektselt

---

pommirünnakut, relvastatud rööve jm, mõisteti eluaegne vangistus. Kaebaja kurtis EIK-le mh seda, et ta pidi karistust kandma sotsiaalse isolatsiooni tingimustes, kuna kandis karistust vanglas, kus tema oli ainus vang.

¹⁶⁷ *Kuolelis, Bartoševičius ja Burokevičius v. Leedu*, märkus 27, p 117-120.

¹⁶⁸ *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, märkus 14, p 77-79.

¹⁶⁹ *Kafkaris v. Küpros*, märkus 4, p 149-150.

meeleavaldusi läbi viia. Seega ei saanud ka vääralt käitumise eest karistamine olla ettenähtav.¹⁷⁰ Viimast mõtet üldistades saab öelda, et isiku väärkäitumise eest karistamiseks peab esmalt olema selge, milline on korrektne käitumine. Muul juhul ei ole karistamine ettenähtav.

---

¹⁷⁰ EIKo 20372/11, *Vyerentsov v. Ukraina*, p 54-55. Kaebaja korraldas Lvivis meelevaardusi, et juhtida tähelepanu korruptsioonile prokuratuuris, oli sellest ka eelnevalt teada andnud. Ühel meelevaardusel anti osalejatele käsk minna prokuratuuri hoonest eemale, mille tõttu oleksid osalejad pidanud olema sõiduteel. Seetõttu korraldust ei täidetud. Kaebajat süüdistati seadusliku käsu mittetäitmisel ning meelevaarduste korraldamise protseduurireeglite rikkumises.

2. Määratletuse põhimõte Riigikohtu praktikas

2.1 Probleemid määratletuse põhimõtte allikates Eesti õiguses

Enne Riigikohtu argumentide juurde minemist tuleb minna samm tagasi ning käsitleda määratletuse põhimõtet Eesti õiguses üldse. Kui EIK praktikas on üsna selge, kust pärineb ettenähtavuse põhimõte – EIÕK art 7 lg 1 -, siis Eesti õiguses on olukord natuke segasem. Nagu sissejuhatuses käsitletud, kuulub määratletuse põhimõte (*lex certa*) seaduslikkuse printsiibi alla. Samale asjaolule viitab ka õiguskirjandus.¹⁷¹ Samal ajal on Riigikohus leidnud, et määratletuse põhimõttel on ka selged seosed õigusselguse põhimõttega, mis aga tuleneb PS § 13 lg-st 2. Seetõttu on Riigikohus mõnes kaasuses tuginenud määratletuse nõudest rääkides PS § 13 lg-le 2, mõnes teises kaasuses aga lausa kasutanud õigusselguse ja määratletuse mõisteid sünonüümidena.¹⁷²

Väärrib märkimist, et ka EIK praktika osas on õiguskirjandus käsitlenud *lex certa* ja õigusselguse vahekorda. Välismaine õiguskirjandus on viidanud, et *lex certa* põhimõtet peab käsitlema õigusselguse ühe osana, õigusselguse kvalitatiivse elemendina.¹⁷³ EIK kohtupraktika pole *expressis verbis* seda kinnitanud, samas on Kohus andnud ettenähtavusele üsna õigusselgusega kattuva definitsiooni – mõlema põhimõtte eesmärk on tagada, et isikul oleks juba enne teo tegemist arusaadav, kuidas õigus sellele teole reageerib. Seega võib arvata, et õigusselgus ja *lex certa* on üksteisele küllalt lähedalseisvad põhimõtted.

Kuigi õigusselgus ja määratletus on üksteisele üsna lähedal, oleks mõistlik õiguse määratletuse (*sic!*) huvides siiski hoida teatavat vahetegu. Seda põhjusel, et põhimõtete alused on erinevad. Õigusselguse põhimõte tuleneb õiguskindluse põhimõttest ehk, nagu juba viidatud, PS §-dest 10 ja 13; määratletuse põhimõte aga tugineb karistusõiguse ühele kõige olulisemale nurgakivile,

---

¹⁷¹ Truu, M., märkus 1, samas; Kergandberg E., Laos, S., Sepp, H. märkus 3, § 23 komm 1.

¹⁷² Nt RKKKo 3-1-1-121-02 p 7.1; RKKKo 3-1-1-83-05, p 8; RKPJKo 3-4-1-33-05, p 22.

¹⁷³ Gless, S. A New Test for Mens Rea? Safeguarding Legal Certainty in a European Area of Freedom, Security and Justice. – European Criminal Law Review, 2011, nr 1, lk 116-117; Gillespie, A. A., Bettinson, V. „Indecent“ Images: European Convention on Human Rights, Article 7. O'Carroll v United Kingdom (2005) – Journal of Criminal Law, 2006, nr 70, lk 128.

seaduslikkuse printsiibile ning on rangelt karistusõiguses kasutatav põhimõte. Põhimõtete samastamisel võiks tekkida segadus, kas siis ka nende aluseid saab samastada, mida aga ilmselgelt teha ei tohi. Ka saab siinkohal viidata teatavale lahknevusele Eesti ja välismaises õiguskirjanduses, kui Eesti õiguskirjandus käsitleb õigusselgust ja määratletust võrdsetena, välismaine aga määratletust ühe osana õigusselgusest.

2.2 Säte

2.2.1 Määratletuse põhimõtte kohaldumine

Riigikohus on määratletuse põhimõtte juures kasutanud EIK-lt laenatud definitsiooni – määratletuse nõude kohaselt peab nii tegu, mille eest seadus karistuse ette näeb, kui ka karistus olema selgelt määratletud, seejuures peab olema võimalik ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest ähvardab, et ta saaks oma käitumist vastavalt kujundada.¹⁷⁴ Sama definitsiooni on Riigikohus kasutanud ka teistes.¹⁷⁵ Veel on Riigikohus leidnud, et õigusselguse (määratletuse) põhimõttest lähtuvalt peavad õigusaktid olema selged ja arusaadavad, et isikutel oleks mõistlik võimalus riigi tegevust ette näha ja kohandada oma tegevust vastavalt,¹⁷⁶ aga ka seda, et määratletuse nõude olulisus suureneb sõltuvalt sellest, millist põhiõigust ning millise intensiivsusega riiatakse.¹⁷⁷

Samuti on Riigikohus sõnastanud, millal on määratletuse põhimõtte täidetud – määratletuse põhimõttest tulenevalt on vajalik süüteokoosseisu tunnuste selline tõlgendamine, mis võimaldab igal ajal ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest

---

¹⁷⁴ RKÜKo 3-4-1-16-10, p 50. Isik mõisteti süüdi KarS § 141 lg 2 p 1, 6 - § 25 lg 2 järgi, karistuseks mõisteti 7-aastane vangistus. Prokurör palus kohtul kohaldada ka KarS §-s 87² sätestatud karistusjärgset kinnipidamist, mille osas Maakohus otsustas alustada põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse, mh osutades ka EIK praktikale. Riigikohus nõustus Maakohtuga ning leidis, et kõnealune säte on vastuolus põhiseadusega.

¹⁷⁵ Nt RKKKo 3-1-1-40-14, p 86; RKKKo 1-17-6580, p 12.

¹⁷⁶ RKKKo 3-1-1-65-16 p 9-11. Menetlusalune isik oli taksoteenuse pakkuja, ei pannud oma sõidukile ettenähtud kohtadesse hinnakirja. Kohtuväline menetleja karistas menetlusalust isikut 44 euro suuruse trahviga. Maakohus leidis, et rikkumine oli tõendatud, aga lõpetas asja otstarbekuse kaalutlustel.

¹⁷⁷ RKÜKo 3-4-1-16-10, märkus 174, p 66.

ähvardab – isik peab saama oma käitumist vastavalt juhtida. Seejuures osutas Riigikohus ka, et määratletust ei riku isiku karistamine vähese tähtsusega rikkumise eest, kui tegemist on rikkumisega, mida norm on mõeldud ära hoidma.¹⁷⁸ Juba varem oli Riigikohus tunnistanud, et nõutav normi määratletuse aste ei ole kõikide normide puhul sama – need normid, mis võimaldavad isiku õigusi piirata ja talle kohustusi peale panna, peavad olema selgemad ja täpsemad.¹⁷⁹

Oma mõtet edasi arendades leidis Riigikohus, et süüteokoosseisu tunnused peavad olema normi adressaadile ja kohaldajale arusaadavad vähemalt sellisel määral, et nende sisu oleks tõlgendamisega avatav. Lisaks leidis Riigikohus, et määratletuse nõue ei tähenda täielikku keeldu kasutada määratlemata õigusmõisteid või normatiivseid koosseisutunnuseid. Oluline on seejuures, et isikule oleksid selged karistatavuspiirid. Näiteks ei näinud Riigikohus KarS § 184 sättes vastuolu määratletusega, kuigi keskmisele inimesele võib olla raske määratleda, kui suur kogus on kümnele inimesele narkojoobe tekitamiseks piisav.¹⁸⁰ Sama seisukohta on Riigikohus ka hiljem kinnitanud.¹⁸¹ Konkreetselt suure või väikese koguse osas võiks määratletuse kontekstis lisada ka argumendi, et isik ei peagi nägema ette kõiki asjaolusid, mis mingi teoga kaasnevad; talle peab olema ettenähtav üksnes see, et teo eest võib saada karistada. Kuivõrd narkootiliste ainete käitlemine on karistatav nii suures kui ka väikeses koguses, ei ole määratletuse põhimõtte seisukohalt oluline, kas isik teadis, et ta käsitleb suurt kogust narkootilist ainet või mitte.

---

¹⁷⁸ RKKKo 3-1-1-5-16, p 7. Süüdistatav jättis raamatupidamisse kandmata kahe isiku jahiloo tagastamise andmed, nelja isiku puhul kandis raamatupidamisse vale kuupäeva, millal nad jahiloo tagastama peavad. Maakohus lõpetas osaliselt menetluse VTMS § 29 lg 1 p 1 järgi, kui leidis, et vale kuupäeva kandmine ei olnud lõpuni tõendatud, kuna jahiluba võidi ka õigel ajal tagastada.

¹⁷⁹ RKPJKo 3-4-1-33-05, märkus 172, samas. Tööandja maksis isikule töötasu hilinemisega, mistõttu sai korraga suurema summa raha. Selle tõttu aga paluti hiljem tagasi maksta vanemahüvitis, kuna korraga makstud töötasu oli suurem viiekordsest vanemahüvitise määrast. Asi jõudis halduskohtusse, kus jäeti säte, mille alusel vanemahüvitist tagasi nõuti, kohaldamata ning rahuldati isiku kaebus; lisaks algatas halduskohus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse.

¹⁸⁰ RKKKo 3-1-1-89-13, p 8-10. Süüdistatav omandas eeluurimisel tuvastamata ajal, kohas ja isikult pulbrilist ainet, milles oli 0,0054 grammi puhast fentanüüli. Süüdistatav leidis mh, et ta ei pea olema võimeline narkootilise aine puhast kogust kohe omandamisel kindlaks määrama. Riigikohus sellega nõus ei olnud.

¹⁸¹ RKKKo 3-1-1-100-13, p 11. Kaasuse asjaolud olid sarnased sellega, nagu 3-1-1-89-13, samuti oli sarnane süüdistatava väide seoses KarS § 184 põhiseadusvastasusega.

2.2.2 Sätte selgus

Nagu EIK, on ka Riigikohus leidnud mõnes lahendis, et säte oli piisavalt selge ning määratletusega probleeme ei tekkinud. Nii näiteks on Riigikohus leidnud lahendis 3-1-1-93-15, et arvestades tegu, mida süüdistatavale ette heideti, selle iseloomu, ulatust ja süsteemsust, pidi teo keelatus olema mõistlikult ettenähtav.¹⁸² Seejuures on Riigikohus selgitanud, et seaduse mõte ja ülesanne ei ole anda ammendavat loetelu kõigist võimalikest käitumisalternatiividest, kuna see viiks sisuliselt hõlmamatu ja lünkliku kasuistliku regulatsioonini. Seadus lähtub käskude ja keeldude konstrueerimisel vabast ja vastutusvõimelisest inimesest, kellele võib teatud määral anda vaba voli otsustada käitumisvariantide üle.¹⁸³ Kui EIK on kasutanud sellistes olukordades väljendeid „iseenesestmõistetav“ ja „tervemõistuslikult tuletatav“, siis Riigikohus selliseid väljendeid ei kasuta. Samas on viidatud kaasustest aru saada, et ka Riigikohtu jaoks eksisteerivad olukorrad ning kaebused, kus määratletus on selgelt olemas ning seda eraldi analüüsima ei pea, hoolimata ühe menetluse osapoole väidetest.

Rahvusvahelist karistusõigust puudutavates kaasustes on Riigikohus vaid korra puudutanud ka määratletust, kaasuses 3-1-1-140-03, kus kõne all oli inimsusevastane kuritegu. Riigikohus leidis, et toime oli pandud inimsusevastane kuritegu, kusjuures olukorda käsitleti üsna sarnaselt sellele, kuidas Suurkoda käsitles sarnast olukorda kaasuses *Kononov v. Läti*.¹⁸⁴ Seejuures käis ka kõne all olev kaasus EIK-s, kes nõustus täielikult Riigikohtu käsitlusega ning jättis asja läbi vaatamata kui

---

¹⁸² RKKKo 3-1-1-93-15, p 97. Ühele isikule esitati süüdistus eraviisilises jälitustegevuses ja sõnumisaladuse rikkumises, kahele teisele isikule esitati süüdistus samadele tegudele kaasaaitamises. Süüdistus seisnes selles, et teiste pealekäimisel sisenes esimene süüdistatav kolmanda isiku teadmata tema e-postkasti, printis kõik seal olevad e-kirjad välja ning edastas need teistele.

¹⁸³ RKKKo 3-1-1-90-06 p 22-25 ja 29. Süüdistatav sai ametiga seoses enda valdusesse riigisaladusi sisaldavad dokumendid, viis need koju ning jättis valveta koridori. Öösel murti kassaatori koju sisse, varastati need dokumendid. Määratletuse osas tekkis probleem, kuna kassaatori arvates ei olnud reegleid, mis määraksid, kuidas tuleb salastatud teabega toimida pärast sellise teabe väljaviimist turvaalalt.

¹⁸⁴ RKKKo 3-1-1-140-03, p 8-10. Süüdistatav juhtis 1953. ja 1954. aastal repressioonide eest pagenud inimeste tapmist. Pärast Eesti taasiseseisvumist esitati isikule süüdistus inimsusevastastes kuritegudes. Süüdistatav leidis, et tegu ei olnud tsiviilisikutega, mistõttu ei ole tegu inimsusevastaste kuritegudega. Riigikohus leidis, et kannatanute näol oli tegemist tsiviilisikutega Haagi 1907. a IV konventsiooni mõttes ning toime oli pandud inimsusevastane kuritegu, mistõttu määratletusnõudele tugineda ei saanud. Vt ka *Kononov v. Läti*, märkus 16.

ilmselgelt põhjendamatu.¹⁸⁵ *Penart v. Eesti* lahendiga sarnane on ka *Kolk ja Kislyiy v. Eesti* lahend, kus ei Riigikohus ega EIK ei võtnud kaebust menetlusse.¹⁸⁶ Seejuures on ka õiguskirjanduses konkreetselt seda lahendit käsitletud ning nõustunud; argumenteeritud, et ettenähtavuse põhimõte peabki taanduma, kui küsimuse all on inimväärikus.¹⁸⁷ Nagu ka töö punktis 1.2.1 on viidatud, kui leida, et tegemist on kuriteoga rahvusvahelise õiguse kontekstis, pole ka *lex certa* olnud üldjuhul EIK jaoks takistuseks.

Samas on õiguskirjanduses ka kritiseeritud nii *Penart v. Eesti* kui ka *Kononov v. Läti* kaasuse lahendusi ning leitud, et viimane kaasus viitab EIK praktika muutusele.¹⁸⁸ Töö kirjutamise aja seisuga ei ole selge, kas ja kui palju on Kohtu praktika rahvusvahelisi kuritegusid puudutavates kaasustes muutunud. Seetõttu ei saa hetkel võtta seisukohta, kas ja kui palju Riigikohtu praktika ning EIK uus praktika erinevad. Küll aga saab tõdeda, et kui Kohus jätkab uue praktikaga, kus tuleb mh pikemalt arutleda ka ettenähtavuse üle, tuleb ka Riigikohtul hakata oluliselt rangemalt tulevikus käsitlema rahvusvahelisi kuritegusid sisaldavaid kaasuseid ja võimalikke määratletuse põhimõtte rikkumisi.

2.2.3 Sätte kohaldamine

Kui 2002. aastal võeti vastu KarS, tekkis kohe ka probleem kriminaalkodeksilt (edaspidi KrK) KarS-ile üle liikumisel. Seetõttu pidi Riigikohus teed juhatama mh selleks, et määratletus oleks tagatud. Nii on Riigikohus osutanud, et enne KarS-i jõustumist toimepandud teod tuleb kvalifitseerida KrK järgi. Määratletuse nõue aga eeldab seejuures, et kvalifikatsioon peaks vastama võimalikult täpselt isiku faktilisele teole. Seega peaks teo, mis on toime pandud enne KarS-i jõustumist, kvalifitseerima KrK järgi ka siis, kui mõnda KrK-s nimetatud kuriteokoosseisu

---

¹⁸⁵ Vt EIKo 14685/04, *Penart v. Eesti*. Käesolevas töös jäi see kaasus käsitlemata, kuna ei puuduta üldse määratletust.

¹⁸⁶ Vt Saare Maakohtu ja Tallinna Ringkonnakohtu otsused asjas nr 1-1-44, EIKo 23052/04 24018/04, *Kolk ja Kislyiy v. Eesti*.

¹⁸⁷ Cassese, A., märkus 41, samas.

¹⁸⁸ T. Mariniello kritiseerib *Penart v. Eesti* ja *Kononov v. Läti* lahendeid ning leiab, et EIÖK art 7 lg-le 2 tuginemine olukorras, kus tegu oli toime pandud ebaselges õiguslikus olukorras, ei ole õigustatud, vt Mariniello, T., märkus 40, lk 231-234. Teiselt poolt leiab H. van der Wilt, et *Kononov v. Läti* viitab selgele praktikamuutusele, vt Wilt, H. van der, märkus 52, samas.

tunnustest ei ole KarS-is vastavas kuriteokoosseisus ette nähtud.¹⁸⁹ Hiljem täiendas Riigikohus seda mõtet, kui osutas, et see, millise sätte alla tegu KrK järgi kvalifitseerub, ei sõltu sellest, millise sätte alla tegu KarS-i järgi kvalifitseerub.¹⁹⁰ See tähendab, et KrK ja KarS ei ole omavahel seotud ning mingi teo süüteona kvalifitseerimisel KrK järgi omab KarS üksnes niipalju tähtsust, et peab sisaldama vähemalt sarnast sätet, st tegu ei tohi olla KarSi vastuvõtmisega dekriminaliseeritud.

Kuivõrd EIK praktikas ei ole konkreetset juhust, kuidas ühelt seaduselt teisele üle liikuda, ei saa ka võrrelda, kas ja kuidas Riigikohtu ja EIK praktikad selles osas erinevad. EIK on üksnes osutanud, et ettenähtavuse põhimõttest lähtudes peab teo toimepanemise hetkel olema tegu karistatav,¹⁹¹ mis eelnevalt osutatud kaasuste järgi on ka Riigikohtu praktikas oluline. Samuti on teemaga seotud ka *lex mitior* põhimõte, mis aga jääb töös käsitletava teema alt välja. Põhimõtteliselt oleks kõige üldisemas plaanis võimalik Riigikohtu praktikat võrrelda EIK käsitletud ühelt poliitiliselt süsteemilt teisele üleminekuga, aga ka sellisel juhul oleks võrdlus üpris pealiskaudne. Nagu käsitletud käesoleva töö punktis 1.2.2, on Kohus jaatanud võimalust uuel poliitilisel süsteemil menetleda vana süsteemi ajal toime pandud kuritegusid õigusriigi põhimõtete alusel, seejuures peab neid tegema aga teo toimepanemise ajal kehtinud seaduste kohaselt. See klappib Riigikohtu seisukohaga ning ka üldise seaduslikkuse printsiibiga. Arvestades ka, et Riigikohus on jaatanud enne Eesti taasiseseisvumist toime pandud tegude menetlemist,¹⁹² on selge, et selles osas Riigikohtu ja EIK praktikad kattuvad.

Analoogia osas on Riigikohus leidnud, et analoogia kasutamine tähendaks mh määratletuspõhimõtte rikkumist. Seetõttu tuleb ka karistusõigusnormi selgitamisel tugineda

---

¹⁸⁹ RKKKo 3-1-1-121-02, märkus 172, p 7-7.2. Kaebaja pani 08.06.2001 toime ütiraskete kehavigastuste tekitamise, mis 01.09.2002 jõustunud KarS-i järgi kvalifitseerus § 118 lg 1 alla. Samas oli varem kehtinud KrK-s ka olemas sarnane säte (KrK § 107 lg 1), mis nägi täiendava koosseisutunnusena ette tervisekahjustuse tekitamist eriti julmal viisil. Riigikohus on seejuures ka viidanud asjaolule, et isikut ei saa teos süüdi mõista, kui hiljem kehtima hakanud KarS enam sama teo eest karistust ette ei näe. Seda mõtet rõhutab Riigikohus järgnevas kaasuses.

¹⁹⁰ RKKKo 3-1-1-83-05, märkus 172, samas. Süüdistatavad kandsid raha ühe ettevõtte arvelt (juhatuse liikmed) teise ettevõtte (omanikud) arvele, mõlema ettevõtte osas oli olemas volikiri ning sõlmisid fiktiivseid lepinguid. Tegelikult teine ettevõtte esimesele raha eest mingit teenust ei osutanud. Saadud rahaga omandasid süüdistatavad osaluse esimeses ettevõttes, said isiklikku kasu.

¹⁹¹ Nt *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*, märkus 14, p 81-82; *K.-H. W. v. Saksamaa*, märkus 17, p 84-85.

¹⁹² Vt RKKKo 3-1-1-140-03, märkus 184, samas.

eelkõige grammatilisele tõlgendamisele.¹⁹³ Samu mõtteid on Riigikohus korranud ka hiljem.¹⁹⁴ Kuigi Riigikohus on selgelt määratletuse nõude täitmise nimel eelistanud sätete grammatilist tõlgendamist, ei saa sellega ka välistada teisi tõlgendusvõimalusi. Nii on Riigikohus (kuigi üsna kaudselt) tunnustanud ka teleoloogilise tõlgendamise võimalust, leides, et „...karistusõigusliku keelu täpse määratletuse nõude kohaselt ei saa teleoloogilise tõlgendamise võimalusi karistusõiguses absolutiseerida.“¹⁹⁵ Seejuures tuleb osutada, et ühel juhul on EIK lubanud ka analoogiat kohaldada, seda küll olukorras, kus teisest seadustikust toodi üle kaasaaitaja sätted. Sellist analoogia kasutamist toetas ka kohtupratika, mistõttu ei näinud Kohus probleeme.¹⁹⁶ Samas ei ole Kohus pidanud seisukohta võtma, millist tõlgendamismeetodit kõige parem kasutada oleks.

Kaasuses 3-1-1-40-14 osutas Riigikohus, et isiku karistamiseks sisendkäibemaksu mahaarvamise piirangu rikkumise eest peab piirang süüteo koosseisulist tunnust sisustava normina vastama mh määratletuse põhimõttele. Seejuures osutas Riigikohus EIK kaasusele *Veeber v. Eesti (nr 2)*¹⁹⁷ ning luges välja, et üksnes seadus saab mingi teo tunnustada kuriteoks ja kehtestada selle eest karistuse.¹⁹⁸ Hiljem on Riigikohus seisukohta täiendanud ning leidnud, et süüteokoosseisu

---

¹⁹³ RKKKo 3-1-1-23-12, p 8.2. Süüdistatav oli ametiisik, keda süüdistati mõjuvõimuga kauplemises – kooskõlastas ehituse detailplaneeringu muudetud kujul, kui kinnistu omanik tahtis detailplaneeringut tagasi muuta, küsis süüdistatav endaga seotud MTÜ-le annetusi. Määratletuse osas tekkis vaidlus, kuidas sisustada mõistet „ebaseaduslik“. Riigikohus leidis, et ei olnud toime pandud süüdistuses märgitud kuritegu.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-103-12, p 9. Süüdistatavad panid süüdistuse järgi ühiselt toime väljapressimise, kui käskisid kolmandal isikul auto tagasisaamiseks neile tasuda 75 000 krooni. Riigikohus ei nõustunud prokuratuuriga selles, et väljapressimisel piisab, kui ähvardada isikut varast ilma jätmisega.

¹⁹⁵ RKKKo 3-1-1-107-09, p 10.1. Süüdistatav käitles sigarette, millel olev maksumärgistus oli kehtivuse kaotanud. Vaidlus tekkis sellest, et sättes oli räägitud maksumärgistuseta sigarettidest, aga sigarettidel oli maksumärgistus olemas, kuigi kehtivuse kaotanud.

¹⁹⁶ *L.-G. R. v. Rootsi*, märkus 87, samas.

¹⁹⁷ *Veeber v. Eesti (nr 2)*, märkus 64, p 30.

¹⁹⁸ RKKKo 3-1-1-40-14, märkus 175, samas. Üks süüdistatav oli kahe ettevõtte X ja Y juhatuse liige, teine süüdistatav oli ettevõtte Y juhatuse liige. Süüdistatavad esitasid ettevõtte raamatupidajale valeandmeid tekkinud maksustatava käibe osas, üritasid enammaksustatud käibemaksu tagasi küsida. Lisaks kooskõlastasid süüdistatavad lepingu, millega ettevõtte X müüs ettevõttele Y ühe kinnistu, Y aga oli ostu hetkel maksevõimetu. Sellega tekitati alus X-le sisendkäibemaksu tagasi küsimiseks. Maakohus ja Ringkonnakohus mõistsid süüdistatavad kõikides süüdistuses süüdi, Riigikohus sellega ei nõustunud.

määratlemiseks on pädev üksnes seadusandja ning seda ülesannet ei saa delegeerida täitevvõimule.¹⁹⁹

Samas osutas EIK kaasustes *Custers, Deveaux ja Turk v. Taani* ja *Stark jt v. Soome*, et süüteo võib määratleda ka madalama astme õigusaktis, kui selline pädevusnorm on seaduses. Lahenditest see ei otse välja ei tule, aga tundub, et viidatud kaasustes on arutluse all madalama astme süütegu, s.o Eesti õiguse mõttes väärtegu.²⁰⁰ Riigikohus oma kaasuses käsitles aga kuritegu, mida Riigikohtu hinnangul saab määratleda üksnes seaduses. Ei ole selge, kas EIK lubaks ka Eesti õiguse mõttes kuritegu määratleda madalama astme õigusaktis või mitte, aga olemasolevas kontekstis ei tundu, et kohtute praktikad oleksid otseselt vastuolus. Kindlasti aga on Kohtu praktikaga vastuolus olukord, kus ükskõik millise süüteo saab määratleda üksnes seadusandja. Seejuures on õiguskirjanduses leitud, et EIK praktikast tuleb selgelt välja – igasugune õigusakt kuulub EIÕK art 7 mõttes õiguse alla.²⁰¹ Seega on õiguskirjanduse järgi süüteo sätestamiseks tarvis üksnes õigusakti, seejuures pole tähtis, millisel tasemel see õigusakt on. Kohane on ka märkida, et nõue, nagu üksnes seadusandja saaks määratleda kuriteod ning seda pädevust ei saaks ta edasi anda, tuleneb mh ka põhiseadusest – PS § 3 lg 1 sätestab olulisuse põhimõtte, st seadusandja ei saa oma kohustusi edasi delegeerida täitevvõimule ega teistele isikutele või organitele. Samas ei keela põhiseadus seadusandja pädevuses olevate küsimuste delegeerimist täitevvõimule, kui seaduses on piisavalt määratletud täitevvõimu tegutsemise alused ja tingimused, et välistada omavoli.²⁰² Tuleb asuda seisukohale, et Riigikohtu praktika on Kohtu praktikast oluliselt rangem.

Kaasuses 3-4-1-16-10 leidis Riigikohus ka, et KarS § 87² lg-s 2 reguleeritud karistusjärgne kinnipidamine oli liiga keeruliselt sõnastatud – oli piiritletud pika kuriteokoosseisude loetelu ja mitme kitsendava tunnuse abil, see aga võib muuta asjassepuutuva sätte kohaldamisala

---

¹⁹⁹ RKKKo 3-1-1-70-11, p 8.1. Menetlusalune isik tegi väärtpaberiturul tehinguid, millega ostis ja müüs fiktiivselt aktsaid ning pani aktsiate hinna kasvama. Seetõttu süüdistati teda turumanipulatsioonis.

²⁰⁰ *Custers, Deveaux ja Turk v. Taani*, märkus 33, samas; *Stark jt v. Soome*, märkus 34. Tuleb mainida, et kuivõrd riigiti karistusõigus erineb, ei saa ka kindlalt väita, et tegemist on Eesti õiguse mõttes väärtegedega. Siiski saab kindlalt väita, et teod, mida kaebajatele ette heideti, oleksid Eestis olnud pigem väärteod või äärmisel juhul teise astme kuriteod.

²⁰¹ Lupo, N. ja Piccirilli, G., märkus 73, lk 233-236.

²⁰² Madise, Ü. § 3 komm 3-4. – Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2020; RKPJKo 20.12.2016, 3-4-1-3-16, p 111.

väljaselgitamise keeruliseks.²⁰³ Kaasus viitab, et säte ei tohi olla liiga keeruliselt sõnastatud. Seejuures pole Riigikohtul olnud võimalust kaaluda, kas mingites olukordades võiks lubada ka keerulisemalt sõnastatud sätteid. EIK on seda lubanud, nagu on viidatud käesoleva töö punktis 1.2.3.

2.3 Kohtupraktika

2.3.1 Kohtupraktika kui õigus

Riigikohus on oma praktikas andnud selge viite, et kohtupraktikat tuleb käsitleda kui õiguse osa. Seejuures leidis Riigikohus kaasuses 3-1-1-93-15, et kuigi konkreetse sätte sõnastus ei olnud õiguselguse kontekstis täielikult õnnestunud, oli juba enne teo toimepanemist olemas pikk kohtupraktika. Riigikohus viitas EIK kaasustele *Veeber v. Eesti (nr 2)* ning *Liivik v. Eesti* ja jõudis seisukohale, et EIÕK art 7 ei välista karistusõiguslike normide lõpliku selgitamise igakordse kohtupoolse tõlgenduse abil, kui selline tõlgendus on kooskõlas kuriteo põhiolemusega ning on mõistlikult ettenähtav. Seejuures on Riigikohus selles kaasuses esmakordselt pidanud hindama konkreetse karistusõiguse karistusseadustiku eriosa sätte põhiseadusele vastavust seoses määratletuse põhimõttega, mille jaoks on Riigikohus tuginenud suures osas EIK käsitlusele.²⁰⁴ Ka EIK on seda meelt, et kohtupraktika on õiguse lahutamatu osa ning tuleb kindlasti hõlmata ettenähtavuse analüüsi juurde, nagu näidatud töö punktis 1.3.1. Sellest kaasusest on ka välja loetav Riigikohtu seisukoht, et kohtupraktika abil saab ületada lünkasid seadusandluses, nagu ka EIK on leidnud.

2.3.2 Kohtupraktika selgus

Riigikohus ei ole näinud probleemi selles, kui karistusõiguslik norm sisaldab mõisteid, mis on defineeritud teistes õigusaktides. Karistusõigus võib kasutada blanketseid norme, seejuures kui iga selline blanketne norm nõuaks konkreetset viidet konkreetsele sättele, muudaks see KarS-i äärmiselt ebaülevaatlikuks ja nõuaks iga KarS-i blanketse normi muutmist, kui vastavat seadust

---

²⁰³ RKÜKo 3-4-1-16-10, märkus 174, p 69.

²⁰⁴ RKKKo 3-1-1-93-15, märkus 182, p 96.

muudetaks. See aga läheks omakorda vastuollu õiguskindluse põhimõttega.²⁰⁵ Samamoodi on Riigikohus jaatanud määratlemata õigusmõistete kasutamist. Määratletuse nõue ei tähenda täielikku keeldu kasutada määratlemata õigusmõisteid või normatiivseid koosseisutunnuseid. Oluline on seejuures, et isikule oleksid selged karistatavuspiirid.²⁰⁶ Sama mõtet kordas Riigikohus ka hiljem.²⁰⁷

Nii, nagu Riigikohus, on ka EIK oma praktikas läbivalt aktsepteerinud sättes mõisteid, mida peab täiendama kohtupraktikaga, nagu on näidatud käesoleva töö punktis 1.3.3. Seejuures on Kohus leidnud ka, et selliste mõistete kasutamine on vajalik, kuna ükskõik kui ühemõtteliselt mõni säte kirja pandud on, ikka on vaja sätet kohtupraktikas tõlgendada. Selliseid mõisteid käsitleb Riigikohus kui määratlemata õigusmõisteid. Seejuures pole EIK *expressis verbis* küll käsitlenud blanketseid õigusnorme, kuid võib eeldada, et EIK ei näeks nende kasutamises probleemi, kui juba määratlemata õigusmõisteid saab kasutada. Siiski peab kohtupraktika seejuures olema järjepidev. Eelneva tõttu tuleb asuda seisukohale, et EIK ja Riigikohtu praktikad selles osas kattuvad.

2.3.3 Kohtupraktika areng

Kaasuses 3-4-1-16-10 käsitles Riigikohus karistusjärgset kinnipidamist (KarS § 87² lg 2, tänaseks päevaks on säte kehtetuks tunnistatud) mh määratletuse põhimõttest lähtudes. Kuna karistusjärgsel kinnipidamisel riivatakse intensiivselt isiku vabadusõigust, on määratletuse nõue väga oluline. Riigikohus viitas mh, et sisulise eeldusena on sättes üksnes kuritegelik kalduvus, aga see ei ole piisavalt määratletud, samuti ei ole piisavalt reguleeritud selle tuvastamine. Rohkem ja põhjalikumad kriteeriumid on välja toodud seaduse eelnõus, mis aga ei kõrvalda regulatsiooni

---

²⁰⁵ RKKKo 3-1-1-14-03, p 12-13. Kassaator leidis, et ei olnud määratletud mõisted „tollikontrollile kuuluv kaup“, „suur ulatus“ ja „ebaseaduslik“. Riigikohus sellega ei nõustunud, leidis, et mõisted olid teo toimepanemise defineeritud Tolliseaduses, suur ulatus aga kriminaalkoodeksis.

²⁰⁶ RKKKo 3-1-1-89-13, märkus 180, p 8.2

²⁰⁷ RKKKo 1-16-5792 p 12-15 ja 18-20. Süüdistuse järgi pesi süüdistatav korduvalt sugulise kire rahuldamise eesmärgil kolme nooruki keha ja suguelundeid. Lisaks omas süüdistatav oma arvutis fotomaterjali erootilises situatsioonis lapsealistest. Määratletuse põhimõtte osas tekkis vaidlus mõistete „muu sugulise iseloomuga tegu“, „suguühendusest erinev viis“ ja „erootiline situatsioon“ üle.

puudusi.²⁰⁸ Ka hiljem on Riigikohus leidnud, et seaduse eelnõule ei saanud tugineda, kuna selline tõlgendus seadusesse ei jõudnud.²⁰⁹

Seega on Riigikohtu jaoks oluline õiguse (säte ja kohtupraktika) enda piisav määratletus. Õiguse juurde kuuluv, mis ise ei ole õigus (eelnevast kaasusest lähtudes eelkõige seaduste eelnõud ja seletuskirjad, aga võib arvata, et ka näiteks õiguskirjandus) ei saa parandada olukorda, kus õigus ei vasta määratletuse nõudele, seadusandja tahtest üldjuhul ei saa lähtuda, kui see tahe tuleb välja üksnes eelnõust. EIK praktikast on leitavad ka näited, kui arvesse on siiski võetud ka seaduse eelnõud.²¹⁰ Eelnõust lähtumine on siiski ka Kohtu jaoks selgelt erandlik ning eelkõige lähtutakse ikkagi sättest ja kohtupraktikast; eelnõu ja selles olev on pigem toetav, mitte aga põhiargument. Mõned osapooled on üritanud rõhuda ka õiguskirjandusele, mis on samuti maksimaalselt saanud üksnes toetava argumendi osakaalu.²¹¹ Osaliselt võib selline erinevus praktikates tuleneda ka asjaolust, mille käesolev töö põhjalikumalt välja hiljem (p 2.4) – Riigikohtu jaoks on määratletuse nõude juures oluline keskmise mõistliku inimese vaatenurk, samas EIK lähtub eelkõige sellest, millist õigusabi oleks teo toimepanija teo toimepanemise hetkel võinud saada. Kui keskmiselt mõistlikult inimeselt on ilmselt liig nõuda lisaks sätte lugemisele ja kohtupraktika (pealiskaudsele) tundmisele, siis õigusabi andjalt võib ilmselt rohkem nõuda, et ta oleks sügavamalt kursis sätetega, mille osas ta õigusabi osutab.

Mitmel korral on Riigikohus pidanud tegelema laiendava tõlgendamisega, seejuures iga kord laiendavat tõlgendamist keelates. Esimesena viitas Riigikohus laiendavale tõlgendamisele kaasuses 3-1-1-120-04, kui leidis, et mootorsõiduki piiritlemisel ei saa sättesse kohtu poolt lisada täiendavaid kriteeriumeid – see tähendaks karistusseaduse laiendavat tõlgendamist ning vastuolu

---

²⁰⁸ RKÜKo 3-4-1-16-10, märkus 174, p 74-75.

²⁰⁹ RKKKo 4-17-4621, p 14. Menetlusalune isik juhtis sõidukit, sõitmise hetkel oli juhiloa kehtivusaeg lõppenud. Tekkis vaidlus selle üle, mida tähendab juhiloa kehtivusaja ületamine liiklusseaduse mõttes, kuivõrd liiklusseaduse järgi oli tegemist juhtimisõiguse peatumisega. Juhtimisõiguse peatumist aga polnud nimetatud juhtimisõiguse definitsioonis kui mootorsõiduki juhtimist välistavat tingimust.

²¹⁰ *Reinboth v. Soome*, märkus 15; *Tuomela jt v. Soome*, *Jokitaipale jt v. Soome* ja *Flinkkilä jt v. Soome*, märkus 126, samas.

²¹¹ *Unterguggenberger v. Austria*, märkus 76; vrdl *Jorgic v. Saksamaa*, märkus 45, p 110-114.

seaduslikkuse põhimõttega.²¹² Seejuures on huvitav tähele panna, et Riigikohus ei kasutanud veel määratletuse põhimõtet, vaid viitas üldisele seaduslikkuse põhimõttele. Hiljem on Riigikohus osutanud, et normi tekstist ei tohi isiku õigusi kitsendavalt ulatuslikult kõrvale kalduda; karistusseaduse regulatsiooni on keelatud arendada väljapoole seaduses endas selgelt ette antud karistatavuspiire, kuna läheb vastuollu määratletuspõhimõttega.²¹³ Eelmisele seisukohale on Riigikohus lisanud veel, et normi sisu avamisel ei tohi väljuda normi piiridest ning hõlmata normiga juhtumeid, mida seadusandja ei ole tahtnud karistatavaks kuulutada.²¹⁴ Samal ajal on õiguskirjanduses märgitud, et Riigikohus on ise mõnes kaasuses üsnagi ulatuslikult, aga kitsendavalt hakanud sätteid tõlgendama selleks, et tagada nende kooskõla määratletuspõhimõttega.²¹⁵ Ka varem on Riigikohus asunud tõlgendama sätte objektiivset koosseisu, seda seejuures kitsendades, et tagada kooskõla määratletusega. Konkreetsel juhul piiras Riigikohus salajase kaastöötaja mõistet ning andis käsu selline fakt ka kirjalikult fikseerida.²¹⁶

Eelnevaga sarnaselt on Riigikohus märkinud, et kui seadusandja on mingis erivaldkonnas kehtestanud regulatsiooni, mis paneb juriidilise isiku esindajale kohustuse korraldada juriidilise

---

²¹² RKKKo 3-1-1-120-04, p 10. Süüdistatav sõitis mopeediga, ületas lubatud sõidukiirust vähemalt 10 km/h. Sanktsiooni mõistmisel leiti, et tegemist ei saa olla mopeediga, kuna sellega saab liiga kiiresti sõita. Seetõttu mõisteti süüdistatavale karistus ka juhtimisõiguse puudumise osas. Prokuratuuri laiendavale tõlgendusele viitas Kohus ka kaasuses 3-1-1-14-14 ning ei lubanud sellist tõlgendust, vt RKKKo 3-1-1-14-14, p 894-895.

²¹³ RKKKo 4-17-4621, märkus 209, samas; RKKKo 3-1-1-40-14, märkus 175, samas.

²¹⁴ RKKKo 1-17-6580, märkus 175, samas. Isikut süüdistati selles, et ta pani kinosaaalis toime muu sugulise iseloomuga teo alaealise (10-aastase tüdruku) vastu. Süüdistatav pani oma käe kannatanu reiele, too palus lõpetada, aga süüdistatav jätkas tegevust. See kordus umbes viiel korral, samal ajal hõõrus süüdistatav oma jalaga kannatanu jala säärepiirkonda. Lisaks pani süüdistatav veel kaks korda toime sarnase iseloomuga teo. Maakohus ja ringkonnakohus mõistsid isiku süüdi KarS § 141 lg 2 p 1, 6 ning § 145 lg 2 järgi. Riigikohus sellega ei nõustunud ning mõistis isiku õigeaks, leidis, et käitumine ei läinud ühegi sätte alla.

²¹⁵ Truu, M., märkus 1, lk 682; RKKKo 1-17-689, p 11 ja RKKKo 1-16-6452, p 34 ja 37-45.

²¹⁶ RKKKo 3-1-1-113-13, p 24.2. Süüdistatav viibis Tartu arestimaja vestlusruumis, kus avaldas teise kinnipeetavaga vesteldes politsei salajase kaastöötaja identiteedi. Sellega avaldas süüdistatav riigisaladuse. Määratletuse osas tekkis vaidlus selles, kas tegemist ikka oli politsei salajase kaastöötajaga, kuna mitte ükski dokument seda ei kajastanud. Riigikohus leidis, et konkreetsel juhul ei saanud rääkida salajasest koostööst, mistõttu ei avaldanud süüdistatav ka riigisaladust.

isiku kohustuste täitmine, ei saa teistes erivaldkondades asuda sellist kohustust tuletama analoogia korras üleüldisest hoolsuskohustusest.²¹⁷

Seega on selge, et Riigikohtu praktikas on sätte laiendav, süüdistatava õigusi piirav tõlgendamine keelatud. Laiendava tõlgendamisega seoses on Riigikohus mitmel korral leidnud ka, et õiguspoliitilistele argumentidele tuginedes ei saa sätteid tõlgendades ulatuslikult süüdistatava kahjuks kõrvale kalduda.²¹⁸

EIK on ühel juhul lubanud sätte laiendavat tõlgendust, kuna selline võimalus tuli sättest endast ning ka riigisisest kohtupraktikast.²¹⁹ Üldiselt on aga Kohus sarnasel arvamusel, nagu Riigikohus – sätet ei tohi tõlgendada kahtlustatava kahjuks laiendavalt.²²⁰ Samas pole Riigikohus võtnud eraldi seisukohta olukorras, kus peab tõlgendama sätet esimest korda või tuleb säte panna uute asjaolude konteksti. Küll aga on Riigikohus andnud selles osas üldise suunise, kuidas peaks sätet tõlgendama – karistusõiguse kui repressiivse õigusharu eripära seab karistusõigusnormi tõlgendamisele kindlad piirid, mistõttu normi sisu avamine ei tohi viia normi piiridest väljumiseni ega selliste juhtumite karistamiseni, mida seadusandja pole tahtnud karistatavaks kuulutada.²²¹ Sama mõtet on Riigikohus kohaldanud ka mitmes hilisemas kaasuses.²²² Mõte on siiski küllaltki abstraktne ning võib vajada konkretiseerimist. Selles osas on EIK võtnud konkreetsema seisukoha, nagu on viidatud käesoleva töö punktis 1.3.3 – sätte esmakordsel tõlgendamisel peab isikule olema ettenähtav igasugune tõlgendus, mis on normi põhiolemusega kooskõlas, ning normi saab tõlgendada ka uute asjaolude valgusesse niikaua, kuni uued asjaolud ei muuda normi põhiolemust.

2.3.4 Mõistete tõlgendamine

---

²¹⁷ RKKKo 4-16-5811, p 15. Ettevõtte jättis õigeaegselt ringlusesse võtmata patarei- ja akujäätmeid, selle eest mõisteti ettevõtte juhatuse liikmele karistus.

²¹⁸ Nt RKKKm 3-1-1-68-16, p 49; RKKKo 3-1-1-117-16, p 27.

²¹⁹ *Jorgic v. Saksamaa*, märkus 45, 110-114.

²²⁰ Vt käesoleva töö p 1.3.3; *Georgouleas ja Nestoras v. Kreeka*, märkus 70, samas; *Metzger v. Saksamaa*, märkus 97. Kohus leidis, et kuigi säte oli sõnastatud üsna laialt, oli just kohtute kitsendav tõlgendus see, mille tõttu ettenähtavus oli siiski olemas.

²²¹ RKKKo 3-1-1-23-12, märkus 193, samas.

²²² RKKKo 3-1-1-103-12, märkus 194, samas; RKKKo 3-1-1-89-13, märkus 180, p 8.1.

Selleks, et mitte rikkuda määratletuse põhimõtet, on Riigikohus rõhutanud, et mõisted, mida karistusõiguses kasutatakse, peavad omama igal pool ühte sisu. Nii on Riigikohus toonitanud, et karistusseadustikus sisalduv mõiste „vägivald“ viitab üksnes KarS-i 9. peatüki 2. jaos sisalduvatele kuritegudele – selleks, et vägivald kui koosseisutunnus (nt KarS § 200 lg 1 või § 263 lg 1 p 1 mõttes) oleks olemas, peab esmalt ära näitama, et teos on ka ähvardamise või kehalise väärkohtlemise koosseis.²²³ Sarnaselt on Riigikohus leidnud, et mõiste „ebaseaduslik“ sisustamiseks ei piisa, kui tõdeda, et konkreetne tegu ei olnud ühegi seadusega lubatud. Mõiste sisustamiseks tuleb näidata, et tegu oli keelatud ning vastuolus konkreetsete õigusnormidega.²²⁴ Varasemalt on Riigikohus „ebaseaduslikkuse“ mõistet tõlgendanud ning leidnud, et ebaseaduslikkus peab iseloomustama avaliku halduse ülesandeid täitva ametiisiku sellist mõjutamist, mis peab olema keelatud.²²⁵ Samuti on Riigikohus osutanud, et diskretsiooni piiridesse jääva kaalutusõiguse puhul ei saa rääkida seadusega mittelubatud käitumisest, kuna vastasel juhul poleks eristatavad seadusega lubatud ja mittelubatud teod.²²⁶ Ka EIK on rõhutanud mõistete definitsioonide ja tõlgendamise tähtsust. Seejuures on EIK-le rohkem tekitanud probleeme rahvusvahelise õiguse ülevõtmine riigisisesse õigusesse, kus sätteid on halvasti tõlgitud, mistõttu on algses keeles samal mõistel riigisiseses õiguses mitu vastet.²²⁷

2.4 Õigusabi

Riigikohus on määratletuse põhimõtte puhul leidnud, et normi määratletuse astet tuleks hinnata keskmiste võimetega isiku vaatenurgast.²²⁸ Ka hiljem on Riigikohus osutanud, et määratletus on olemas, kui isik saab sätte sõnastusest ja kohtupraktikast aru, milliste tegevuste tulemusel võidakse isik kriminaalvastutusele võtta.²²⁹ Seejuures on Riigikohus osutanud, et seadus lähtub käskude ja

---

²²³ RKKKo 3-1-1-10-08, p 12; RKKKo 1-18-5540, p 14.

²²⁴ RKKKo 3-1-1-89-15, p 25.

²²⁵ RKKKo 3-1-1-23-12, märkus 193, p 8.3.

²²⁶ RKKKo 3-1-1-14-14, märkus 212, p 872.

²²⁷ *Žaja v. Horvaatia*, märkus 19, p 97-103.

²²⁸ RKPJKo 3-4-1-33-05, märkus 172, samas.

²²⁹ RKKKo 3-1-1-40-14, märkus 175, samas.

keeldude konstrueerimisel vabast ja vastutusvõimelisest inimesest, kellele võib teatud määral anda vaba voli otsustada erinevate käitumisvariantide üle.²³⁰

Hoolimata eelnevast on Riigikohus viidanud ka, et keelueksimuse kontekstis võib isiku eksimuse välistada see, kui ta ei pöördunud nt õigusnõustaja või mõne muu spetsialisti poole, see mõte läheb juba lähedale EIK praktikale.²³¹ Viimast mõtet on Riigikohus ka varasemates kaasustes kohaldanud.²³² Selline seisukoht ei ole täielikult ülejäänud Riigikohtu praktikaga vastuolus, aga on siiski üsna piiri peal. Samamoodi, nagu EIK praktikas, näitavad need kaasused, et küsimus ei ole mitte üksnes kolmanda mõistliku inimese vaatenurgas, vaid nimelt selles, millist õigusabi võis isik saada teo toimepanemise hetkel. Seetõttu peaks tekkima küsimus, kuidas määratletust ikkagi hinnata – kas õigusabi peaks vaatlema igal juhul või sellest lähtuma üksnes juhul, kui süüdistatav sellele ise rõhub. Pigem viitab Riigikohtu praegune praktika sellele, et kõigepealt peab lahendama keelueksimuse küsimuse ning alles seejärel saab hakata uurima määratletust.

Eelnevalt viidatud kaasused osutavad, et üldjuhul on Riigikohtu jaoks vaja normi tõlgendamisel arvestada sellega, kuidas keskmine inimene sellest normist aru saab. Nagu on käsitletud käesoleva töö punktis 1.4.1, ei ole EIK praktikas oluline mitte see, kuidas teo toimepanemise ajal sai sättest aru keskmine inimene, vaid see, millist õigusabi ta oleks võinud teo toimepanemise hetkel saada. Järelikult on EIK praktikas selles osas määratletuse põhimõtte standard oluliselt madalamal tasemel, kui Riigikohtu praktikas. See, et Eesti õigus käsitleb määratletuse põhimõtet mingis osas rangemalt, kui EIK, ei ole iseenesest EIÕK-ga vastuolus, küll aga paneb Eesti seadusandjale oluliselt suurema kohustuse sätet võimalikult lihtsustada.

Teiselt poolt on Riigikohtu eelnev seisukoht oluline seoses käesoleva töö punktis 1.3.5 kirjeldatud vaidlusega *lex certa* objektiivse ja subjektiivse tõlgendamise osas. Riigikohus on võtnud selge seisukoha, et määratletuse põhimõtet tuleb tõlgendada objektiivselt, s.o kolmanda isiku

---

²³⁰ RKKKo 3-1-1-90-06, märkus 183, samas.

²³¹ RKKKo 3-1-1-33-16, p 21. Süüdistatavatele esitati süüdistus välismaalaste ebaseaduslikus üle Eesti Vabariigi ajutise kontrolljoone toimetamises ja ebaseaduslikus jälitustegevuses. Süüdistuse järgi said süüdistatavad, kes eelnevalt tegutsesid piirivalvuritena, teada grupi süürlaste üle Eesti piiri tulekust, lasid grupi viia kokku nende kontaktisikuga, pärast mida pidasid kõik korruga kinni. Seejuures ei olnud süüdistatavatel luba jälitustegevusteks.

²³² RKKKo 3-1-1-67-09, p 10; RKKKo 3-1-1-91-13, p 15.1; RKKKo 3-1-1-92-13, p 17.2

vaatenurgast. Kohtul ühest seisukohta selles osas ei ole, ka kohtunikud ei ole lõplikku konsensust selles osas saavutanud. Nagu ka käesolev töö viidatud punktis välja tõi, tuleks kaaluda ka subjektiivset kohaldamist, kuivõrd määratletuse põhimõte juba oma olemuselt on suunatud konkreetse inimese ettekujutusele õigusest. Seetõttu ongi EIK seisukoht õigusabi osas parem, kuivõrd lubab arvestada nii konkreetse inimese enda ettekujutust, aga samal ajal seob ka objektiivsust sisse – oluline on see, millist õigusabi isik oleks saanud teo toimepanemise hetkel.

Professionaalse tegevuse osas on Riigikohus viidanud, et kui isik tegutseb oma professionaalse tegevuse alal, siis peab ta teadma ja täitma seda ala käsitlevat õigust. Seejuures osutas Riigikohus konkreetsel juhul ka aktiivsuskohustusele – süüdistatav oleks ise pidanud tundma huvi, et talle tutvustataks tema ametiga seonduvaid kohustusi.²³³ Hiljem Riigikohus täiendas seda mõtet ning leidis, et vastava valdkonnaga kokku puutuvatelt isikutelt eeldatakse valdkonna regulatsiooni tundmist, kusjuures kui üksikjuhul peaks siiski ilmnema, et isik ei saanud teo keelatuses aru ning eksimus oli vältimatu, välistab KarS § 39 lg 1 süüdimõistmise.²³⁴ Samale põhimõttele viitas Riigikohus ka järgnevatel otsustes.²³⁵

Professionaalse tegevuse tasandil EIK ja Riigikohtu seisukohad suuresti ei erine – nagu näidati käesoleva töö punktis 1.4.1, on ka EIK praktikas näha, et väga keeruline on professionaalse tasandi puhul leida ettenähtavuse põhimõtte rikkumist. Küll aga ei ole Riigikohtul olnud võimalust analüüsida, mida üldse tähendab „professionaalne tegevus“; samuti ei ole Riigikohtu kaasustest läbi käinud olukorda, kus menetluses süüdistatavaks osutub õigusosalal töötav inimene, kelle osas EIK praktikas eksisteerib veelgi kõrgem teadmiskohustus.

---

²³³ RKKKo 3-1-1-44-02, p 6.1. Süüdistatav oli Kaitseliidus kompanii pealik, mh vastutas relvalao võtmete eest. Ei hoidnud võtmeid nii, nagu ette nähtud, mille tõttu murti ühel ööl relvalattu sisse ning varastati suures koguses relvi. Määratletuse osas väitis süüdistatav, et kuna talle ei tutvustatud varem ametijuhendit, siis ei olnud ta teadlik oma kohustustest. Riigikohus sellega ei nõustunud, osutas, et süüdistatav oleks pidanud teadma ja täitma ametikohaga seonduvaid kohustusi.

²³⁴ RKKKo 3-1-1-14-03, märkus 205, samas.

²³⁵ Nt RKKKo 3-1-1-35-08 p 16, 3-1-1-46-14 p 17.1, 3-1-1-65-16, märkus 176, p 10.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärk oli uurida, milline on EIK ja Riigikohtu praktika ettenähtavuse ehk määratletuse põhimõtte osas. Ühtlasi oli töö eesmärk võrrelda kahe Eesti jaoks palju tähtsust omava kohtu praktikad ning paika panna, kas kohtute praktikad erinevad või on need olulises osas sarnased. Kohus jagas argumentid laialt võetuna kolme kategooriasse: sättest tulenevad argumentid, kohtupraktikast tulenevad argumentid ning muud argumentid. Seetõttu käsitles käesolev töö nii EIK kui Riigikohtu praktikad samast mõttest ajendatuna.

Riigikohus on võtnud seisukoha, et määratletust tuleks hinnata keskmise inimese vaatenurgast lähtudes. Samal ajal on EIK järjekindlalt leidnud, et ettenähtavuse põhimõtte täitmiseks on vaja, et tavainimene oleks võimeline, vajadusel õigusabiga, ette nägema oma teo tagajärgi ulatuses, mis on vastavalt olukorrale mõistlik. Seega toob EIK juurde õigusabi elemendi ning Kohtu praktikas taandub küsimus pigem sellele, millist õigusabi oleks isik võinud teo toimepanemise hetkel saada, mitte sellele, kuidas isik ise konkreetsest sättest aru sai. Riigikohus aga õigusabi küsimust ei maini. Seega seab Riigikohus sätte määratletuse standardi oluliselt kõrgemale, kui Kohus seda teeb.

Samal ajal on Riigikohtu praktikas ka olukordi, kus on siiski õigusabile viidatud, tehes seda läbi keelueksimuse küsimuse. See läheb iseenesest küll lähemale EIK praktikale, kuid tekitab küsimuse, millise standardi järgi ikkagi peaks määratletust hindama – kas keskmiste võimetega isiku järgi või selle järgi, millist õigusabi see isik oleks võinud teo toimepanemise hetkel saada. Tundub, et ühtset seisukohta Riigikohtu praktikas hetkel ei ole.

Teiselt poolt on Riigikohtu ja EIK praktikad kattuvad selles osas, millised kohustused seoses õigusabiga seisnevad isikul, kes tegeleb mingis alas professionaalselt. Nii Kohus kui Riigikohus on leidnud, et professionaal peab teadma ja täitma sama ala käsitlevat õigust. EIK on seejuures aga sammu ees, kuna on juba saanud defineerida seda, mida on mõeldud professionaalse tegevuse all, samas Riigikohus seda veel teinud ei ole. Riigikohus ei ole saanud anda hinnangut ka olukorrale, kus menetluses olev süüdistatav on õigusosalal töötav inimene. EIK praktikas eksisteerib sellisele isikule veel kõrgem teadmiskohustus.

Riigikohtu osas näitab professionaalide erinev hoolsuskohustus, et teatud juhtudel tuleb loobuda keskmise isiku vaatenurgast ning hinnata olukorda konkreetsest isikust lähtudes. Selles osas tekib ka probleem, mis on ühine nii EIK kui Riigikohtu praktikas. EIK-s ei ole ühtset seisukohta, kas ettenähtavust tuleks hinnata objektiivselt või subjektiivselt. Selles osas on mitmed EIK kohtunikud erineval arvamusel. Ka kaasustes on näha teatavat järjepidevuse puudumist – mõnes kaasuses on olukorda hinnatud rangelt konkreetsest isikust lähtudes, teises kaasuses aga võetud olukorda üldisemalt ning hinnatud olukorda keskmisest isikust lähtudes. Seejuures ei piirdu olukord üksnes professionaali hoolsuskohustusega, ka olukorras, kus kõne all ei ole professionaalid, on Kohus mõnikord ettenähtavust hinnanud konkreetse isiku vaatenurgast. Sellist järjepidevuse puudumist on täheldatud ka õiguskirjanduses. Seevastu on Riigikohus võtnud selge seisukoha, et olukorda tuleks hinnata keskmise isiku vaatenurgast. Selline konkreetne seisukoht iseenesest aitab kaasa õiguse ühesugusele rakendamisele ning sealtkaudu ka määratletuse põhimõtte rakendamisele, aga võib ka minna EIK seisukohaga vastuollu.

Kohtupraktika arengu seisukohast on Kohus asunud seisukohale, et sättes võivad olla mh ka mõisted, mille tõlgendamine ja rakendamine on praktika küsimus. Seejuures on Kohus ka selgelt välja öelnud, et EIÕK art 7 eesmärk ei ole välistada kohtupraktika arenemine ning sätete tõlgendamine, kui areng on järjepidev ning mõistlikult ettenähtav. Näiteks on EIK lubanud üldiste kategooriate kasutamist sätetes. Sama kontseptsioon kohaldub ka siis, kui üks riik asendab teist ning menetleb tegusid, mida on toime pandud eelmise režiimi kehtivuse ajal. Seejuures on aga oluline, et sätet ei kohaldataks liiga laialt, st tõlgendada sätet nii laialt, et see oleks süüdistatavale kahjulik. Sellisel juhul ei saaks isikud ette näha karistusõiguslike sätete kohaldamist ning ei saaks oma käitumist vastavalt juhtida. EIK hinnangul saab kitsendava tõlgendamisega ületada ka olukordi, kus seadusandja on sätte liiga laialt sõnastanud. Seejuures on EIK korra lubanud ka laiendavat tõlgendamist, kuid üksnes seetõttu, et selline tõlgendus oli juba varasemalt kohtupraktikas sees. Sätet saab tõlgendada ka uute asjaolude valguses, kui ei muudeta süüteo olemust. Kui aga sätet kohaldatakse esimest korda, on ettenähtav igasugune teo olemust mittemuutev tõlgendus, v.a erandjuhud, näiteks rahvusvaheline praktika.

Riigikohus on leidnud oma praktikas sarnaselt EIK-le, et sättes võib kasutada mõisteid, mida peab kohtupraktikaga sisustama, st seadus võib sisaldada määratlemata õigismõisteid või blanketseid norme. Nagu ka Kohus, on Riigikohus oma praktikas leidnud, et karistusseadust ei saa tõlgendada

süüdistatava kahjuks laiendavalt. Samas pole Riigikohus võtnud seisukohta määratletuse põhimõtte osas olukorras, kus mingit sätet peab kohaldama uutele asjaoludele või peab sätet üldse esimest korda tõlgendama. Samal ajal on Riigikohtu praktikas võetud seisukoht, et üksnes seadus saab defineerida kuriteo, seejuures seadusandja ei saa sellist pädevust ka edasi anda. Väärteo osas ei ole Riigikohus senimaani seisukohta võtnud. EIK on aga võtnud kahes kaasuses seisukoha, et ka madalama astme õigusakt saab defineerida süüteo, kui selline võimalus on seaduses ette nähtud. Kaasused, kus EIK selliselt asja nägi, käsitlesid pigem Eesti õiguse mõttes väärteogusid. Siiski on selge oht, et siinkohal võivad praktikad erineda ning Riigikohus olukorda rangemalt käsitleda, kui EIK.

Võimalikku vastuolu EIK ja Riigikohtu praktikas võib näha ka muude allikate arvestamises. Riigikohus on mitu korda leidnud, et seaduse eelnõu ei saa kõrvaldada sätte enda puuduseid. Kuigi Riigikohus ei ole sellel teemal oma hinnangut andnud, võib arvata, et ka õiguskirjandusega ei saa Riigikohtu praktikas ületada määratletusega seotud probleeme. Samal ajal on Kohus teatud juhtudel toetava argumendina aga arvestanud ka mh seaduse eelnõus või õiguskirjanduses kirja pandut. Siinkohal tuleb siiski rõhutada, et Kohus on seaduse eelnõus kirja pandut käsitletud üksnes toetava argumendina ning samuti on eelnõu arvestamine selgelt erandlik.

Sättest tingitud argumentide osas on EIK praktikas omaks võetud võimalus, et ettenähtavus on ilmne ning ei vaja eraldi analüüsimist. Selles osas on Kohus tõdenud üksnes, et sätte on piisavalt täpne ja arusaadav ning ettenähtavus oli olemas. Teistes kaasustes on Kohus kasutanud mõisteid nagu „tervemõistuslikult tuletatav“ (*as a matter of common sense*) ja „üldtuntud“ (*common knowledge*), seejuures pikemalt seletamata, mida need mõisted tähendavad. Samuti ei tõmba Kohus selget piiri selles osas, millal on tegu olukorraga, kus ettenähtavus on ilmselt olemas ning millal seda siiski ei ole. Samuti on EIK praktikas ilmne, et rahvusvahelist karistusõigust puudutavates küsimustes on oluline see, kas tegu oli kuritegu rahvusvahelise õiguse järgi või mitte; kui oli, ei ole EIK ka ettenähtavust eitanud. Sarnaselt kuritegudele rahvusvahelise õiguse järgi on Kohus võtnud ka omaks, et vägistamine on piisavalt alandav ja isiku süüdimõistmine sellises kuriteos ei saa olla vastuolus ettenähtavuse põhimõttega.

Riigikohus ei ole samas olukorras väga palju pidanud seisukohta võtma. Siiski on ka Riigikohus kaudselt osutanud, et mingi tegu võib olla piisavalt selgelt kuritegu ning seejuures ei vaja

määratletuse põhimõte sellises olukorras eraldi analüüsi. Samamoodi on Riigikohus ühes kaasuses jaatanud määratletust olukorras, kus toime oli pandud inimsusevastane kuritegu, s.o kuritegu rahvusvahelise õiguse järgi. Seega tundub, et selles osas Riigikohtu ja EIK praktikad kattuvad.

Sätte osas käsitleb töö ka olukordi, kus sätte kohaldamine ei pea kuigi ettenähtav olema. Nii on Kohus võtnud seisukoha olukorra kohta, kui riigis vahetub poliitiline süsteem, pärast mida riik asub vanas süsteemis toime pandud kuritegude eest vastavaid isikuid vastutusele võtma. EIK leiab, et selline teguviis on õigustatud, kusjuures vastupidine seisukoht läheks EIK arvates koguni vastuollu EIÕK aluspõhimõtetega; oluline on seejuures, et tegusid menetletaks nende toimepanemise ajal kehtinud seaduste järgi. Samuti leiab Kohus, et isikut saab karistada ka ilma selleta, et tema osas oleks kohtu poolt tehtud süüdimõistev otsus. Lisaks on Kohus ka viidanud, et on võimalik sätete *de facto* dekriminaliseerimine, kui tegelikkuses neid seaduseid ei rakendata. Siiski ei ole Kohus käesolevas töös käsitletud kaasustest üheski leidnud, et mõni säte oleks olnud dekriminaliseeritud.

Eelneva osas ei ole Riigikohtu praktikas midagi sarnast, mille järgi saaks otse praktikaid võrrelda. Ainuke sarnane olukord on Riigikohtu praktikas olnud KrK-lt üleminek KarS-ile. Seejuures leidis Riigikohus, et KrK kehtivuse ajal toime pandud tegusid saab jätkuvalt menetleda, niikaua, kuni tegu on nii KrK-s kui KarS-is süüteona määratletud. Ei ole näha, et Riigikohtu ja EIK praktikad võiksid selles küsimuses oluliselt erineda.

Nii, nagu sätte juures, on ka kohtupraktika osas EIK leidnud, et teatud juhtudel on kohtupraktika piisavalt selge ning eraldi analüüsi ei vaja. Selles osas ei ole Riigikohus saanud seisukohta võtta. Samamoodi ei ole Riigikohus saanud seisukohta võtta olukorra osas, kus mõni muu instants (nt prokurör, kes otsustab, millisesse kohtusse asja saadab) peale kohtu saab paika panna karistusraame mingi teo eest. Ilmselt sellist olukorda Eestis ka ei teki, kuna praegune kohtusüsteem on mh ka põhiseadusesse sisse kirjutatud. Kohtu hinnangul on aga selline olukord selgelt määratletuse põhimõttega vastuolus.

EIK on teatud juhtudel lubanud sättes ka keerulisemat sõnastust, kui vastav säte on suunatud väga spetsiifilise eriala spetsialistidele. Seejuures on EIK tuletanud reegli, et ettenähtavus sõltub mh ka sellest, milline on konkreetse õiguse sisu, millist ala see õigus katab ning kellele see õigus on suunatud. Riigikohus on siia maani võtnud seisukoha üksnes üldiseid sätteid puudutavates

asjaoludes ning viidanud, et säte ei tohi olla liiga keeruliselt sõnastatud. Riigikohus ei ole siiani saanud kaaluda, kas teatud juhtudel võiks olla lubatud ka keerulisemalt sõnastatud sätted.

Samuti on Kohus ettenähtavuse osas käsitlenud ka jätkuvaid süütegusid. EIK hinnangul on seejuures oluline, et juba esimese osateo ajal oleks võimalik ette näha võimalikku süütegu. Kui jätkuva süüteo toimepanemise ajal aga seadust muudetakse nii, et tegu läheb alles seejärel süüteo alla, ei ole selles osas Kohtu praktika järgi ka ettenähtavust. Riigikohus ei ole sellist olukorda üldse saanud analüüsida, mistõttu ei saa ka öelda, kas Riigikohtu praktika on samaväärne EIK praktikaga.

Nii EIK kui ka Riigikohus on leidnud, et EIÕK art 7 lg 1 mõiste „õigus“ alla kuulub lisaks õigusaktile ka kohtupraktika. See tähendab, et lisaks sättele peab vajadusel tutvuma ka saadaval oleva kohtupraktikaga enne, kui leida, et säte ei olnud piisavalt määratletud. Samal ajal on EIK osutanud ka, et kohtupraktikat ei saa võtta õigusena EIÕK art 7 lg 1 mõttes, kui see julmalt rikub inimõigusi. Riigikohus ei ole selles osas pidanud seisukohta võtma.

Kohus on ühtlasi oma praktikas käsitlenud ka olukordi, kus küsimus seisneb protseduurireeglite kohaldamises. Karistusõigusliku materiaalõiguse rakendamisel peab mh hindama ka seda, kas küsimuse all olev tegu oli süütegu enne uue materiaalõiguse rakendumist. Protseduurireeglid rakenduvad kohe ning võivad rakenduda ka tagantjärele, kui seadus seda ette näeb.

EIK on ka leidnud, et teatud juhtudel on riigisisene õigus üleüldiselt liiga segane selleks, et mingi sätte järgi isiku süüdi mõistmine oleks piisavalt ettenähtav. Nii on EIK leidnud, et juhul, kui riigisiseses õiguses puudub sätestus, kuidas õigesti käituda, ei ole vale käitumise eest inimese karistamine ettenähtav. Lisaks on EIK praktikas kaasuseid, kus Kohus on analüüsinud mh ka laiemat õiguslikku olukorda, mitte üksnes lähtunud kaasusest. Riigikohus eelmistes osades seisukohta pole võtnud.

Seega tuvastas käesolev töö, et Riigikohtu ja EIK praktikad erinevad osas, kus EIK on rääkinud õigusabi võimalusest, Riigikohus aga üksnes keskmise isiku arusaamast. Riigikohus on selles osas rakendanud oluliselt kõrgemat standardit ning leidnud, et keskmiste võimetega isik peab olema võimeline aru saama, et tegu võib minna süüteo alla; EIK aga leiab, et oluline on see, millist õigusabi oleks isik võinud enne teo toimepanemist saada. Samas on ka Riigikohtul kaasuseid, kus

on õigusabist räägitud, küll siiski keelueksimuse kontekstis. Eelnevaga seostub ka hetkel EIK jaoks selgusetu probleem, kuidas üldse *lex certa*-t kohaldada, kas objektiivselt või subjektiivselt. Riigikohus on selles osas võtnud selge seisukoha ning käsitleb määratletust objektiivselt. Lisaks on teatavad erinevused praktikates, kui rääkida süüteo defineerimisest –EIK on aktsepteerinud ka süütegude määratlemist madalama astme õigusaktidega, Riigikohus ei ole seda siiani vähemalt kuritegude puhul lubanud. Samuti on teatud määral Riigikohtu ja EIK praktikad erinevad seoses sellega, kas lisaks sättele ning kohtupraktikale saab arvestada ka muid allikaid, näiteks seaduse eelnõusid või õiguskirjandust. Kui EIK on paaril korral seaduse eelnõud ja õiguskirjandust arvestanud (kuigi üksnes toetava argumendina), siis Riigikohus siiani ei ole sellist olukorda lubanud. Muus osas on Riigikohtu ja EIK praktikad sarnased või pole Riigikohus mingis osas seisukohta võtnud.

The principle of *lex certa* in the case law of the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Estonia

Summary

This study focuses on one aspect of the principle of legality (*nullum crimen nulla poena sine lege*), namely *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, shortened to *lex certa*. *Lex certa* (or the principle of foreseeability) means, in the simplest of terms, that a person must understand what action may be punished and what punishment that action entails, before the action is taken. This is important mainly in order to reach the goals of special prevention – if a person cannot understand that an action is punishable, they are not dissuaded to not take that action the provision was aimed to prevent.

The principle of *lex certa* is based on the European Convention of Human Rights (ECHR) art 7 § 1, like the entire principle of legality. In the context of a punishment, the European Court of Human Rights (ECtHR or the Court) analysed the principle of legality first in the case *The Sunday Times v. United Kingdom*, where the Court found that the wording „prescribed by law“ also entails accessibility and foreseeability. The Court gave foreseeability a definition that also includes the provision itself – a person must be able to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences a given action may entail.

Like the ECHR, Estonian Constitution (art 23 § 1) and Penal Code (art 2 § 1) also stipulate the principle of *lex certa*. The Supreme Court of Estonia (SCE) also has had many cases where it had to interpret the principle. In these cases, it is important to monitor that the interpretations of the ECtHR and SCE do not conflict, in order for Estonia to not go into conflict with the ECHR. The Penal Code also has many provisions that are very blurry, for example art 217² § 1 (it is not clear, when the obligation to comply with the financial interests of another person arises) or art 372¹ § 1 and art 209¹ § 1 (the articles contain a long list of European Union regulations, but the action that is punishable is very cryptic). Because of the previous, it is important to understand, what the SCE can do in order for the provisions to conform with the principle of *lex certa*. The analysis of the

case law of ECtHR is important, because the European Court of Justice also bases its case law concerning *lex certa* on the case law of the Court.

The aim of this study is to analyse, which arguments the ECtHR and SCE use when dealing with the principle of *lex certa*. The study focuses on the cases concerning criminal law, where the ECtHR or SCE have dealt with *lex certa*, be it a problem with the provision or a problem with the punishment. In the second part, the study also compares the case law of the ECtHR and the SCE, in order to understand, in what part and how much the two case laws differ. This study is conducted as qualitative research, using case studies of certain cases in the case law of the ECtHR and SCE, discussing, how these cases add to or embed the existing arguments of the ECtHR and the SCE. In total, the study analyses 95 cases from the case law of the ECtHR, beginning with the case of *Times Newspaper LTD and Andrew Neil v. United Kingdom* (12 October 1992) and ending with the case of *Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland* (22 December 2020). In the cases where the Court has a decision from a section as well as from the Grand Chamber, the study refers to both of those, if it is appropriate. This study also uses the differing opinions of the judges, if appropriate. From the case law of SCE, the study has 36 cases, as well as differing opinions of the judges, where appropriate, and short summaries for more important cases. This study also refers to legal literature (Estonian and foreign), where appropriate.

This study analyses arguments in three broad categories – arguments from provision, arguments from case law and other arguments. It is important to note that the selection between these three categories is only conditional, all the arguments are tightly tied to each other and it is entirely possible to divide the arguments into different categories.

The SCE has taken a view that the *lex certa* principle must be judged based on a third person perspective. That means that the main focus is, what a person should have foreseen before committing the action that the person is being accused of. In the general case, it is not important what the specific person foresaw before committing the same action. On the other hand, ECtHR has consistently found that in order for the *lex certa* principle to be fulfilled, a person must be able to foresee, if needed with appropriate advice, the consequences which a given action may entail. From the previous it is clear that for the ECtHR the more important part is what advice would a person have gotten from the legal aid before committing an action that the person is being accused

of. The SCE, in the general case, does not mention the appropriate advice part, and, because of that, sets the standard of foreseeability much higher than the Court.

In other cases, the SCE still mentions the legal aid like the ECtHR, but only in the context of error of law. This, in itself, is closer to the view of the ECtHR, but also creates a question – which standard the SCE (and other Estonian courts) should follow. It seems that the SCE does not have a set standard in its case law.

The viewpoints of the SCE and the Court do overlap in the context of professionals and their obligations toward the *lex certa* principle. The SCE and the Court share the view that a professional must understand and obey the rules governing the sphere of their professional activity. The SCE has not been able to judge, if there is another, even higher standard for a person working in a legal profession, the Court has taken a stance that such a person has an even higher standard of foreseeability.

As previously written, the SCE has taken a view that the *lex certa* principle should be mainly judged from the perspective of a third person. At the same time, the SCE does make allowances based on the professional sphere of the specific person in question. This creates another question – should *lex certa* be judged objectively (what a third person would have foreseen) or subjectively (what that specific person accused would have foreseen). Currently, the ECtHR does not have a consensus in that question, there are some cases in its case law, where the ECtHR has judged the problem objectively, but in other cases, it has viewed *lex certa* subjectively. Prime examples of this are the cases of *Streletz, Kessler and Krenz v. Germany* (judged subjectively) and *Camilleri v. Malta* or *Seychell v. Malta* (judged objectively).

The SCE has taken a clear viewpoint that the situation concerning *lex certa* must be judged objectively. This kind of a clear viewpoint helps to apply law in a uniform manner and also helps the law be foreseeable, but in the future can also be in conflict with the case law of the ECtHR, when the ECtHR will have a clear answer to this question.

In the context of case law, the Court has said that the provisions may contain terms that must be interpreted in case law. The Court has also said that the purpose of ECHR art 7 is not to exclude

the development of the case law and the interpretation of the provisions, but this development must be consistent and foreseeable. The same conception applies when a state entertains actions of the previous regime in that same state. The most important is that the provisions are not interpreted too broad, i.e detrimentally towards the person being accused. In this case, the person could not have seen that the provision would be interpreted so broadly that their actions would be against that provision. On the other hand, ECtHR has allowed provisions that have been worded too broadly by the legislator, if the interpretation given by the court narrows the provision down to where it would have been foreseeable before taking the action the person is being accused of. The provision can also be interpreted in the light of new circumstances, if the essence of the offence is not changed. If the provision is interpreted for the first time, all interpretations that do not change the essence of the offence are foreseeable, excluding some exceptional circumstances – international case law, for example.

The SCE has found in its case law, similarly to the ECtHR, that the provision may include terms that must be interpreted by the court, for example blanket provisions. Like the Court, the SCE has found that criminal law must not be interpreted detrimentally towards the person being accused. The SCE has not taken a stance in cases, where the provision needed to be interpreted in the light of new provisions, as well as in cases where the provision did not have an interpretation.

On the other hand, the SCE has taken a stance that only an Act can define a crime and the legislator cannot give this kind of jurisdiction to someone else. This has not yet been said in the context of a misdemeanour. The Court has a view that even a lower ranking statute can define an offence, if this kind of a possibility is written in an Act. The cases where the Court took this stance, were both misdemeanours in the context of Estonian law. This shows that the SCE may again be giving the *lex certa* principle higher standard than the ECtHR.

A possible conflict between the case laws of the SCE and the ECtHR can also be seen when counting sources other than Acts and case law. The SCE has, in several cases, found that the draft of an Act cannot overcome the deficiencies of the Act itself. Even though the SCE has not taken a stance in the case of legal literature, it should be assumed that the same applies to the legal literature as well. At the same time, the Court has, in some cases, counted the draft of an Act and legal

literature. It should however be noted that they have only been for a supporting argument, not the main argument. Also, counting them has been an exception.

In some cases, the ECtHR has found that *lex certa* has evidently been fulfilled and no further analysis is needed. In these cases, the ECtHR has only said that the provision is precise and comprehensible. In other cases, the ECtHR has used the wording “as a matter of common sense” and “common knowledge”, without explaining these terms further. The Court also does not distinguish clearly, when foreseeability is evident and when it is not evident. In the case of international crimes, the most important is to answer if the person being accused committed a crime under international criminal law. The ECtHR has not found a problem with *lex certa*, if the person had indeed committed a crime under international criminal law. Like the crimes under international criminal law, the ECtHR has found that the punishment of the crime of rape cannot be in conflict with *lex certa*. Like in the case of precise and comprehensible provisions, the ECtHR has found that in some cases the case law of the state was precise enough to warrant no further analysis.

Like the Court, the SCE has shown (albeit implicitly) that in some cases the action is evidently a crime and no further analysis towards the principle of *lex certa* is needed. In one case, the SCE has found no problem with *lex certa*, when the person was being accused of committing a crime under international criminal law. The SCE also has found that in some instances the case law is clear enough. The SCE has not been able to take a stance in the situation where someone else (i.e a prosecutor) can decide, in which frames the punishment can be. The ECtHR has found that the previous is in a clear conflict with the principle of *lex certa*.

The Study also deals with the situations when the application of the provision is not foreseeable. In the view of the ECtHR, it is within the principle of *lex certa* when a new political system starts to punish persons that committed crimes under a previous regime. The ECtHR even says that other stances would be contrary to the fundamental principles of the ECHR. In these cases, the most important is that the crimes be judged according to the material law of the time when the crimes were committed, but according to the principles of rule of law. The Court also finds that a person can be punished without finding their guilt with a court judgment. The ECtHR also recognises the possibility of a provision to be *de facto* decriminalised, when the provision is not applied, but in

the cases analysed in the study, the ECtHR did not find provisions that were *de facto* decriminalised.

The SCE has not handled something similar to this, so a straight comparison between two case laws is not possible. The only comparable situation was the time when Estonian material criminal law was moving from the earlier Criminal Code to the Penal Code. In these cases the SCE found that the offences committed, when the Criminal Code was valid, may be processed, provided that the Penal Code also defines these actions as offences. There is no indication that the case laws of the ECtHR and the SCE may be in conflict in these topics.

In some special cases, the ECtHR has found that the provision may be more complicated if it concerns a very specific field. In that context, the ECtHR has found that *lex certa* also depends on what is the content of the law in question, the field it is designed to cover and the number and status of those to whom it is addressed. The SCE has not yet been required to say if in some cases the provisions may be construed in a more complicated manner.

The ECtHR and the SCE both have found that the term “law” in the ECHR art 7 § 1 includes written law as well as case law. This means that, in addition to the provision, the person must look at the case law before arguing that the offence was not foreseeable. In some cases, the ECtHR has also decided that case law cannot be regarded as “law” in the context of ECHR art 7 § 1, if the case law flagrantly infringes upon human rights.

The Court has also handled continual offences, finding that a person must be able to foresee the offence even when committing the first part of the offence. If the provision is changed during the continual offence in a way that the action is an offence only after the change, the principle of *lex certa* is also breached. The SCE has not been able to analyse this problem in the context of *lex certa*.

Another field that the ECtHR has covered is the question of applying procedural law to cases already in courts. The ECtHR has found *expressis verbis*, that the changes made to procedural law take effect as soon as they are implemented and also concern the cases that are already in courts. Material law does not have this kind of leeway, applying only to cases that arise after the change

in material law. The ongoing cases must not be affected by the material law change, as long as this change is not favourable to the person being accused of. This also touches on the subject of *lex mitior*, which nevertheless falls out of the aim of this study.

In some cases, the Court also found that the law of the state itself was too confusing and the punishment of a person is contrary to the principle of *lex certa*. For example, if the law of a state does not have an indication of an action that is correct, then the punishment for an action that is wrong is not foreseeable. There are also some cases where the Court analysed the broader situation, not only the specific case. The SCE has not taken a stance in these kinds of situations.

In conclusion, the study identified some conflicts in the case laws of the ECtHR and the SCE. First, the SCE sets the standard of *lex certa* higher, because generally it does not concern itself with the question of appropriate advice, like the ECtHR. For the SCE, the most important is that the person can understand the provision. This is also connected with the question of objective and subjective application of the principle, where there is currently no specific answer from the ECtHR. The SCE has currently chosen the objective application. Further, the case laws of the ECtHR and the SCE may be in conflict when the question of defining the offence arises. The ECtHR has allowed to define the offences with lower ranking statutes, while the SCE has currently not allowed the same, at least for crimes. The last conflict between the case laws of the two courts arises when considering other sources rather than only Acts and case law. The SCE, concerning *lex certa*, has found, yet again, that drafts of the Acts do not matter, while the ECtHR has, as a supporting argument, allowed the drafts and legal literature as well as Acts and case law.

Kasutatud kirjandus

Kasutatud õiguskirjandus

1. Arnold, J., Karsten, N. ja Kreicker, H. The German Border Guard Cases before the European Court of Human Rights. – European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2003, nr 1, lk 67-92.
2. Bielen, S., Marneffe, W. ja Popelier, P. A Conceptual Framework on the Impact of Regulatory Quality on Litigation. – Theory and Practice of Legislation 2015, nr 1, lk 23-44.
3. Booms, T. ja Kroon, C. van der. Inconsistent Deliberations of Deliberate Inconsistencies? The Consistency of the ECtHR's Assessment of Convictions based on International Norms. – Utrecht Law Review 2011, nr 3, lk 156-179.
4. Carolan, B. The implications of the right to privacy under the European Convention on Human Rights for Irish personal injury claims. – Irish Journal of European Law 1995, nr 2, lk 161-172.
5. Cassese, A. Balancing the Prosecution of Crimes against Humanity and Non-Retroactivity of Criminal Law. – Journal of International Criminal Justice 2006, nr 2, lk 410-418.
6. Gillespie, A. A. ja Bettinson, V. „Indecent“ Images: European Convention on Human Rights, Article 7. O'Carroll v United Kingdom (2005). – The Journal of Criminal Law 2006, nr 2, lk 127-130.
7. Gless, S. A New Test for Mens Rea? Safeguarding Legal Certainty in a European Area of Freedom, Security and Justice. – European Criminal Law Review 2011, nr 2, lk 114-122.
8. Faure, M., Goodwin, M. ja Weber, F. The Regulator's Dilemma: Caught Between the Need for Flexibility & the Demands of Foreseeability – Reassessing the *Lex Certa* Principle. – Albany Law Journal of Science & Technology 2014, nr 2, lk 283-364.
9. Lupo, N. ja Piccirilli, G. European Court of Human Rights and the Quality of Legislation: Shifting to a Substantial Concept of „Law“? – Legisprudence 2012, nr 2, lk 229-242.
10. Madise, Ü., Kalmo, H. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tartu: Sihtasutus Iuridicum, 2020.
11. Mariniello, T. The „Nuremberg Clause“ and Beyond: Legality Principle and Sources of International Criminal Law in the European Court's Jurisprudence. – Nordic Journal of International Law 2013, nr 2, lk 221-248.

12. Rychlewska, A. The *nullum crimen sine lege* principle in the European Convention of Human Rights: the actual scope of guarantees. – XXXVI Polish Yearbook of International Law, 2016, lk 163-186.
13. Sartori, D. Gap-Filling and Judicial Activism in the Case Law of the European Court of Human Rights. – Tulane European and Civil Law Forum 2014, lk 47-78.
14. Truu, M. Pilg karistusõiguse lähte: määratletuse põhimõttest süütekoosseisu sõnastamisel ja tõlgendamisel. – Juridica 2019, nr 9, lk 671-686.
15. Vanacore, G. Legality, Culpability and *Dogmatik*: A Dialogue between the ECtHR, Comparative and International Criminal Law. – International Criminal Law Review 2015, nr 5, lk 823-860.
16. Wilt, H. van der. *Nullum crimen* and International Criminal Law: The Relevance of the Foreseeability Test. – The Nordic Journal of International Law 2015, nr 3, lk 515-531.

Kasutatud rahvushaheliste kohtute lahendid

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid ettenähtavuse kohta

17. EIKo 14307/88 *Kokkinakis v. Kreeka*;
18. EIKo 17862/91, *Cantoni v. Prantsusmaa*;
19. EIKo 18897/91, *Times Newspapers LTD ja Andrew Neil v. Ühendkuningriik*;
20. EIKo 20190/92, *C. R. v Ühendkuningriik*;
21. EIKo 20166/92, *S. W. v Ühendkuningriik*;
22. EIKo 31363/93, *Manzanares Mayandia v. Hispaania*;
23. EIKo 23372/94, *Larissis jt v. Kreeka*;
24. EIKo 23536/94, 24408/94, *Başkaya ja Okçuoğlu v. Türgi*;
25. EIKo 24348/94, *Grigoriades v. Kreeka*;
26. EIKo 25067/94, 25068/94, *Erdogdu ja Ince v. Türgi*;
27. EIKo 25399/94, *H. M.A. v. Hispaania*;
28. EIKo 27032/95, *L.-G. R. v. Rootsi*;
29. EIKo 31463/96, *Maatschap Dortmans & Dortmans v. Madalmaad*;
30. EIKo 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96, *Coëme jt v. Belgia*;
31. EIKo 32559/96, *Fortum Oil and Gas OY v. Soome*;

32. EIKo 34044/96, 35532/97, 44801/98, *Streletz, Kessler ja Krenz v. Saksamaa*;
33. EIKo 34941/97, *Unterguggenberger v. Austria*;
34. EIKo 34970/97, *Klein Poelhuis v. Madalmaad*;
35. EIKo 35095/97, *Ainsworth v. Ühendkuningriik*;
36. EIKo 37201/97, *K.-H. W. v. Saksamaa*;
37. EIKo 42186/98, *Omar v. Ühendkuningriik*;
38. EIKo 45771/99, *Veeber v. Eesti*;
39. EIKo 46362/99, *Glässner v. Saksamaa*;
40. EIKo 47579/99, *Raichinov v. Bulgaaria*;
41. EIKo 48910/99, *Laukkanen v. Soome*;
42. EIKo 53059/99, *Kyriakides v. Küpros*;
43. EIKo 55103/00, *Puhk v. Eesti*;
44. EIKo 56720/00, *Metzger v. Saksamaa*;
45. EIKo 60819/00, *Delbos jt v. Prantsusmaa*;
46. EIKo 62936/00, *Moiseyev v. Venemaa*;
47. EIKo 65518/01, *Salov v. Ukraina*;
48. EIKo 67335/01, *Achour v. Prantsusmaa*;
49. EIKo 70074/01, *Valico S.r.l. v. Itaalia*;
50. EIKo 73797/01, *Kyprianou v. Küpros*;
51. EIKo 74357/01, 26764/02, 27434/02, *Kuolelis, Bartoševičius ja Burokevičius v. Leedu*;
52. EIKo 74613/01, *Jorgic v. Saksamaa*;
53. EIKo 9174/02, *Korbely v. Ungari*;
54. EIKo 39559/02, *Stark jt v. Soome*;
55. EIKo 10249/03, *Scoppola v. Itaalia (nr 2)*;
56. EIKo 11843/03, 11847/03, 11849/03, *Custers, Deveaux ja Turk v. Taani*;
57. EIKo 18397/03, *Witt v. Saksamaa*;
58. EIKo 24069/03, 197/04, 6201/06, 10464/07, *Öcalan v Türki (nr 2)*;
59. EIKo 35557/03, *O'Carroll v. Ühendkuningriik*;
60. EIKo 21906/04, *Kafkaris v. Küpros*;
61. EIKo 25711/04, *Tuomela jt v. Soome*;
62. EIKo 25576/04, *Flinkkilä jt v. Soome*;
63. EIKo 36376/04, *Kononov v. Läti*;

64. EIKo 12157/05, *Liivik v. Eesti*;
65. EIKo 19870/05, *Sirghi v Rumeenia*;
66. EIKo 20134/05, *Alimuçaj v. Albaania*;
67. EIKo 26261/05, 26377/06, *Kasymakhunov ja Saybatalov v. Venemaa*;
68. EIKo 35343/05, *Vasiliauskas v. Leedu*;
69. EIKo 43349/05, *Jokitaipale jt v. Soome*;
70. EIKo 1828/06, 34163/07, 19029/11, *G.I.E.M. S.r.l. jt v. Itaalia*;
71. EIKo 11082/06, 34179/08, *Khodorkovskiy ja Lebedev v. Venemaa*;
72. EIKo 23341/06, *Martirosyan v. Armeenia*;
73. EIKo 31890/06, *Kaletsch v. Saksamaa*;
74. EIKo 7607/07, 8710/07, *Turava jt v. Gruusia*;
75. EIKo 22429/07, 25195/07, *Parmak ja Bakir v. Türgi*;
76. EIKo 22715/07, *Iliashvili v. Gruusia*;
77. EIKo 42575/07, 51111/07, *Khodorkovskiy ja Lebedev v Venemaa (nr 2)*;
78. EIKo 23001/08, *Matić ja Polonia Doo v. Serbia*;
79. EIKo 30865/08, *Reinboth jt v. Soome*;
80. EIKo 45554/08, *Ashlarba v. Gruusia*;
81. EIKo 59552/08, *Rohlena v Tšehhi*;
82. EIKo 17475/09, *Varvara v. Itaalia*;
83. EIKo 29688/09, 29766/09, 38097/09, 54568/11, *Isaksson jt v. Rootsi*;
84. EIKo 37462/09, *Žaja v. Horvaatia*;
85. EIKo 42570/09, *Del Rio Prada v. Hispaania*;
86. EIKo 48278/09, *Jobe v. Ühendkuningriik*;
87. EIKo 65389/09, *Van Anraat v. Holland*;
88. EIKo 2615/10, *Polednova v. Tšehhi*;
89. EIKo 7523/10, *Antia ja Khupenia v. Gruusia*;
90. EIKo 42931/10, *Camilleri v. Malta*;
91. EIKo 51552/10, *Šimšić v. Bosnia ja Hertsegoviina*;
92. EIKo 68475/10, *Bley v. Saksamaa*;
93. EIKo 577/11, *Het Financieele Dagblad B.v. v. Holland*;
94. EIKo 20372/11, *Vyerentsov v. Ukraina*;
95. EIKo 7834/12, 43801/13, 19327/14, 63535/16, *Lopac jt v. Horvaatia*;

96. EIKo 10211/12, 27505/14, *Inseher v. Saksamaa*;
97. EIKo 22552/12, *Milewski v. Poola*;
98. EIKo 38395/12, *Dallas v. Ühendkuningriik*;
99. EIKo 66847/12, *Haarde v. Island*;
100. EIKo 22329/13, *Badalyan v. Armeenia*;
101. EIKo 44612/13, 45831/13, *Georgouleas ja Nestoras v. Kreeka*;
102. EIKo 48298/13, *Šubinski v. Sloveenia*;
103. EIKo 67503/13, *Koprivnikar v. Sloveenia*;
104. EIKo 43328/14, *Seychell v. Malta*;
105. EIKo 68271/14, 68273/14, *Gestur Jónsson ja Ragnar Halldór Hall v. Island*;
106. EIKo 101/15, *Navalnõid v. Venemaa*;
107. EIKo 33898/15, *Vannucci v. San Marino*;
108. EIKo 1109/16, *Porsenna v. Malta*;
109. EIKo 24705/16, 24818/16, *Berardi ja Mularoni v. San Marino*;
110. EIKo 28859/16, *Drélingas v. Leedu*;
111. EIKo 65101/16, 73789/16, 73902/16, *Arrozpide Sarasola jt v. Hispaania*.

Muud kasutatud EIK lahendid

112. EIKo 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, *Engel jt v. Holland*;
113. EIKo 6538/74, *The Sunday Times v. Ühendkuningriik*;
114. EIKo 10890/84, *Groppera Radio AG jt v. Šveits*;
115. EIKo 11801/85, *Kruslin v. Prantsusmaa*;
116. EIKo 26737/95, *Brualla Gomez de la Torre v. Hispaania*;
117. EIKo 29295/95, 29363/95, *Ecer ja Zeyrek v. Türgi*;
118. EIKo 75909/01, *Sud Fondi S.r.l. jt v. Itaalia*
119. EIKo 40403/02, *Pessino v. Prantsusmaa*;

Kasutatud Euroopa Kohtu lahendid

120. EKo C-189/02, C-202/02, C-205/02, C-213/02, *Dansk Rørindustri jt v. Komisjon*,
ECLI:EU:C:2005:408.

121. EKo C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, ECLI:EU:C:2007:261.

Kasutatud Riigikohtu lahendid

- 122. RKKKo 3-1-1-50-98, 08.04.1998
- 123. RKKKo 3-1-1-77-99, 07.09.1999
- 124. RKKKo 3-1-1-121-02, 29.11.2002
- 125. RKKKo 3-1-1-14-03, 05.06.2003
- 126. RKKKo 3-1-1-140-03, 18.12.2003
- 127. RKKKo 3-1-1-120-04, 13.12.2004
- 128. RKPJKo 3-4-1-33-05, 20.03.2005
- 129. RKKKo 3-1-1-83-05, 24.10.2005
- 130. RKKKo 3-1-1-90-06, 20.11.2006
- 131. RKKKm 3-1-1-125-06, 07.03.2007
- 132. RKKKo 3-1-1-10-08, 15.04.2008
- 133. RKKKo 3-1-1-107-09, 14.12.2009
- 134. RKÜKo 3-4-1-16-10, 21.06.2011
- 135. RKKKo 3-1-1-70-11, 10.11.2011
- 136. RKKKo 3-1-1-23-12, 30.04.2012
- 137. RKKKo 3-1-1-66-12, 05.10.2012
- 138. RKKKo 3-1-1-103-12, 23.11.2012
- 139. RKKKm 3-1-1-89-13, 01.11.2013
- 140. RKKKo 3-1-1-113-13, 16.12.2013
- 141. RKKKo 3-1-1-100-13, 03.03.2014
- 142. RKKKo 3-1-1-14-14, 30.06.2014
- 143. RKKKo 3-1-1-40-14, 03.11.2014
- 144. RKKKo 3-1-1-93-15, 20.11.2015
- 145. RKKKo 3-1-1-89-15, 14.12.2015
- 146. RKKKo 3-1-1-5-16, 19.02.2016
- 147. RKKKo 3-1-1-65-16, 12.10.2016
- 148. RKKKm 3-1-1-68-16, 07.12.2016
- 149. RKKKo 1-17-689, 18.12.2017

- 150. RKKKm 3-1-1-117-16, 08.03.2017
- 151. RKKKo 1-16-5792, 09.11.2017
- 152. RKKKo 4-16-5811, 17.11.2017
- 153. RKKKo 4-17-4621, 20.04.2018
- 154. RKKKo 1-17-6580, 09.11.2018
- 155. RKKKo 1-16-6452, 21.02.2019
- 156. RKKKm 1-18-9343, 17.05.2019
- 157. RKKKo 1-18-5540, 25.10.2019

Kasutatud õigusaktid

Kasutatud Eesti Vabariigi õigusaktid

- 158. Eesti Vabariigi Põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2
- 159. Karistusseadustik. RT I, 21.05.2021, 9
- 160. Kriminaalkoodeks. RT 1992, 20, 288, viimati kehtinud redaktsioon 29.07.2002

Kasutatud rahvusvahelised õigusaktid

- 161. Bakterioloogiliste (bioloogiliste) ja toksinrelvade täiustamist, tootmist ja varumist keelustav ning nende hävitamist nõudev konventsioon. Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/13141542> (27.04.2022).
- 162. Protokoll lämmatavate, mürgiste või neile sarnlevate gaaside ja bakterioloogiliste vahendite sõjas tarvitamise keelu kohta. Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/79206>, (27.04.2022)
- 163. Genotsiidi vältimise ja karistamise konventsioon. Internetis kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/23973> (27.04.2022)
- 164. Konventsioon ajutise impordi kohta. Internetis kättesaadav <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=celex%3A21993A0527%2801%29> (27.04.2022).